

SÉD 21.

VESZPRÉMI KRITIKAI LAP

V. évfolyam, 2019. 4. szám

séd

Veszprémi kritikai lap

2019. 4. szám

Megjelenik évente hatszor

Szerkesztik:

Demel Eszter, Géczy János,
Gopcsa Katalin, Perlaki Claudia

E szám szerkesztője:

Géczy János

Szerkesztőségi titkár:

Hud Janka

Olvasószerkesztő:

Vondervisztné Kapor Ágnes

Korrektor:

Sövényházi János

Lapterv: Somody Péter

Tördelés: Dénes Tamás

Fotó: Gáspár Gábor

Felelős kiadó:

Gelencsér András rektor

Kiadja a Pannon Egyetem

E-mail:

seed.veszpreem@gmail.com

Nyomda: OOK-Press Kft., Veszprém

ISSN 2416-0628

Megjelenik Veszprém Megyei Jogú
Város Önkormányzata támogatásával

SZÁMUNK SZERZŐI

Balázsik Tamás *művészettörténész*

Bartuc Gabriella *színkritikus, író*

C. Szalai Ágnes *ny. szerkesztő*

Csuhai István *szerkesztő, kritikus*

Földesi Barnabás *festőművész*

Fürj Katalin *középiskolai tanár*

Hornok Máté *egyetemi hallgató*

Huber Lilla Mária *művészettörténész*

Hud Janka *pedagógus, programszervező*

Kovács Gergő *egyetemi hallgató*

Kovács Attila *zeneszerző, zongorista*

Kővári Péter *orgonaművész, karnagy*

Ladányi Ibolya *tanár, fordító*

Lukács Elek *karnagy*

M. Tóth Antal *ny. egyetemi tanár, orvos,
zenekutató*

Németh Emese *gimnáziumi tanuló*

Nyakas Krisztián *zenész*

Orcsik Roland *író, költő, szerkesztő*

Órsi Ágnes *újságíró*

Palágyi Sylvia *régész*

Pilipkó Erzsébet *néprajzos, fõmuzeológus*

Rostetter Szilveszter *orgonaművész*

Rybár Olivér *geográfus*

Schreiber Márta *könyvtáros*

Somogyvári Lajos *neveléstörténész*

Strenner József *ny. fõkertész*

Szabó Balázs *orgonaművész, zenetörténész*

Veres B. Zsuzsa *művelődésszervező*

Világjáró Krisztina *szociálpedagógus*

- 2 Palágyi Sylvia
Falfestménytöredék szőlőfürtöt szorongató gyermekalakokkal
- 3 Strenner József
Lomblevelű faritkaságaink 3.
- 5 Bartuc Gabriella
A Tánc Fesztiválja: Oh la la! Comme ci, comme ça?
- 8 Kovács Attila
ΑΑΦΑ
Dart Társulat: *Alpha (IZP) – A Tánc Fesztiválja*. Retrö Színház,
Inota, 2019. május 25.
- 8 Hornok Máté
Utópia?
Duda Éva Társulat: *Utópia – A Tánc Fesztiválja*. Hangvilla, 2019.
május 23.

A borítón:
Balácai római kori villa, falrészlet
Gáspár Gábor felvétele

a séd

az alábbi helyeken kapható:

- Egyetemi Könyvtár és Levéltár
Veszprém, Wartha Vince utca 1.,
- Pannon Egyetem B épület, porta
Veszprém, Egyetem utca 10.,
- Veszprém Megyei Jogú Város
Önkormányzata Polgármesteri Hivatala
Veszprém, Óváros tér 9.,
- Hangvilla
Veszprém, Brusznai Árpád u. 2.,
- Utas és Holdvilág Antikvárium
Veszprém, Szabadság tér 13.,
- Laczkó Dezső Múzeum
Veszprém, Erzsébet sétány 1.
- Eötvös Károly Megyei Könyvtár
Veszprém, Komakút tér 3.,
- Művészetek Háza
Veszprém, Vár utca 29.,
- Agóra Városi Művelődési Központ
Veszprém, Táboraállítás park 1.,
- Szalézianum –
Érsekségi Turisztikai Központ
Veszprém, Vár utca 31.

Folyóiratunk minden páros
hónap első hetében jelenik meg.
Lapzárta: minden páratlan hónap 20-án.

Tartalom

- 9 Hud Janka
Tantrique alchimie
Frenák Pál Társulat: *Frisson – A Tánc Fesztiválja*.
Agóra, 2019. május 22.
- 10 Kovács Attila
Táncünnepe
XXI. Országos és Nemzetközi Kortárs Összművészeti Találkozó.
2019. május 22.–26.
- 12 Fürj Katalin
Nem bíznak a szavakban
- 14 M. Tóth Antal
Bartók Zenéje Veszprémben
A 2018/19. évi Mendelssohn-bérlet V. hangversenye. Hangvilla,
2019. május 28.–29.
- 15 Kovács Attila
Legfelső fokon
Hordós Johanna és Florian Pichlbauer zongorahangversenye.
Veszprémi Zeneművészeti Szakgimnázium és AMI,
Csermák-terem, 2019. június 7.
- 16 Szabó Balázs
Az egyházzene szolgálatában
Rostetter Szilveszter új CD-felvételéről
- 17 Schreiber Márta
A változatlan helyzet
Ünnepi Könyvhét. 2019. június 13.–15.
- 18 Balázsik Tamás
A kertész, a fűtő és a mosónő házacskája
- 20 Kovács Attila
XXI. századi dizőz
Caro Emerald koncertje a VeszprémFesten. 2019. július 10.
- 21 M. Tóth Antal
Spektákulum helyett valódi zenedráma
Verdi *Rigoletto* című operájának koncertszerű előadása
a VeszprémFesten. História Kert, 2019. július 11.
- 24 Kovács Attila
Melankolikus popmese
Katie Melua koncertje a VeszprémFesten.
Veszprém Aréna, 2019. július 13.
- 24 Hud Janka
Álmoskás
A UB40 koncertje, VeszprémFest. Veszprém Aréna, 2019. július 12.
- 25 C. Szalai Ágnes
Variációk egy címre
Magyar Kórusok Találkozója – gálahangverseny. Hangvilla,
2019. június 8.
- 26 Lukács Elek
Konzi
Dohnányisok hangversenye. Szent Mihály-bazilika,
2019. június 15.
- 27 Ladányi Ibolya
Legyen a Színházkertben
II. Rátonyi Róbert Operettfesztivál. Veszprémi Petőfi Színház,
2019. június 20.–22.
- 28 Pilipkó Erzsébet
Múlt és jelen találkozása
Az érseki számvevőség titkai – tárlat. Szaléziánium Érsekségi
Turisztikai Központ, 2019. május 22.–2019. augusztus 30.
- 30 Kővári Péter
Orgonavarázs
Nyári Orgonavarázs – Rostetter Szilveszter CD-bemutató koncertje.
Szent Margit-templom, 2019. június 23.
- 30 Rostetter Szilveszter
A lengyel Erkel
Nyári Orgonavarázs – Marek Stefański orgonahangversenye.
Szent Margit-templom, 2019. július 13.
- 30 Németh Emese
Klasszikus zene – tizenévesen?
Mendelssohn Kamarazenekar, Mendelssohn-bérlet 5. koncert.
Hangvilla, 2019. május 29.
- 31 Világjáró Krisztina
Emlék... Zenekar
Az LGT Emlékzenekar koncertje. 7. Veszprémi Sörfesztivál, História
Kert, 2019. június 16.
- 31 Nyakas Krisztián
Shapeshifter
A Harcsa Veronika-Gyémánt Bálint Quartet lemezbemutató koncertje.
Hangvilla, 2019. június 25.
- 32 Hud Janka
Nem lehet megenni...
Veszprémi Utcazene Fesztivál, 2019. július 17.–július 20.
- 32 Rybár Olivér
A századfordító Cholnoky
*Cholnoky Jenő (1870–1950) (Századfordító magyarok sorozat,
25. rész) MTV 2002 (szerkesztő-riporter: Orha Zoltán,
rendező-operatőr: Dörflinger László)*
- 33 Somogyvári Lajos
A digitális kor pedagógiája
*„Tanulás és tanítás a digitális kultúrában” – a Magyar Tudományos
Akadémia Közoktatási Elnöki Bizottságának konferenciája (2018.
november 30., Magyar Tudományos Akadémia, Veszprémi Területi
Bizottsága). Tematikus blokk az Iskolakultúra 2019/4–5. számában*
- 33 Veres B. Zsuzsa
Múzeumok éjszakája
Múzeumok éjszakája, galériák éjjele. Veszprémi vár, 2019. június 22.
- 34 Órsi Ágnes
A felszínen
Szalay Péter kiállítása. Művészetek Háza, Várgaléria,
2019. július 5.–szeptember 22.
- 34 Csuha István
Három a nagylány
Somogyi József: *Három grácia*, bronz, 1987. Kossuth Lajos utca
- 36 Orcsik Roland
Kollázs-massázs
Fenyvesi Ottó: *Fragmentumok tükröződése*. Lovas, Nagy Gyula
Galéria, 2019. július 5.–augusztus 5.
- 38 Földesi Barnabás
Lemenni nulláig, hogy a semmi minden lehessen
TÓTalZÉRÓK&TÓTalÖRÖMÖK – Tót Endre kiállítása.
Művészetek Háza, Modern Képtár-Vass László Gyűjtemény,
2019. június 29.–2019. október 26.
- 39 Huber Lilla Mária
Bonsai-Arts and Crafts
Meixner Etelka: *Életfa*, herendi porcelánszobor 2019
- 40 Swierkiewicz Róbert levele Gopcsa Katatalinnak

Számunkat Gáspár Gábor fényképeivel illusztráltuk.

Falfestménytöredék szőlőfürtöt szorongató gyermekalakkal

Ha a balácai feltárások első ásatójának, Rhé Gyulának leírását értelmezni szeretnénk, elég, ha magunk elé idézzük az *Ex Symposion*, amúgy Balácának szentelt, 96. számát. A címlapon és Kirchhof Anita cikkében is bemutatott falfestményrészleten látható egy fekete alapra festett, félig ülő helyzetben lebegve, kinyújtott jobb kézzel ábrázolt, előrefésült hajú gyermek, aki egyetlen attribútumként, bal kezében szőlőfürtöt tart. S ki is lehet ez az alak? Nyilvánvalóan nem más, mint Dionysoskind, azaz Dionüszosz (a római mitológia Bacchusa), a bor, a mámor, a vigadalom – jelen esetben – gyermekként ábrázolt istene.

Szépövű Larokna helyét öntsön italt!

Séd, 2017. tél, 3. old.

Séd, 2018. 4. szám, 2. old.

A veszprémi múzeum (ma Laczkó Dezső Múzeum) II. világháborút követő második állandó kiállítása 1958 augusztusában nyílt meg. B. Thomas Edit régész és Bartha László festőművész együttes munkájával összesen 60 négyzetméternyi falfelületet sikerült bemutatni a balácai római kori villa 1900-as évek elején talált, alapszínük szerint csoportosított falfestménytöredékeiből. A sárga-lila, a vörös, a fekete és a fehér alapú falképek 1978-ig, ill. 1982-83-ig voltak láthatók a múzeum második emeleti kiállítótermében. Leválasztásukra egyrészt az egyik falsarok beázása, másrészt a múzeum esedékessé váló felújítása miatt került sor, abban a reményben, hogy az 1976-ban újrakezdett balácai feltárások, majd a rompark lefedett épületei lehetőséget adnak új darabokkal kiegészített, újragondolt bemutatásukra.

Jelenleg azonban a falfestmények jelentős része, különösen ami a fekete s a fehér alapú falfestménytöredékeket illeti, ládákban várja, hogy folytatódjék az újabb felületek összeállítása és kiállítása. A sok-sok ráfordítandó munkaóra mellett elhelyezésük is nehézségbe ütközik. Nemhiába vetődött fel már 1911-ben, majd 1932-ben újra, hogy a balácai mozaikok és falfestmények elhelyezésére

pavilonokat kellene emelni. Csomay Kálmán 1932-es tervrajzán a Medgyaszay István-féle központi múzeumépületet két oldalról fogták volna közre a balácai pavilonok.

A fekete alapú falfestmény néhány, Kirchhof Anita és Cziráki Veronika által újraértelmezett részlete 2001-től kezdve éveken át a balácai főépületben volt kiállítva. Közöttük a „szőlőfürtöt szorongató gyermek alak” is (Rhé Gyula). A szőlőfürt és a többi töredéken szereplő állatalakok, maszkok egyértelművé teszik az alak Dionüszosz istennel való azonosítását, de – kérdezhetjük – miért gyermekként jelenítették meg a balácai falképen s más képzőművészeti alkotáson is ezt az istent. A magyarázat egyszerűnek látszik: Dionüszosz származása, gyermek- és ifjúkora, még az antik mitológiában is különlegesnek mondható.

Nézzük, hogyan is írja le Homérosz (*Himnuszok VII, XXVI*):

„Mondják, hogy...

Naxosz volt az a hely, te bevarrott isteni gyermek, vagy mélyörvényű Alpheiosz partja, hol egykor téged a villámló Zeusztól terhes Szemelé szült...”

„Messzehatóhangú, repkénykoszorús Dionüszoszt zengem, Zeusz s a dicső Szemelé ragyogó fiúsarját: széphaju nimfák dajkálták őt, atyjaurától átvették, keblükre fogadták, s gonddal ettették Nüszé völgyeiben. S ahogy apja kívánta, föl is nőtt illatozó barlangban, társa az égilakóknak. Istennők keze közt serdült föl a sokdalú, aztán lombkoszorúta hegyek közt kószált, sűrű babér és repkény öltözetében...”

(Fordította: Devecseri Gábor)

A csapodár Zeusz ugyanis ezúttal (is) egy földi halandót, Szemelét, Kadmosz király lányát szemelte ki kedvtelésének újabb tárgyaként. Zeusz felesége, a féltékeny Héra cselvetésekképpen az istenek feje villámokat osztó, halált hozó ölelésben egyesült Szemelével. A királynő halála pillanatában született meg a kis Dionüszosz, akit Zeusz kimentett a lángokból, repkénnyel hűsítette testét. Meg erősödéséig combjába varrta a gyermeket, akit azután az istenek követte, a hírvivő Hermész vitt a gondoskodó nimfákhoz. Ezt a szeretetteljes figyelmet, illetve a gyermek Hermész iránti feltétlen bizalmát örökítette meg a Kr. e. IV. század nagy szobrászának, Praxitelésznek Olümpiában őrzött alkotása. A nimfáknál cseperedő gyermek első felnőtt tette volt, hogy szőlőt ültetett, megmámorosította egész kíséretét, akik őt őrzöngve követték. Így lett Dionüszosz, Trencsényi-Waldapfel Imre megfogalmazásában, a nagy szenvedélyeket felszabadító és felkorbácsoló eksztázis istene.

Palágyi Sylvia

Válogatott irodalom:

Rhé Gyula: *A balácai ásatások eredményei*. In *Balácsa*. Veszprém, 1912.

Ex Symposion 96., 2017.

Kerényi Károly: *Hermész, a lélekvezető*. Budapest, 1984.

Trencsényi-Waldapfel Imre: *Mitológia*. Budapest, 1960.

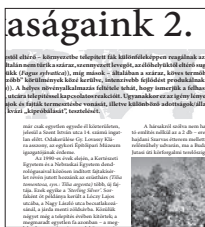

A díszkertészeti/díszfaiskolai nemesítés (szelekció, hibridizáció) feladata kettős. Egyrészt habitusban, levél-, virág- és termésdízben, kéregalakulásban mind változatosabb, mind nagyobb díszértékkel bíró, másrészt – s ez a funkció főleg az elmúlt 50-60 évben került előtérbe – az urbánus, illetve a környezeti ártalmaknak, a kártevőknek, kórokozóknak ellenálló, a szükséges/elvárt növekedési eréllyel rendelkező új klónok, új fajták létrehozása. Ehhez illeszkedik a közelebbi-távolabbi tájak/vidékek fajainak helyi viszonyok közötti vizsgálata, illetve a helyi viszonyokhoz való adaptálása is. Új fajok/fajták megfelelő válogatásával, helyes alkalmazásával a gyakran sematikus, uniformizált városkép élénkíthető, változatosá, egyedivé tehető. E cél érdekében telepítettek Veszprémben (is) több ázsiai eredetű fajt.

Lomblevelű faritkságaink 3.

Séd, 2019. 1. sz., 20. old.

Séd, 2019. 2. sz., 36. old.

A viszonylag rövid életű, kaukázusi/iráni eredetű cseresznyeszilvát (*Prunus cerasifera*, syn.: *Prunus myrabolana*) és vörös levelű fajtáit ('*Atropurpurea*' és '*Nigra*') többfelé is láthatjuk városunkban. A faj egy kistermetű, de széles koronát fejlesztő fajtája, a Hessei cseresznyeszilva (*Prunus cerasifera* '*Hessei*') mindössze egyetlen példánya – melynek díszértékét kissé rontja a felkopaszító metszsmód – a Vörösmarty tér érdekessége. E körülbelül

negyvenéves kis fa laza koronájú, levelei lándzsásak, szabálytalanul, szeldelten karéjosak, sötét barnászörösek, szélüket sárga szegély színezi. Virágai aprók, halvány rózsaszínűek.

A perzsa varázsfa (*Parrotia persica*) Észak-Iránból származó, kis fa. Kérge érdekesen, levélszerűen hámlik. Levelei kihajtáskor bronzosak, ősszel narancsos-pirosra színeződnek. Csomókban álló, apró virágai gyakran már decemberben-januárban nyílnak. Veszprémben két, tőtől ágas példánya a Fortuna-udvarban, illetve a Kálvária északkeleti sarkánál, a sziklakert mellett fejlődik.

Fehér eperfa (*Morus alba*). Főleg kártevői és erősen szennyező, zöldes fehér vagy fekete termése miatt szorult ki a városból ez a korábban meglehetősen elterjedt, kínai származású faj. Csüngő ágú,

„szomorú” fajtájának (*Morus alba* '*Pendula*') egy idősebb, közterületi példányát ma az Endrődi út–Harmat utca találkozásánál lévő terelőszigeten láthatjuk, míg egy fiatal fa a Haszskovó úti „rózsakertben” él.

Karéjos szivarfa (*Catalpa ovata*, syn.: *Catalpa kaempferi*). Kínai származású, kis növésű, nálunk 8-10 m-es magasságúvá fejlődő fa. 10-20 cm-es levelei kisebbek, mint a hazánkban elterjedtebb amerikai eredetű szívlevelű szivarfáé (*Catalpa bignonioides*), s gyakran 3-5 karéjosak. Tetszetős, kúpos bugavirágzata fehéres krémszínű, belül sárga csíkokkal és lila

foltokkal. 20-30 cm hosszú, 6-8 mm széles, kissé hajlott, szivar alakú terméseivel lombtalan állapotban is jelentős díszértéket képvisel. A száraz, városi klímát jól tűri, s a lisztharmatra sokkal kevésbé érzékeny, mint a fentebb említett rokon faj. Több szép példánya látható a Cholnoky-lakótelepen.

Kínai császárfafa (*Paulownia tomentosa*, syn.: *Paulownia imperialis*). Kínában honos, igen gyors fejlődésű, 15-20 m magas fa. Nálunk – főleg fiatal korában – kissé fagyérzékeny. Levelei hatalmasak, általában 15-30 cm hosszúak, de a fiatal, erős hajtásokon elérhetik az 50 cm-t is, szélességük általában 12-25 cm. Virágrügyei már ősszel megjelennek, s bimbó állapotban telelnek. Bugaszzerű alakzatban elhelyezkedő virágai nagyok, gyűszűszerűek,

lilák, belül sárgapettyezettek, már lombfakadás előtt (április vége, május eleje) nyílnak. Télen is a fán maradó, kihegyesedő csúcsú toktermésével is díszít. Vízigényes, de a szárazságot is elég jól toleráló faj. Legidősebb veszprémi példányai a Cholnoky iskola nyugati oldalán található, de egy-egy szép példányával találkozunk a Simonyi iskola előtt, a Komakút téren, a Halle és a Lóczy utcában is.

Kínai guttapercsafa, szín.: kínai gumifa, szillevelű gumifa, gumiszil (*Eucommia ulmoides*). Ennek a közép- és nyugat-kínai eredetű fajnak egy szép példánya a Megyeháza téren, néhány egyede

pedig a Színházkertben, valamint a Haszkovó utcában él. A faj kétlaki, külön porzós és termős egyedekkel. Kérgé, bélrésze, valamint levelei is guttapercsaszerű (nyersgumihoz hasonló, fogtömésre is használt anyag) tejnedvet tartalmaznak, melyet a kínai gyógyászat vérnyomáscsökkentésre, szívritmuszavar kezelésére és kedélyjavítóként használ. Alacsony termete (8-12 m) miatt légvezetékes utcák fásítására is alkalmas lehet.

A 19. század óta Európa-szerte kedvelt, kínai-koreai eredetű japánakác (*Sophora japonica*) csüngő ágú fajtájának ('*Pendula*') egyetlen közterületi példánya a Brusznai Árpád utcai cserjés-fás rézsűn fejlődik. E viszonylag alacsony törzsre oltott fa rendkívüli, földig hajló ágrendszerével, zöld kérgével, tömeges virágzásával jelent különleges látványt.

A kínai mézesfa (*Evodia hupehensis*) Közép-Kínában, Koreában honos. Kiseb terpeninszagú, gyors fejlődésű, 10-12 m magasra nő, közepes vízigényű, de a szárazságot is jól bírja, sátorozó koronájú, a kora őszi, késő tavaszi fagyokra, valamint a tartós, téli hidegekre (-20 Celsius-fok kö-

rüli) érzékeny faj. Kérgé sima, grafitzürke. Összetett levele kissé a virágos kőrisére emlékeztet. Nagy értéke a késő nyári (július vége, szeptember közepe), virágszezon időszakban tömegesen megjelenő, nagy, fehér/zöldesfehér/világoszöld bugavirágzatában (kiváló méhlegelő), kivált-

képpen pedig gyorsan beérő, kiálló, fekete magvú, apró vérpis (túlérésben sötétedő/barnuló), a madarak által igen kedvelt termésmegében rejlik. Ezt az egész Magyarországon rendkívül ritka fajt Veszprémben három példány képviseli: egy 1974-ben, akkor kb. 10 éves korában telepített, mára fagykáros koronájú és törzsű példány az egyetemi kollégium előtt, egy kb. 20-25 éves, teljesen egészséges egyed a Wartha V. utcában, a stadion épülete mellett és egy a Stadion utcában, a Gátfő utca közelében.

A kínai parásfa (*Phellodendron amurense*) gyors kezdeti fejlődésű, fiatal korában kissé fagyérzékeny fa hazája Északkelet-Kína, valamint az orosz Távol-Kelet, az Amur és az Usszuri folyók környéke, továbbá Korea. Közepesen széles koronájú, 10-12 m magasságú. Kérgé grafitzürke, melyen idősebb korban hosszanti repedések, puha, paraszerű kéregalakulatok jelennek meg. Hajtásai kérgé kissé gyűrött hatású, sárgás-zöldes zürke. Összetett levelei a kínai mézesfa (*Evodia hupehensis*) leveleihez hasonlóak, sárga nyelűek, felül fényes sötétzöldek, a széllek becsípődésénél kis, fehér pontokkal, míg fonákjukon kékes árnyalatúak, összességükön élénk sárgára színeződnek. Júniusban nyíló virágai bugát alkotnak, sárgászöldek. Legfőbb díszei az erősen terpeninszagú, kb.

egy centiméter átmérőjű, fekete bogyói. A növény nedveit kiterjedten használják a kozmetikai iparban. Kártevője, kórokozója gyakorlatilag nincs. Veszprémben a legszebb példánya a Megyeház téren, a színház műszaki épületéhez közel található, így az épület tervezett bontása során károsodhat, illetve kellő odafigyelés hiányában – hasonlóan a Hangvilla építéskor megsemmisült társához – elpusztulhat. Két másik példánya – eléggé sanyarú körülmények között – a Haszkovó utcában él.

Papíreperfa (*Broussonetia papyrifera*, syn: *Morus papyrifera*). E 12-15 m magas kis fa Kínában és Japánban őshonos. Sima kérgé figyelemfelkeltő, szürke, zöld és rózsaszín csíkozású. Vesszői szőrösök, levelei kihegyezett tojásdadok vagy háromkaréjosak. Érdekes, gömbölyded terméséből a mag pirosuló terméshússal nyomódik ki. Egy jelentősebb, kb. 35 éves példánya a Színházkertben, 2-3 fiatalabb példánya pedig az Ady utcai „lábasházaknál” él.

A fuji cseresznye (*Cerasus incisa*, syn: *Prunus incisa*). Japánból származó kis termetű fa vagy nagy bokor. Az 1970-es években egy, a Kertészeti Egyetemen

közös faj-, illetve fajtakísérlet során öt példányuk került városunkba, az Építők Emlékműve mögötti zöldterületre. Egyikük még a buszmegálló kiépítésekor, egy másik pedig a 2000-es évek elején pusztult el. A meglevő három példánytól ágas, kb. 4-5 m magas, világos rózsaszín virágaival korán, már április elején rendkívüli díszértéket nyújt. A faj viszonylag rövid életű; a Stadion utcai példányokat várhatóan még 5-10 évig csodálhatjuk.

Strenner József

A Tánc Fesztiválja: Oh la la! Comme ci, comme ça?

Az izgalmas színház, de egyáltalán a művészet mindig valódi anyagból építkezik. Nekiütközik a valóságnak, amit behúz a képzelet labirintusába, hogy a nézőkkel együtt alakítsa azt.

Jobbat nem is tehetett volna Vándorfi László igazgató-rendező és Krámer György koreográfus, művészeti vezető, mint hogy kihe-lyezi a Tánc Fesztiválját az inotai ipari környezet mellett egy lakótelepre is, mozgásba hozva ezzel a Haszkovót.

A Haszkovón meg kell dolgozni az emberek figyelméért, mert nem esnek hanyatt a színháztól, nyugodtan átgyalogolnak az előadáson, ha arra visz az útjuk. Simán átsétált Gergye Krisztián „Ha mi árnyak...” performanszán is a nejlonzacskós öregember, a kislány és a többiek. De ez nem volt zavaró, hiszen egyébként is szerepelnek az előadásban civilek, például egy fotós, akit igazából most meg sem lehetett különböztetni a profiktól, akik szintén ott csattogtattak. A performanszok egyik lényege ugyanis a meglepetés, a váratlan. Igazából úgy tűnik, hogy nincs előre megírt cselekményük, holott nyilván zenemű pontosságú cselekvés- és esemény-sorozatból állnak. A „Ha mi árnyak...” énekesé és orgonistája, Philipp György és Zombola Péter Áfra-verset adnak elő templomi, temetéshangulatban, de ne feledjük, attól még, hogy nekünk a kántorasszociáció az első, például a gladiátorjátékok hangulatát is orgonajáték fűtötte, ettől csak bővül az asszociációs kör. Az orgona dübörgése és fújtatása eszünkbe juttatja a halál, a gyász mellett az ítéletnap harsonát is. „Hordd el ezerfelé magad,/szakítsd meg a töretlen egységet,/szóródj szét, elárulva a semmit./Fennmaradt nyomaidd szikrázzanak/a végtelen űrben, és távolból/ismerjenek egymásra töredékeid.” A versnyelv sűrűsége, ugyanakkor a szereplő személyek közötti távolság, a szándékolt kapcsolat hiánya a végtelenbe tágítja ki a performansz nyelvét. A Haszkovó-lakótelep matematikai középpontján, a Agóra előtti téren fekete fóliába csomagolva, fekete fóliamaszkban, fehér bottal a kezében, mint a papok, csillagmozgással sétál nagyon lassan az énekes. Az orgonista és a táncos testét és fejét is ugyanez a fekete fólia takarja, mint az énekesét, ami minden egyéniséget eltöröl, nem látni a tekintetüket, automatáknak tűnnek, robotoknak, és olyan egyszerű cselekvéseket végeznek, mint az emberi élet eseményei – séta, éneklés,

tüntetés, tiltakozás, küzdelem, szenvedés –, amelyek megrögzötten ismétlődnek, elhúzódnak egészen a démoni őrjöngés határáig. A halál rokonainak nagy kasztjához tartoznak ezek a fekete fóliás emberek a tűzoltókkal, sírásókkal, gyászhuszárokkal, kéményseprőkkel, sebészekkel, mütösökkel, autóversenyzőkkel, bolondokkal, aknászokkal, kutató vegyészekkel stb. együtt. Becsomagolták ebbe a fekete fóliába az egész teret és a szökőutat is, amitől teljesen metafizikussá vált a látvány. Olyan helyet látunk, ahol valaha élet volt, ahol lehetne valami, de már nincs. Csak fenyegető üresség és bombaketyegéses csönd. A szürrealizmus, a dada hangját hallok Gergye Krisztián performanszából, de Sade márki hangját, de a mélyben akár Robert Wilson vagy Artaud is neki dolgozik. „Legyen a színház ugyanolyan véres és embertelen, mint az álmok!” Összeköti mindezekkel az alkotókkal egyrészt a jelrendszere, gesztusrendszere, érzékenysége, másrészt az a törekvés, hogy lerombolja a hagyományos kifejezési eszközöket, hogy új ellenjavaslatokat teremtsen. Első ránézésre, kívülről komikusnak tűnik a „Ha mi árnyak...”, de ha átadjuk magunkat a hangulatnak, egyre hátborzongatóbb, rémületes, mint egy lidérces álom, olyan ünnepélyes, miközben feltárja az emberi élet bányásait, esetlegességeit, hatalomvágyát, a lázadás hiábavalóságát. Jelzesszerűen felsorakoztatja és lejátssza a szemünk előtt a civilizáció körkörösen ismétlődő, kiüresedett rituáléit, mint a temetés, opera, harc. Ennek gyógyító funkciója is lehet, újranvelheti az érzékeket, a személyiséget, vagy újragondolásra készíthet.

Furcsa, hogy szinte mindegyik előadás mélyén ott lappang a mulandóság felismerése és a kérdés: Minek mindez, ami van? Mire való mindez, amit életnek nevezünk, ha könyörtelenül romlik a test és a testtel együtt a lélek? És a végén meghalunk? Meghalnak az emberi kapcsolatok. Kivesznek az érzések, eltűnik a szerelem. Elpusztul a világ. Végül is szinte minden a halálról szól, most is, ezen a fesztiválon is, arról, hogy minden hiába, a világ az utolsó felvonáshoz érkezett. Az utolsó kép tehát? Tárnyilagos?

Lehet erre az egészre tárgyilagosan tekinteni, mint az Isten? Miért dolgoznak ezzel a sötét anyaggal a művészek? Miért akadnak el ennél a motívumnál? Szembesülni a halállal nem jelenti-e azt, hogy a lehető legerősebben az élet felé fordulunk? Az elmúlás poétikájával áttörhető-e a másik személy titkának a fala? Mit lehet csinálni, ahol már semmi nincs? Várakozni? Kopogtatni? *Knockin' on Heaven's Door*.

Hiába keressük az örömet az égben, a fában, a virágokban, ha nincs bennünk szeretet, ha nem magunkhoz akarjuk ölelni, hanem bekebelezni – s ezzel mintegy felszámolni – akarjuk a másikat. Frenák Pál koreográfus felhőket vetít a ferde síkban kicsit megdőntött színpadra. Táncosai mégsem a felhők fölött járnak, inkább saját árnyaikat kergetik. Minden szárnyalás, minden csábítás, minden kapcsolat ugyanúgy végződik, ragadozó módjára elkapják, használják, majd egyetlen mozdulattal eltaszítják egymást a táncosok, folyamatosan. Az egyén felszámolja a másikat, legszívesebben lenyelné, de megemésztetni nem tudja. Nem önmagát akarja megfejteni, hanem a másikat irányítani. Az uralkodásvágy a valódi ösztönző, ezért csak kiismerni akarja a másikat, minden titkát kifürkészni, még azt is, amiről esetleg nem is tud az áldozat. Mindenki azt képzelet, hogy ő a központ, az ő gondolatai, érzései az irányadók, ő az értelem, amihez másnak viszonyulni kell. A magára maradt ember le akar igazni mindent, uralkodni akar mindenki felett.

Ha megpróbálnám megkeresni Frenák művészetének titkát, akkor táncosai sajátos mozgását kellene leírni, a táncstílust, amelynek kialakult mozgásrendszere, zsigeri energiája, lenyűgöző hatalma van. Mint partra vetett halak vonszolják magukat szobortestű táncosai, minden mozdulatuk izmokig lebontott pontosságú, megmutatja az érzés, a belső elképzelés mélységét, hogy legyen időnk elmélyedni benne. Testiség és fenyegetettség. Szüntelen határátlépések, mozgásnyelvi dekonstrukciók. De válaszokat ne keressünk, pláne ne életvezetési tanácsokat ebben a koreográfiában, amely azonban pontosan teszi fel a kérdéseit, és a diagnózis is annak tűnik. A *Frisson* zárójelenetében piros festékben vonagló, didergő táncosnő látványának hatása alól nehéz kivonni magunkat, ettől a záróképtől még súlyosabbnak és fájdalmasabbnak érzem az emberi kapcsolatokat, azt, ahova tartunk. Végig szabad-e ezt gondolni? A szív megszakad. Eközben a vérző táncosnő fölött a még állva maradt társai eléneklik az *Oh lala! Comme ci, comme ça* című vidám dalocskát. Mi meg passzívan asszisztálunk hozzá. Ez már nem is cserbenhagyásos gázolás. Előre megfontolt gyil-

kosság?

Ladányi Andreát, a veszprémi táncfesztivál ikonját mindig kísértésbe viszi a kíváncsisága és kísérletező kedve, abszolút szabadon használja a mozgásszínház műfaját, ezáltal új lehetőségeket nyit az önkifejezésben. *Lost Angel – LA* című produkciója egészen közel kerül a mai fiatalok életérzéséhez, táncfelfogásához. Nem csoda, hogy simán megkapta a lakótelepi közönségtől a „k...a jó!” elismerést. Tényleg nagyon látványos, amit csinál fényfestőkkel, Bánki Ákos és Borlai Gergő videóművészekkel, valamint Moritz Mueller dobossal szövetkezve a Pannon Várszínházzal közös

produkcióban. Igazi altersztorijuk is van hozzá, egy Aranytakarós férfiről, aki estéről estére a Fekete nő street art portréja alatt alszik, de egyszer csak eltűnik, nem jön vissza többet. Ladányi Andrea, a táncosnő elindul, és végigtáncolja Los Angeles utcáit, hogy megtalálja. Ebből legelső sorban egy animációs film lesz, amiben meglevenednek a nagyvárosi ikonok, a falfirkák, reklámok, de vizuálisan és zeneileg is többszörösen darabokra vágva és újra összerakva. Az egész végeredményben egy mozgó kollázs. Ez az eljárás jellemző korunkra, ezt látjuk a zenekarok videoklipjeiben például. Ezt a filmet kivették a lakótelep egyik emeletes házának a falára, és ez előtt a filmkollázs előtt Ladányi Andrea élőben is táncol, miközben Moritz Mueller a feje fölötti állványon üti a dobokat rendszeresen. A *Lost Angel* tehát nem klasszikus mozgásszínház-történet, de a mozgásszínház történetét nem lehet majd megírni nélküle.

Ígéretes a Közép-Európa Táncszínháznak a veszprémi fesztiválon is bemutatott munkája a *Térfalókkal* (koreográfus: Mádi László) és a *Különleges társasággal* (koreográfus: Anton Lachky), szinte mindent tudnak ezek az akrobatikus képességű, virtuóz fiatal táncosok, csak valahogy a tartalom egyelőre skiccszerű, közheyles, kliséket produkálnak az emberi természetről. Nem az emberi szervezet organikus folyamataiból hívják elő a jeleket, ahogy Grotowski mondaná, hanem készen találják a sztereotípiákat. Bár az, hogy felvállalják a humort, mint az önkifejezés lehetséges nyelvé, igazán üdítő, és talán azt jelzi, hogy mélyebb, alkotóbb impulzusokra is érzékenyek lesznek.

A teremtés újratanulásában nincs sablon. Krámer György és Lőrinc Katalin táncosok egymástól várják az impulzusokat a *Naplemente* koreográfiában, az egymásban lévő energiaforrások felfedezésére összpontosítanak, ami elképesztően jó lenne, ha a koreográfus, Egerházi Attila nem állítaná meg őket ezen az úton, amelyen eljuthatnának a személyiségük határaihoz, hiszen kiváló táncosok, akik több évtized alatt sok mindent végigcsináltak már a pályán, és a test és a kapcsolatok öregedéséről is lehet tapasztalatuk, ami a *Naplemente* témája. A Székesfehérvári Balett Színház előadásának a közepétől már úgy érzem, a koreográfus szinte előjátssza, hogy reprodukálják, amit kér, például a közheyles bohócorrok jelenetnél, amivel talán azt kívánja jelezni, hogy egykori önmagunk karikatúrái leszünk, ha megöregszünk. Igen, de a halandóság a bohócornál sokkal nagyobb téma. Ez a tudás ebben az előadásban egyelőre visszafogottan van jelen, de itt van, és sok további lehetőséget rejt magában. Imádnám, ha a két táncos „lehunyttal szemmel” folytathatná ezt a témát, olyan szabadon, elfeledkezve térről és időről, mint a Bergman-filmek. Ahol csak az egymás szeme mögötti képeket láthatnák és egymás levegőjét szívhatnák. Nyilván nem lenne könnyű ez az önsanyargatás, talán kegyetlen is lenne, de ők már elérték a sikernek arra a fokára, amikor nem kell állandóan azon gyötrődniük, hogy vajon mit is gondolhatnak róluk. Azért ezt a leegyszerűsített *Naplementét* is élveztük, így, ahogy van, ha nem is volt extrém. Bizonyos értelemben ajándék volt Krámer és Lőrinc, a modern klasszikusok előadása a veszprémi összművészeti fesztiválon.

Bartuc Gabriella

ΑΛΦΑ

A Dart Társulat (korábbi nevén DanceArt) előadásában láthattuk az *Alphát* (ΑΛΦΑ) Inotán, a Retro Színházban.

Dart Társulat: *Alpha* (IZP) – *A Tánc Fesztiválja*. Retró Színház, Inota, május 25.

Felnövekvőben van egy új nemzedék, egy olyan generáció, amelyben a csecsemők a digitalizmust már az anyatejjel magukba szívják. Már a Z generációnál is kimutatták, hogy más az információ felvétele és a feldolgozása, mint a korábbi generációk képviselőinél. A 2010 után születetteknél (alfák) a közösségi platformok már teljesen más szerepet töltenek be, új élettérként funkcionálnak.

A társulat előadását Platón barlanghasonlata ihlette, ami-be tökéletesen beágyazható a generációs mondanivaló, és amit bravúrosan sikerült adaptálni a színpadra. Egy olyan életteret sikerült bemutatni, ahol a lélek az ideákhoz való felemelkedését szemlélteti. Bár Platón elsősorban az amnéziát kívánta szemléltetni hasonlatával, de a való világtól elzárt közösség képe erős párhuzamot képez az alfákkal és magával a darabbal is. Természetesen szerepet kaptak a ma „divatos” generációt és azon belül is a személyt érintő problémák, mint a safe space és a gender kérdése. Különösen örültem, hogy az ajánlott korhatárt tizenéves korig levitték, hiszen ez az a kor, ahol ezek a problémák erőteljesen jelen vannak, beleértve a korán kezdődő szexuális feszültséget és a társadalmi beilleszkedést is. A felvonultatott problémák mellett szerepet kapott a személy egyedisége is. „Alphának lenni emberként és generációként. Alpha olyan akár egy ritka gyöngy, ősi ereje, újító szellemisége viszi előre a körülötte lévőket életét” (a darab ajánlója). Az előadás időbeliségének a csodája abban rejlett, hogy felölelte a korokat. Értem ezalatt, hogy egyszerre történhetett ez a jelenünkben, de akár előrevetíthette a küszöbön álló jövőt, emellett tartalmazott régre, az ősi időkre visszanyúló motívumokat az emberi természet és ösztön felvonultatásával. A darab a korhoz híven rendszeren „digitalizálva” lett. Az egész előadást keresztülzselte a túllre és a színpadra vetített motívumok kavalkádja, a hangszórókból frusztrációt keltő ütemek harsogtak. Találkozhatunk repkedő, ritmusra táncoló drónnal, szelfibotokkal, futurisztikus jelmezekkel. Mindezek közepette kellett megállniuk a helyüket a táncosoknak. Megállták. Rengeteg olyannal találkozhatunk, ahol az agyonvetített, digitalizált darabok mögött a táncos vagy a színész munkája elveszik. Itt pont hogy ezek a dolgok segítették őket, remekül megtalálva a határokat, tudva, hogy hol kell visszavenni, mikor kell a sötét, mikor a halk és mikor a hangos.

Összességében ez a fajta digitalizáció és a táncosok kifejezőmódja tették számomra sikeressé ezt a darabot. Nem tudni, hogy mi vár az elkövetkezendő generációkra, de az *Alpha* típusú és színvonalú darabok nagyban hozzájárulnak a megértésükhöz és segítik a régebbi generációkat az elfogadásban.

Kovács Gergő

Duda Éva a kortárs táncszínházi szféra egyik legegységibb alkotója. Társulata állandó, visszajáró vendége a veszprémi táncfesztiválnak. Idén sem volt ez másként, a fesztivál második napjának esti programjában kapott helyet a társulat *Utópia* című előadása.

Utópia?

Duda Éva Társulat: *Utópia* – *A Tánc Fesztiválja*. Hangvilla, 2019. május 23.

Duda Éva táncelőadásában mindig az az izgalmas, hogy folyamatosan feszegeti a műfaj formai kereteit. Sosem tisztán táncelőadást, nem szintizta tánc-koreográfiákat látunk ezekben a produkciókban, Duda folyamatosan kísérletezik, a színház és tánc pengeélén táncol. Ebben az előadásban közel ugyanolyan arányban voltak jelen a mozgásos és színházi elemek.

Az alkotók. Az előadás kezdetén a steril tér megvilágítása után egyből arra lesz figyelmes a néző, hogy mennyiféle ember van jelen a színpadon. Mintha szándékosan minden korosztályt és nációt képviseltetne Duda: látjuk az idősödő nőt (Lőrincz Katalin), a fiatal férfit (Ivanov Gábor), a színes bőrű, robusztus testalkatú színészt (Kálid Artúr) és még megannyi karaktert. Ahogy az első jelenetben megjelennek egymástól teljesen szeparáltan a karakterek, egyből azt gondoljuk, hogy mennyire távolinak érezhetjük egymástól magunkat, mennyi minden van, ami elválaszt minket: bőrszín, kor, nem, testalkat. Ezt az elidegenedést erősítik meg bennünk azok az egyéni koreográfiák is, amelyeknek alapja, hogy a táncosok nem emelhetik fel talpukat a talajról, és így próbálnak meg kapcsolatot keresni egymással. Ez az egymás között feszülő fizikai és mentális távolságok miatt természetesen lehetetlen.

Az egyének valahogy mégis egymásra találnak és közösséggé válnak, de csoportosulásuk nem tud megnyugtatóvá válni. Ez a közösség nem valamilyen értékek mentén szerveződik, hanem a közös ellenség miatt. A közösség ugyan létrejött, de

közös nyelvük valamilyen artikulálatlan hóbörgés. Kommunikációjuk egyszerű, csonkolt, lebutított. Nem képesek egymással értelmesen kommunikálni, a halandzsanyelv kiüresedik, így a „szavakat” a „tetteknek” kell felváltaniuk. A tettek természetesen konfliktusokat szülnek, és a közös ellenség ellen szerveződő csoport tagjai egymás ellen fordulnak. Itt egy nagyon hosszú jelenetet láttunk, amelyben harcművészeti elemeket felhasználva stilizált módon párokban küzdenek meg egymással a szereplők. A jelenet tulajdonképpen nem épül, nem fejlődik sehova sem, ugyanazt a gondolati tartalmat érzékeljük ugyanazon a fokon mind a jelenet elején, mind a végén. Ez az egész előadásra jellemző: ugyanazon gondolati tartalmak körül forog, de nem tud egyről a kettőre lépni, a gondolathoz csak új formákat képes kapcsolni, de annak újabb rétegeit nem tudja feltárni. Emiatt az előadás egy ponton túl repetitív, önismétlővé válik.

Hangsúlyossá válik az a rész, amikor elhagyják ezt a közösségi halandzsanyelvet. Az egész előadásban egyetlen egyszer hallunk emberi beszédet, akkor, amikor az egyik szereplő elkezd a világ hul-

ladékgazdálkodási problémáiról beszélni. Mintha Duda ki akarná emelni ezt a globális problémát a nyelv segítségével. Ez a globalitásra való törekvés érződik az egész előadáson. Globális emberi, társadalmi és környezeti problémák tematizálódnak: az elidegenedés, a környezetszennyezés, a torz önkép és a társadalom hamis elvárásai.

A férfiakkal és nőkkel szemben támasztott társadalmi elvárások jelennek meg az előadás talán legintenzívebb jelenetében. Sajátos egyvelege ez a jelenet a divatbemutatók visszataszító és az esztrádműsorok hamiskás tökéletességet sugárzó világának. A szereplők saját testüket árulva járulnak a színpad előterébe, ahol önmagukból kivetkőzve kínálják fel magukat a nézőknek. Jogosan vetődik fel a kérdés: tényleg egy utópisztikus világot ábrázol az előadás? Vagy ez saját korunk valósága, minden egyes problémájával? Az biztos, hogy gondolatébresztő a produkció, nem állít valamit a világról, hanem rákérdez dolgokra: biztosan rendben van ez így? A taps után gondolkodhatunk tovább...

Hornok Máté

Tantrique alchimie

Végletek. Testben és lélekben. Szemérmertlenség, meztelenség, határok és áthágások. Erős frekvenciák, lüktető zene, ijesztő tárgyak, vicces jelmezek váltakozása. Mindaz, amit eddig is tudtunk a Frenák Pál Társulatról. De mi az, amit most hozott nekünk? Mi az a plusz ebben a 2005-ben készült darabban, amit még nem láthatott a veszprémi közönség?

Frenák Pál Társulat: *Frisson – A Tánc Fesztiválja*. Agóra, 2019. május 22.

Üres a tér, csak egy rézsútos fehér emelvény fedi a színpadot, alkalmanként kivetítőként használva. Kötelek, beléjük gabalyodva egy táncos. Tökéletes test. Bámulom. Frenák táncosait mindig csodálattal nézem. Ahogyan mozognak a színpadon, olyanok, mint anatómiai bemutatódarabok az izmok tanulmányozására. Hajlékonyságuk, erősségük, feszességük és megadásuk kemény, mindennapi munkáról, összpontosításról, megfeszülésről és elengedésről tanúskodik.

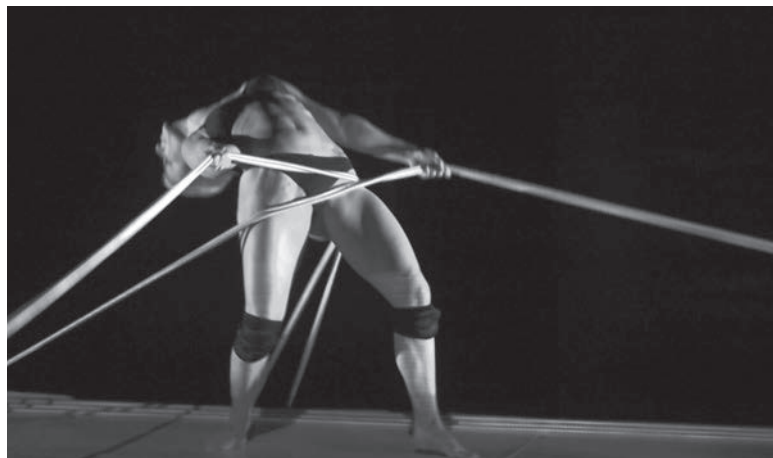
„A primordiális ember 'bűne' az, hogy hagyja magát elcsábítani, mégpedig azért, hogy megszerezze a tudást.” (Tarr Bence László – *Alkímia*) Erre a mondatra bukkantam az írásra készülődve. Valami ilyesmi jut eszembe nekem is Frenák előadásairól. Bűn, csábítás, tudás, hagyni... Eszembe jut, hogy vétkezni a tudás megszerzéséért talán nem is akkora bűn. Hogy valójában a próbálkozás már eleve értékelendő, hogy a tanulás soha nem egyszerű dolgokon keresztül történik, hogy a nehéz sors, a csalódások, az erőpróbák egymás felett és ellen általában továbbblendítenek olyan irányba, ahol még többet fejlődhetünk.

Férfi és nő – folyton küzdenek. Kötődnek, ragaszkodnak, de közben gyűlölik is egymást. Felül akarnak kerekedni egymáson. Uralkodni akarnak, aztán a győzelem után mégsem jó nekik. A nő nő akar lenni, a férfi férfi, de egyenlő is... a küzdelem örök.

Férfi-férfi – nem vesznek tudomást egymásról, ha ott a nő. Nincs kapcsolat, nincs érintkezés, vagy van, rivalizálás, elhódítás, erőfitogtatás. Ha ketten maradnak, bajtársak, segítők, barátok. A táncosok mindezeket a képeket tökéletesen kimerevítik, láthatóvá teszik, a kontakt nagyon élő közöttük, ahogyan a „nem” figyelem jelenléte is harapható a színpadon.

Nő-nő – anyai figyelem és jelenlét, segítés, majd törbe csalás. Amikor az egyik női táncos a magából kivetkőző, szerepeit ledobáló dominára egyszerű zakót ad, hogy ne fázzon, de fordítva, előlről, mint egy zubbonyt, ezzel törbe csalja. A női segítségnyújtás egy tipikus fajtája, hogy úgy tűnik, jót akar, de közben pusztán előnyre próbál ismét szert tenni, megakasztva ezzel a másikat.

Látjuk ennek a kapcsolatnak szép formáját is a színpadon, amikor a férfifölény ellen összefogva lágyan támogatva segítik egymást, vagy a férfi leigázásban való összefogásban, amikor a két táncosnő „kiheréli” és lerántja a nadrágot a gázmaszkos, már-már öntudatlan két férfiről, hogy aztán mint kiskutyákkal játsszanak velük tovább. A Frisson ez, és még több. Nemek kapcsolata pró és kontra. Önutálat – ami Frenáknál mindig rendkívül erősen és szinte kézzelfoghatóan jelenik meg a színpadon. Táncosai „szen-

vednek”, önmarcangolnak, legerősebben maguk ellen küzdenek – hiszen minden elsősorban belőlünk indul ki. Minden gyűlölet alapja az önutálat jelenléte.

Hosszan lehetne még írni a részletekről, kidolgozottságról. A pusztán 50 perces darabban rengeteg dolog történik a szemünk előtt, érzelmek széles skáláját vonultatja fel a társulat. A végtelenségig fokozott kifeszülés (az orosz ének- és zongorabetétes zene közben fura kislányfej kivetítése) után, a feloldó jelenetként beszúrt csirkefej maszkos tánc közben (a *Stayin' Alive* zenéjére) fellelegezhetünk. Úgy tűnik, az egész, ami ez előtt történt, csupán egy túlfűtött, lerészegedett este eredménye. Részeg csirkék tántorognak a színpadon, és mi minden eddigi küzdelmet hirtelen elfelejtünk.

A történet vége mégis drámába fül, fröcsög a vér színpadon, szenved, fetreng az egyik női szereplő, saját vérében térden csúszik le az emelvényen (amit valószínűleg sokan irigylünk tőle, mert rendkívül jó élménynek tűnik), hosszú haját csapkodja – erősen kétlem, hogy az első sorban ülők cseppmentesen megússzák az előadást, így ők ezzel még kézzelfoghatóbb élményt kapnak. Kifejezetten értékelem, hogy a tapsrend alatt ez a táncos csak akkor csatlakozik a többiekhez, amikor azok előjönnek a színpad möggül, és mosoly sem nagyon jelenik meg az arcán, ezzel is megőrizve egy darabot az előző drámai hangulatból, ami után a közönség félve kezdett el tapsolni – egyáltalán. A taps után is mindig visszaül ugyanabba a pózba, vértől tocsogóan a színpad szélén hagyjuk őt. Frenák... tantrikus alkímia.

Hud Janka

Táncünnep

XXI. Országos és Nemzetközi Kortárs Összművészeti Találkozó. 2019. május 22.–26.

Huszonegy éve indította útjára Krámer György és Vándorfi László a tánc ünneplését, és azóta is magas nívón tartják. Változó helyszínek, változatos produkciók, magas mondanivalók magas művészi szinten. Sajnos kis nézőszámmal. A kortárs megfogalmazások mindig is rétegeknek szóltak, megértésükhöz szükség van bizonyos látásmódra, érzékenységre, nyitottságra és persze erős kulturális háttérre. A feladat nem hálás, de akik ezt végzik, tényleg küldetéstudatuk van. Energiájuk a mostani eseménysorozatban is ott vibrált.

A kultúra hajnalán tánc és zene együtt élt. A hiedelmek világának emberei ezeken át, együtt jutottak el a szellemekhez közeli ekstatisztikus állapotba. Az évezredek során a zene aztán önálló életet kezdett élni, bár a komponisták mindig is utaltak az ősi kapcsolatra, gondoljunk a klasszikus művek táncételeire (rondó, gavotte, polonaise, palotás stb.). A kortárs tánc sem szakad el soha a zenétől, egyfajta transzcendenciával átértékeli és megjeleníti az abban foglaltakat. Elképzelhető, hogy a táncdramaturgiához keresnek megfelelő zenét, de sokkal érdekesebb, mikor eredeti zene születik egy adott mozgáshoz, vagy éppen fej fej mellett alakul a táncos, koreográfus és komponista elképzelése. Engem is ez érdekelt, így is válogattam a megnézendő darabokat. Legyen minden originális! Zene felől közelíték – zenész vagyok –, de ezeknek mégis egységet kell képezniük, együtt kell hatniuk, bármelyik kilóg, oda a hatás. Fel kell ébreszteniük bennem az ősi elragadtatott érzetet.

A megnyitó napján az Agórában a Frenák Pál Társulat *Frisson* produkciója tette magasra a mércét. Bódultan, érzelmileg teljesen felzaklatva hagyom ott a termet és gondolkodom el a felvázolt, hatalmasan széles skálán felépülő koreográfián és mondanivalón. A megkomponált zajzene Fabrice Planquette munkája. Kortárs koreográfiához és mondanivalóhoz kortársul szól zene. Az elektronikus hangszerek mellett emberi hang, ütősök és pár playback bejátszás adja a zenei folyamatot. Biztos vagyok benne, hogy koreográfus és zenész egymást inspirálva, átbeszélten dolgozott. Annyira ülnek a zenei mozzanatokon a tánc elemei, hogy másképpen ezt nem lehet. Hihetetlen erős az ember belső küzdelmeinek, a létért, a fennmaradásért harcoló belső erőnk vagy gyengeségünk ábrázolása, kutatása, a csupasz emberi agónia szívbe markoló megjelenítése. És a zene tökéletesen adja ehhez az alapérzetet. Kifejezett dallam nincs, ritmikái, hanghatáselemekkel operál a szerző, mindezeket tartalmában és funkciójában tökéletesen. Még a prózai, hát még a küzdelmekkel teli létnek is vannak idilli, humoros, a feszítő gondolatokat megszakító pillanatai. A tánc és a zene eszköztársa itt megváltozik. Hol klasszikus a bejátszás, hol népdalszerű dallam zongorakísérettel, hol a diszkókorszak Bee Gees-ének *Saturday Night Fever* albumának *Stayin' Alive* (Szombat esti láz, Életben maradvá) dallama utal közvetlenül erre az érzésre vagy kérdésre, mozgással és a jelmezzel együtt. Fantasztikus az a pillanat, amikor a zene teljesen elhallgat, és a táncosok lélegzetének ritmusa adja a metrumot. Nagy ötlet! A csupasz emberi lélek küzdelme, belső agóniája valódi lemeztelenedést hoz a színpadra. Nem vagyok prúd, de nem mindig éreztem indokoltnak. A Laokoón-érzetű jelenetnél, a gázálarcban a gégecsőben áramló levegőért való küzdelem esetén szinte észre sem vettem, annyira természetes, másutt elterelte a gondolatomat. A táncosok pedig! Esterházy Fanni, Maurer Mílán, Vasas Erika, Várnagy Kristóf hihetetlenül erőteljes mozdulatai, fantasztikus összmunkája, lelket borzoló finomsággal vegyítve – nekem – tökéletes! A szakzsűri nyilván megmondaná, hol van hiba, de én néző vagyok és elragadtatott. Nem szoktam a promóciós anyag tartalomra vonatkozó részét elolvasni, csak utólag. Így, a személyes látásmódomon keresztül szeretem befogadni, legyen az bármilyen produkció. Utólag elolvasva viszont feltűnt valami furcsa. Videóvetítésről és a színpadon megjelenő árnyékokról üzen az anyag, amire én nem emlékszem. Mindegy! Így is tökéletes volt, nagy élmény.

Ugyanezen este Haszkovó Live helyszínnel Ladányi Andrea és a Pannon Várszínház *Lost Angel* (Elveszett angyal) című kö-

zős produkcióját – talán a csepergő eső miatt – nem sokan nézték. Képzeljünk el egy tízemeletes házat, annak fehérre festett oldalfalát, előtte szinte eltörlőd a színpad, és a színpad fölött egy felhúzott dobogót, amin Moritz Mueller élőben dobol. A hatalmas falfelületen fotók és videók jelennek meg, miközben Ladányi Andrea a színpadon táncol. Értem az üzenetet, értem a négy dalból álló, a lány rocktól a R&B érzeten, a fúziós hatásokon át a közvetlen üzenetű utolsó popdalig – *I'm a Dreamer (Almodozó vagyok)* „good bye my friend”-ig – terjedő összeállítás üzenetét. Nyilvánvalóan profi a táncos és a dobos is, jók a falra kivetített grafikus és filmelemek, azonban az összkép csak távolról fogható be, onnan viszont szinte jelentőségét veszti a tánc. Hiányzik nekem az egység, az a fajta homogenitás, ahol nem válnak el a produkció elemei, önként képes vagyok mindent egyszerre befogadni. Itt egyszerűen nem lehet. Jól szól a zenei alap, jól szól a dob, jó minőségű a kivetítés, de a tánc elveszik. Nekem kicsit furcsa az összekapcsolatlan zenedarabok éles elválasztása, de talán ez a keresés során bejárt utcák eltérő hangulatát tükrözi. Mert a mondanivalóban az Aranytakarós férfi, aki a Fekete nő utcaművészeti portréja alatt szokott aludni, eltűnik. Végigtáncolni Los Angeles utcáin, keresve az örökre homályba vesző férfit: jó elgondolás sok professzionális, de a térben elvesző elemmel.

Retro Színház, Inota. *Naplemente* című előadás a Székesfehérvári Balett Színház előadásában Egerházi Attila koreográfiájával és színpadképével Lőrinc Katalin, Krámer György, Cristina Porres Mormeneo és Graziano Bongiovanni előadásában. Találók a helyszínen. Talán sokan nem is tudják, mennyi kiváló mozaikkép található itt nagy művészek keze alól. Persze itt sincsenek sokan, hiába a jól hangzó nevek. Ha már retro a színház, a rég bennünk szunnyadó érzések, a napkeltétől napnyugtáig tartó múltól létező – ennek számos kérdésében elmerülő két „öreg” és fiatalkori énjük váltakozóan hullámzó – történései elevenednek meg. A báj hiúsággá, a kedv egykedvűséggé, az együttlét küzdelemmé, a szerelem a szeretet emlékeivé szelídül a lenyugvó nap sápadó fényében, egy-egy felvillanó sugár időnként izzó gyűlöletre világít. Nem vállalkozom a tánc elemzésére, azt viszont érzem, magas tudású művészek erőt és lelket próbáló előadását látom. A zene nagyon tetszik. Az óráutést – elmúlást – idéző bejátszott hang után Lőrinczky Attila egy szál Yamaha „silent” bőgőn való (speciá-

vonóval történő játék ritmikus, erőszakosan érces hangzásokra képes. Az is jó, ahogy az üres húrok kvartjainak ritmikus bontásából indulva fejti ki rögtönzéseit. Érezni persze a megbeszélte pontokat, hiszen a koreográfia és a dramaturgia hangsúlyos pontjait neki is le kell követnie. Jók a disszonáns vonulatok a negatív töltetű érzelmek hangji megjelenítésére. Beethoven *Holdfény (Cisz-moll)* szonátájának első tétele már közvetlen utalás a naplemente utáni állapotra. A katarzis biztosított. Azt viszont nem értem, ha már felvételtől megy a zongoradarab, miért van benne pár helyen ritmikai hiba és hangeltérés. Egyszerű a scenika (Bajkó György), a teret és időt jól érzékelteti, a jelmezek (Szelei Mónika) hangulata tényleg retro, megkapó a darab végén a fiatalkori énbé való átlényegülés, átöltözés. Abszolúte egységesnek, kereknek éreztem a mozgásbeli és hangbeli, térbeli megvalósítást, társműfajok egymás mellett igazi harmóniában hatnak. Így kell ezt jól csinálni!

I Hear You – Veled vagyok, hirdeti a dot.Consla társulat performansa. Iszonyatosan (majdnem egy vulgáris szót használtam) jó zenét kapnak maguk alá. Harcsa Veronika és Gyémánt Bálint olyat nyújtanak egy szál énekkel és gitárral (na jó, kis stúdió munka azért van benne), hogy erre nehéz rosszat improvizálni. Mert

Harcsaék improvizálnak, és improvizálnak a táncosok (Ács Bea, Hoffmann Luca, Lucia Kubasova, Ronaldo Magalhães de Aguiar, Medovarszky Tamás, Podmaniczky Dorottya) is. Persze ebben sokkal több a hibalehetőség, akad is, de szemet gyönyörködtető és zenei érzéket borzongató az előadás. És jóleső ez az üde fiatalos lendület, talán ez a legnagyobb erénye a mozgáskultúrájuknak. A táncok tényleg nagyon jól követik a feldobott zenei témákat, pedig nagyon sokféle stílus fellelhető: a gregoriántól a népdalig, a spanyol-arab skálán alapuló ívektől a modális jazzimprovizációig, a dallaménekléstől a szaggatott énekeffektusig terjed a zenei gazdagság. Harcsa Veronika éneke egyenesen hipnotikus néhány helyen, bevallom, el is viszi a figyelmet, hülye zenészsokással azonnal követem magamban a hangokat. De aztán hamar visszatálok a színpadra, mert jó dolgok történnek ott. Űgyes, ahogy kitágítják a teret, aztán kört formálva összezárnak, hogy megint darabokra törjék, közben egyéni teljesítményekre is kapnak lehetőséget Ujszászi Dorottya átgondolt koreográfiájában. Sejttem, hogy a táncosok sokféle mozgásformában otthon lehetnek, a klasszikus lépésektől a breakig minden érezhető, még egy kis dél-amerikai íz is, de azért kortárs ez is. Nagyon értékes csupán a belső ritmikus érzetre támaszkodó, zene nélküli együttes mozgás. Fegyelmet, figyelmet, tehetséget, intimitást igényel. A különféle érzékelésből más érzékek számára átadott értelmezhető érzet már-már felfoghatatlan, de létrejöhet. A dot.Consla előadásában ez is hihető.

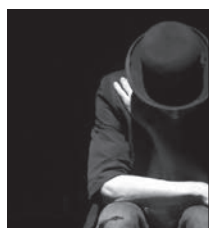
lis elektroakusztikus hangszer) improvizatív, átélt előadása erős hangulati erőteret biztosít. A lány dallamoktól a groteszken át a – szinte – kakofonikus hangzásig mindent felvonultat. Érdekes a *Kis kece lányom* című népdal átértelmezése, még ha itt-ott egy-egy kisebb intonációs probléma érződik is. A muzsikusként nagyon kreatívan használja a hangszerét. Például a kápa fölött fordított

Kovács Attila

„Táncolok, mert nem bízom a szavakban” – ezt a címet adta a japán Kaori Ito Budapesten, a Trafóban játszott előadásának. Úgy tűnik, a veszprémi verbális (és zenés) színházi eseményeket megtöltő közönség nagy része nem osztja a táncművészek a mozdulat kifejező erejébe vetett bizalmát: a 21. alkalommal a Pannon Várszínház által megrendezett a *Tánc Fesztiválja* az idén is egy viszonylag szűk réteget tudott megszólítani. Telt házat csak a Győri Balettnek a tánc hagyományosabb felfogását képviselő, narrációval, háttérképek vetítésével megsegített, jól képzett táncosokat (és gyerekszereplőket) felvonultató, kissé túlértelmezett meseelőadása hozott (*Forgószél, avagy a képzelet csodája*). Így van rendjén: egy „kulturális fővárosnak” fel kell vállalnia az olyan magas színvonalú rétegre rendezvényeket is, mint a táncfesztivál.

Nem bíznak a szavakban

Séd, 2017. ősz, 51. old.

Séd, 2017. ősz, 56. old.

Séd, 2018. 3. sz., 36. old.

Igaz, az idén hiányzott néhány közönségcsalogató név: a Szegedi Kortárs Balett, Bozsik Yvette, Horváth Csaba, Goda Gábor (és hová lett a zseniális Fehér Ferenc?). Ennek egyik oka, hogy a rendelkezésre álló helyszínek, a Hangvilla és az Agóra színháztechnikailag behatárolják, milyen produkciókat fogadhat a fesztivál. Kár, hogy a Petőfi Színház az idén nem szerepelt a helyszínek között.

Nem úgy az inotai Retiro Színház, ahol két produkciót láthattunk; emellett megcsodálhattuk a művelődési ház szocreál épületét, a falakon az 50-es éveket idéző mozaikképeket, és – aki még nem látta, nézze meg! – az étterem hátsó falát díszítő terrakotta domborművet, Kovács Margit keramikus munkáját, a *Körtáncot*.

Az évről évre viszonylag stabil létszámú közönség a magyar táncművész szakma színe-javát felvonultató produkciókon kívül láthatott szabadtéri performanszokat, például az igazi ösztönművészeti élményt nyújtó *Lost Angel – LA-t*, amelyben Ladányi Andrea ikonikus alakját és mozdulatait nézhettük élő dobkísérettel (Moritz Mueller), miközben fényfestményektől (Borlai Gergő, Bánki Ákos, Night Projection) lett eleven a Haszkovó-lakótelep egyik épületének teljes falfelülete; volt közönségtalálkozó és kiállítás az előadásokon készült képekből.

A szakmai tudás és igényesség mellett a változatos produkciók közös jellemzője volt a kísérletezés, az útkeresés, a táncosok egyéniségét, személyiségét is figyelembe vevő, improvizációs technikákkal (is) dolgozó építkezés és a szcenikai eszközök – a zene mellett a díszlet, kellékek, fénytechnika, vetített képek, általában: a modern technika – értelemképző, jelentésteremtő alkalmazása.

Ez utóbbira jó példa a Dart Társulat *Alpha* című előadása. Főszereplője (Kiss Tamás) azt a – szakemberek által Alfa generációnak nevezett – korosztályt jeleníti meg, amelynek tagjai a digitális technikát anyanyelvi szinten ismerik; számukra a virtuális valóság a hétköznapok része, olyan közvetítő közeg, amelyen át környezetüket szemlélik – értelmezik, mint egy 21. századi technoflash-plug-in Platon-barlangban ülve, háttal a „valóságnak”; csakhogy számukra a falra vetített világ tökéletesebb, mint a mögöttük létező. Tanúi lehetünk, ahogy fokozatosan belefeledkeznek a „kompromisszummentes fizikalitás” színpadon felépülő csodavilágába, ahol lélegzetelállító fényinstallációk lakója lehet, a legképtelenebb narratívák szereplőjévé válhat; és ahová mi, jelöletlen „retro generációk” csak áttetsző függönyön át kukucskálhatunk be. Ám mire azt elhúzzák, már minket is beszippantott ez a világ, ahol még az is megeshet, hogy egy cuki drónmadár száll az ember kezére (Csajági Zsolt mozgatja), mint valami poszt- (poszt-poszt) modern AI vadászólyom. Szintiszta posztdramatikus technodigitál romantika, nehezen kipukkadó buborék, „szürke hétköznapok” fölött lebegő Atlantisz néhány klikkelésnyi távolosságra – ez az „alfák” világa.

Számos előadás foglalkozott a társadalomban élő ember problémáival. A Duda Éva Társulat *Utópia* című darabjában

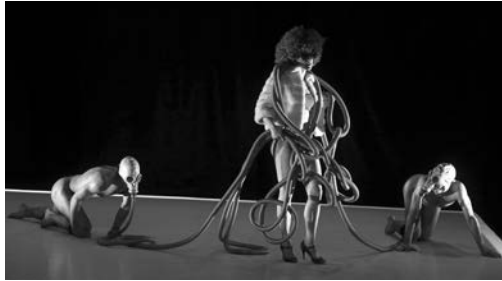
életkorban és szakmai tapasztalatban vegyes összetételű csapata (fiatal művészek mellett Kálid Artúr színész és a nagy táncos múltra visszatekintő Lőrinc Katalin) egy közösséget alakít, akik megkísérik együtt felépíteni az ideális társadalmat. A lazán összefűzött etűdök a világ közös felfedezéséről-belakásáról, az izgatott tervezetéstől vezetnek (egy idő után elég kiszámíthatóan) a széthullás és a zűrzavar, Utópia helyett egy disztópikus társadalom felé. Az (ön)iróniával és humorral átítatott előadás (mókás riadalmak és megrettenések, az önérdék-érvényesítés kakaskodással felérő küzdelmei, a közös halandzsanyelv, majd a saját világtelmezéssel előálló szereplő) nagy erénye a táncosok egyéni adottságaira építő, szinte személyre szabott mozdulatrendszer.

Lőrinc Katalint egyébként Krámer György partnereként láthattuk a *Naplemente* című (versenyen kívül bemutatott), lírai-ironikusan fogalmazó „táncköltményben” is, amelyben egy (idősödő? a „túlértett” viszony metaforái?) pár a maguk és a múltó idő által leszűkített térben éli kapcsolatuk utolsó napjait. A szürke jelmez, a tétova, szűk kiterjedésű, aprózott gesztusok, visszafogott dikció elkülönítik őket a piros ruhában, széles mozdulatokkal, harsány hangon veszekedő fiatal pártól (Cristina Porres Mormeneo, Graziano Bongiovanni), akik fiatalkori énjüket testésítik meg, egyszerre ellenpontot és folytonosságot képviselve életükben. Ellenpontot energiában, életerőben, temperamentumban, magabiztosságban; bohócorrot raknak rájuk, ha az „öregek” megfelelnek a korukról, és szembesítik őket fiatalkori énjük életerősebb megoldásaival. De folytonosságot is jelentenek, hiszen a hibák, tévedések, kis és nagy áruhájak, amelyeket valaha elkövettünk, örökké velünk maradnak, egymásra rakódnak, formálják-ala-

kítják-rombolják kapcsolatainkat. Szép, értelmező gesztus, ahogy összeomló életük díszletét, az addig mindent elfedő lepedőt együtt húzzák maguk után. Bár „átöltöznek” egy új kezdethez (?), ott meredeznek korábbi életük csupas, fehér falai.

Az *Utópiához* hasonlóan a társadalomban élő ember a témája az idén fennállásának 30. jubileumát ünneplő Közép-Európa Táncszínház kétrészes előadásának is. A *Térfalók* látványos szcenikai megoldással: egy mindent és mindenkit bekebelező, felfaló, tengerként hullámoztatható fekete lepellel (már-már didaktikus egyértelműséggel) szemlélteti az

életeket, törekvéseket, kapcsolatokat, értékeket fenyegető veszélyt, és azt, hogy, mivel maguk az öltözékük fekete színével a

térbe beleolvadó táncosok mozgatják-működtetik, saját életüket, a saját világukat pusztítják el. A végén mindenkit elnyel a hullámzó, fekete anyag. Csak egy táncos emelkedik ki újra fehér alsónadrágban (ami szerintem mókás hatást kelt, talán a ruhadarab konkrétsága miatt), mintegy utalásként valamiféle megtisztulás – feltámadás –, új kezdet lehetőségére.

A második részt (*Special Society*) a táncosok már-már akrobatikus technikai tudása és az elsőprő humor működteti. Anton Lachky koreográfiája elképesztő tempóval és pontossággal előadott közös tánccal indul. A különböző stílusú jelmezekbe öltözött táncosok mintha meg akarnak mutatni, hogy mit tudnak (sok a frontálisan a nézőtér felé fókuszáló jelenet), és rohanni kell, mert ez a fél óra áll a rendelkezésükre. A kiváló emberismeretről tanúskodó etűdök egy közösség személyes-mindennapos viszonyváltozásairól szólnak: összetartó röhögésekről és kicsinyes árulásokról; pózolásról és ripacszkodásról; nagy nekibuzdulásokról és kishitű megfutamodásokról – közben állandóan figyelve a nézőtér reagálását, szinte a bohócokra jellemző igénnyel: megosztani a közönséggel, és együtt nevetni rajtuk, rajtunk, magunkon. Emlékezetesen mókás jelenet, amikor a fotós előtt ülőspárgában (!) pózoló lányt a többiek, ahogy van, kiviszik a színről.

Érdekes kísérlet a dot.Consla *I Hear You – Veled vagyok* című, salsa és kontakt alapú produkciója, amely azonban egy túlságosan lekerekített, táncosan egyenletes tempójú, izgalmas ritmikai-intenzitásbeli váltásokat nélkülöző, így bonyolultabb konfliktusokat megjeleníteni képtelen előadás. Nem úgy a Gergye Krisztián Társulat által jegyzett *Kokoschka babája*, amelyben két táncos és egy bábművész életnagyságú bábokat mozgatva mutat fel szélsőségesen hullámzó viszonyokat: szerelem és gyűlölet olyan mélységeit, amelyeket csak egy „bábtáncos” képes elviselni. A három művészsorsot egybegyűrő, felejthetetlen pillanatokot nyújtó előadás témája a 20. század első felének különösen ember(ség)próbáló éveibe vetett művész tántoríthatatlan boldogságkeresése és hite a művészet erejében; a báb kiszolgáltatottsága pedig a történelemnek, a világnak, kapcsolatainak – alkatából adódóan – még fokozottabban kiszolgáltatott művész allegóriájává válik. Erős pillanatok, meghatóan szép megoldások és egy kissé túlterhelt dramaturgia.

Számomra a fesztivál legizgalmasabb produkciója (az *Alpha* mellett) Frenák Pál Társulatának *Frisson* című előadása volt. Frenák nem először helyezi táncosait olyan térbe, amely alkalmatlan arra, hogy „táncoljanak” benne (kötelekre függeszti, kiköti, zsinórrendszeren mozgatja őket); ezzel és a táncnyelv megváltoztatásával olyan jelrendszert hoz létre, amely különböző értelmezési tartományokat nyit meg, egyben létértelmező gesztus.

A *Frission* tere megemelt, négyszögletű, jobbra-előre lejtő, a szélein körben (a „határokon”) megvilágítható felület, amelynek szélén rugalmas kötelek vannak

kifeszítve; az első táncos ezekbe akasztja, fűzi be magát. A kötelek azonban hamar elpattannak: hiányuk a mozgás szabadságát és egyben a biztonságos korlátok eltűnését is jelenti, és csak a bizonytalan felület marad. Ebbe a „világba” „veti bele” Frenák kiváló technikai tudású és – szokás szerint – a kíméletlenségig odaadó táncosait: Esterházy Fannit, Maurer Milánt, Vasas Erikát és Várnagy Kristófot, hogy lássák: mire mennek benne.

Felfoghatjuk mindezt önreflektív gesztusként: mit kezd a táncos a szigorú koreográfia és egyértelműen meghatározott táncnyelv nélkül? Mámorító szabadság vagy ijesztő bizonytalanság? Allegóriaként értelmezve: mit kezdünk egy törvények és szabályok nélküli világban, ahol az emberi kapcsolatokban, viszonyokban sincsenek korlátok? Meddig mehetek el/kell elmennem mások megalázásában, tönkretételében, kihasználásában? És meddig mehetek el/kell elmennem saját magam megalázásában, tönkretételében, kihasználásában?

A végső kérdés pedig (Frenák előadásainak alapkérdése): ki vagyok én ebben a világban? Meddig mehetek el, el kell-e/ szabad-e mennem a legvégső határokig, hogy választ kapjak erre a kérdésre? Le kell-e/szabad-e süllyednem a vegetatív állati létezés mélységeibe (lásd: a csirkefejűek vagy a gázmaszkos, gégecsőcsápos véglény megalázásának felejthetetlenül kegyetlen jelenete)?

Azért az ön- és viláértelmezésnek az emberi természetbe kódolt igénye (és: örök vágyunk az öröme, a játékra?) erős készlet: a lány a végén még vérben úszva, utolsó erejével térden végigcsúszik néhányszor a síkos felületen, nem adja fel a kísérletezést; majd erőteljesen, vacogva leül velünk szemben. És persze a világ, a többi ember úgy kegyetlen, ahogy van: a három másik szereplő részvétlenül, vidoran táncikálva nézi; groteszk jelenet, Frenák általában nem hagyja, hogy nagyon elérzékenyüljünk – ebben a világban, harcainkban és szenvedéseinkben végül egyedül maradunk, tessék megszokni, ez van.

„Stay alive! (Maradj életben!)” – mondja az egyik dal szövege. C'est la vie, élni kell, kipróbálni, kockáztatni, szenvedni, felfedezni, értelmezni, tanulni, élvezni, amit lehet; és igen, kénytelenek vagyunk a saját korlátainkat és törvényeinket megkeresni egy nietzschei világban: tessék felnőni, a normaadó szintek megfeledezni látszanak rólunk. Mindezeket persze nem mondja/állítja a darab; Frenák nem kínál életrecepteket, inkább csak kérdéseket tesz fel, pontosabban: képeket, jeleket és jelrendszereket fogalmaz, amelyeket a néző továbbgondolhat.

A táncosok meg táncolnak, mert nem bíznak a szavakban. A táncos táncol, „a költő ír, a macska miákol és az eb vonít...” (Radnóti után szabadon). A fesztiválrajongó pedig örül, hogy láthatta ezeket a szép virtuális valóságokat, tánc- és fénybarlangrajzokat, mert ez része az ő saját külön bejáratú Atlantiszának.

Fürj Katalin

Bartók Zeneje Veszprémben

A Mendelssohn Kamarazenekar évadzáró koncertjét méltán tekinthetjük rendkívüli eseménynek. Az első részben a 20. század egyik legnagyobb magyar muzsikusat, Perényi Miklóst köszönthettük. A szünet után a zenekar Bartók Béla *Zene húros hangszerekre, ütőkre és cselesztára* művét adta elő Kovács Péter vezényletével.

A 2018/19. évi Mendelssohn-bérlet V. hangversenye. Hangvilla, 2019. május 28.–29.

Séd, 2018. 4. sz. 3. old.

Séd, 2018. 6. sz. 42. old.

Séd, 2019. 3. sz. 14. old.

A műsorban nyitószámként a századforduló francia zenéje kimagasló alakjának, Gabriel Faurének *Maszkok és bergamaszkok szvitje* is szerepelt. Sajnos csak a rövid nyitányt játszották el. Remekül. Vártuk a folytatást. Legközelebb talán majd a többire is sor kerül.

Az est első részének vendége, Perényi Miklós nem igényel bemutatást, hiszen sokunk számára ő jelenti a tiszta, átszellemlült, minden külsődleges manírtól mentes zenélést. Perényi bejött a színpadra, szerényen fogadta a közönség ünneplő köszöntését, leült, és megszólalt – a hang. Ezúttal Csajkovszkij műveiből hallhattunk hármat: a *Hat darab (Six morceaux) Op. 19.* sorozat 4. epizódjának és a *D-dúr vonósnégyes Op. 11. Andante cantabile* tételének cselló–zenekari átíratát, majd a *Változatok egy rokokó témára Op. 33.* variációt.

Talán nem illetlenség a jeles orosz zeneszerzővel szemben, ha azt mondjuk, hogy művei ez esetben csupán eszközt jelentettek, hogy Perényi Miklós széles skálán muzsikálhasson. A három mű közül mindenképpen a rokokó variáció a legérettebb. Egy méltatója így minősítette: „minimális tartalom maximálisan vonzó csomagolásban”. Csajkovszkij ér-

zelemtől túlcsoportul, gyönyörűsége rokokó melódiával és az erre komponált, nagyon nehéz, virtuóz variációsorozattal ígéz meg bennünket. A dallambőség mindig csábítja a szolistát az érzelgős előadásra, a nehéz hangszertek elírások megvalósítása a virtuóz magamutogatásra. Most nem ez történt. Perényi súlyt és tartást adott a kompozíciónak. Előadásában eleganciával ízesültek egymáshoz az áradó dallamok, könnyedén röppentek fel a glissandók, kromatikus menetek. A zenekar ideális partnernek bizonyult.

A hallgatóság szeretetét, elismerését és tiszteletét a vendégművész két ráadással köszönte meg. Joseph Haydn *II. D-dúr gordonkaversenyének III. tételét* játszotta a zenekar kíséretével, majd Johann Sebastian Bach *G-dúr szólószvitjéből* az *Allemande* tételt adta elő, a szerencsés jelenlévők számára örök emlékként.

A szünet után a Mendelssohn Kamarazenekar Bartók Béla négytételű, *Zene húros hangszerekre, ütőkre és cselesztára* című alkotását adta elő. Az 1936-ban komponált művet Bázelen, 1937. január 21-én mutatták be, nagy sikerrel. A Zenét már a kortársak is jelentős alkotásnak, a 20. századi zene fejlődésében afféle mérföldkőnek tekintették. Az első magyarországi előadás 1938 februárjában volt Budapesten. Dohnányi Ernő dirigált.

A műben Bartók két teljes vonószekart alkalmaz, amelyet utasítása szerint a színpad jobb és bal oldalán kell elhelyezni. Ez nem csak arra ad lehetőséget, hogy a felelgetős (antifonális) effektusok megszólaljanak, de arra is, hogy az előadás sztereó hatást kapjon. A két zenekar között foglal helyet a cseleszta, a zongora, a hárfa és az ütőhangszerek csoportja, a xilofon, a pergódob, a cintányér, a tam-tam, a nagydob és az üstdob. A zongora helyzete sajátos, hiszen ez a klasszikus dallamhangszer Bartók művében inkább ritmusadóként szerepel. A *Zenében* az ütősök nem a megszokott, hangerőt fokozó zenei eszközök, hanem a ritmikai-dinamikai szempontból is gazdag árnyalatok, finom hangszínek, szokatlan hangeffektusok megvalósítását szolgálják. Bartók művének előadása mindenkor rendkívüli feladat elé állítja az együtteseket. Talán ez magyarázhatja, hogy a 20. század egyik legzseniálisabb zenei alkotása több mint 80 évvel az ősbemutató után most hangzott el első alkalommal

Veszprémben. Talán a Mendelssohn Kamarazenekar most érett meg arra, hogy merje vállalni a mű előadását? Vagy a veszprémi közönség most vált alkalmassá, hogy befogadja Bartók muzikáját? Az előadás minden várakozásunkat felülmúlta.

A kompozíció tudományos elemzése nem lehet feladat. De a részletszépségek említése talán nem fölösleges. A nyitótétel (*Andante tranquillo*) az egyetemes zeneirodalom egyik csúcsa. Leonard Bernstein azt mondta: „nem ismerek ennél vallásosabb zenét”. Ez a vélemény nem utalhat valamiféle templomi zenélésre, sokkal inkább a földöntúlásra, a transzcendenciára, az

egyetemességre, a zene megteremtésére. Hogyan lesz az egyszerű elemből gomolygó-alaktalan anyag (Lendvai Ernő zenetudós szavával: zengő káosz), és a kulmináció után hogyan születik meg a fénynek és az árnyéknak dialektikus szétválásával a rend, az értelem és a tisztaság? Az I. tétel úgynevezett „piramisfuga”. A nagyon halk, szűk kromatikus témát a brácsák mutatják be. Kvinttel feljebb a hegedűk, majd kvinttel lejjebb a csellók imitálják a dallamot. Egyre több szólam belépésével halad a mű a csúcspont felé: fortissimóig erősödik, bonyolulttá, dússá válik. A klasszikus aranymetszés ponton a gomolygás atomjaira esik szét és pianissimóig halkul. A dallamfoszlányok felett megszólal a cseleszta ezüstösen csengő hangja. A mindössze nyolcperces tétel előadása lenyűgöző volt.

A szonátaszerű gyors II. tételben (*Allegro*) megjelenik, inkább ritmushangszerként, a zongora is. A témák között felismerhetjük a kelet-európai folklór egy sor elemét. A tétel végén visszatér az I. tétel fúgatómája. Ez a rész tele van különleges színekkel, hangeffektusokkal, amelyek a bemutató óta mindenkor (most is) extrém újdonságként hatottak. Az igen lassú tempójelzésű (*Adagio*) III. rész mágikus természetű. Az úgynevezett híd formájú tétel 1. és 5. szakasza siratódallam, a 2. és 4. blokk „hívogató szirénzene”, a 3. rész éles felvillanásaival a híd középpontját jelzi. A szimmetrikus elrendezésű, rondó formájú, nagyon gyors (*Allegro molto*) IV. tétel nagyszabású finálé, az egész kompozíció költői megoldását, a felhalmozódott feszültségek feloldását hordozza magában. A nyitótétel szűk kromatikus fúgatómája itt kitárulkozó, diatonikus formában jelenik meg. Az áradó, himnikus szeretettzene mintha az egész emberiséget akarná átölelni.

A siker óriási volt. Bartók művének méltó előadását a közönség akkora ünneplésben részesítette, ami talán az előadókat is meglepte. A szünni nem akaró vastapsot a zenekar az egész IV. tétel megismétlésével köszönte meg. A beszámoló végére kívánczik sokunk vágya és kérdése: mikor hallhatjuk Bartók *Zenét* ismét Veszprémben? Remélhetőleg nem kell rá további 80 évet várni.

M. Tóth Antal

Két nagyon tehetséges fiatal művész – a Grazi Egyetem hallgatói mindketten – szuggesztív koncertje ragadott magával vagy negyven embert. Érthetetlen, hogy az egyéb koncerthelyszíneket megtöltő közönség hol maradt, beleértve a zenészeket, zenetanárokat is. Pedig Bach, Schubert, Beethoven darabjainak a méltónál sokkal magasabb nivójú tolmácsolása több volt, mint magával ragadó: mesterfokú tudás kétórányi borzongással.

Legfelső fokon

Hordós Johanna és Florian Pichlbauer zongorahangversenye. Veszprémi Zeneművészeti Szakgimnázium és AMI, Csermák-terem, 2019. június 7.

Érdekes helyszín a zeneiskola. Esmélésem hajnalán SZOT- (Szakszervezetek Országos Tanácsa) székház volt, ötórás teák és konferenciák színhelye. A Csermák-termet nem zenére tervezték, az akusztika nem is jó. Ráadásul a kora nyári madárcsicsergés is behallatszik az esti órán. Mindezek nem zavarják a fellépő két fiatalot, sőt, az első pár hang megszólalása után már engem sem, mivel a tehetség ilyen fokú megnyilvánulása mellett visz magával Bach, Schubert és Beethoven zenéje, a meglepően érett zenei megfogalmazás, visznek magukkal a sugárzó személyiségek. Hogy az előadókban mennyire kelthetnek zavart a nem igazán ideális körülmények, azt nem tudhatjuk, mindenesetre a produkcióknak nem ártottak. Gondoljunk csak bele! Egy zongorista – egy-két kivételtől eltekintve – minden koncerten más-más hangszeren játszik. A legtöbb hangszeres viszi a megszokott hangszerét, a keze azonos érzettel játszhat, nincs a hangszeresek közötti különbségek-ből származó zavaró hatás. Két egyforma billentésű, egyforma hangzású zongora márpedig nem létezik, és a művészi feladat része, hogy eme differenciák kiküszöbölésével a belül megszólaló hangzás szülessen meg. A két fiatal koncertvégi mosolya egyfajta elégedettséget is tükrözött. Belső és megszólaló hang valószínűleg találkozott. Szerintem is.

Elsőként Florian Pichlbauer ül a Yamaha zongorához. Mindössze húszéves, és fölényes technikai tudással, magabiztos zenei érzékenységgel, átéléssel adja a koncert első felét. Vannak hibák, kettő olyan, amelyet bárki észrevesz, pár, amihez zeneészfűl kell vagy a művek mély ismerete, de nincs jelentőségük, a produkció értékéből semmit sem vonnak le. Bach kontrapunktja, többszólamúsága, barokk ornamentikája a teljesség érzetével szól kezei alatt. Tudni, nyert már Bartók-versenyt, nem akármilyen fronton edződött tehát, most Bach muzsikája (*Angol szvit, no.3 g-moll BWV808*) is meggyőzően szól. Csak egy kis példa: a barokk teraszos dinamikát használta a hangszerbeli korlátok miatt. Pichlbauer a zongora dinamikus billentése ellenére alkalmazza ezt a technikát, szinte csembalót hallani olykor. Bach interpretációja tehát autentikus, de mi van Schubert *6 moments musicaux* (op. 94 D 780) című művével? Ez a szegény sorból származó, 31 éves korában elhunyt osztrák klasszicista-roman-

tikus zeneszerző kivételes érzékenységgű és termékenységgű volt. Korában kevésbé volt elismert, mára viszont a zeneirodalom óriásai között tartják számon. Az itt felhangzó zongorára írt mű a leggyakrabban játszottak egyike a szerzőtől, benne a puritán hangzástól a bachi ellenpontozás érzetig terjedő komplexitás, a széles dinamikai tartomány igazi művészi kihívás. És a pianista teljes átérzéssel, megértéssel játssza Schubert darabjait. Érezni, ahogy értelmezi, feldolgozza a tételeket. Mindent teszi úgy, hogy a pozírségnek nyoma sincs. Színtiszta, érett érzelmeket és előadást kapunk. Megint csak ámulok zenei érettsége fokán. Nem is marad el a vastaps és a feszültségből oldott boldog mosoly a fiatal művész arcán. Ez a taps már az ő sikere. Megérdemelten.

Kis szünet, és máris jön a tavaly novemberben már ugyanitt és nagyon jól játszó Hordós Johanna. Veszprémi születésű, a zeneiskolában is itthon van. Vajon megismételhető-e tavalyi teljesítménye? Igen! Sőt! Ennyire ihletetten, magabiztos technikai tudással, mindenféle mesterkéeltséget nélkülözően csak művész játszik. Az is, művész. A szó legnemesebb értelmében. Nem egyedül jön a színpadra, Florian Pichlbauer ül a másik zongorához. Beethoven *IV. G-dúr zongoraversenyéhez* ő játssza átiratban a zenekari szólamokat. Beethovennek, a bécsi klasszicizmus egyik legnagyobbjának fajsúlyos muzsikája meg-

szól-e a húszas éve elején járó hölgy keze alatt, átérezheti-e a mérhetetlenül feszülő gondolatokat? Hiszen Beethovennél még a zenei játékelemek is norvég gránit keménységűre faragottak. Nemcsak átérzi, de olyan dinamikával, olyan mesterségbeli tudással játszik, annyira egységes az előadás, hogy a versenymű végével tudatosítania kell magában az embernek, hol van, hány óra van, és sajnos vége van. Mi is ez az egység? Hordós Johanna játéka valódi zenei folyam, a szünetek, az átvezetések, a témák váltakozása szakadatlan, nincsenek zökkenők, egyetlen hatalmas áradatban szól a mű, pontosan, ahogy Beethoven elképzelhette. A közepes minőségű hangszeren olyan dinamikai tartományt képes átfogni, ami már-már csoda. Koncentrációja nem megy az érzel-

mek rovására, neki nem kell arra figyelnie, hogyan szólaltasson meg egy hangot, azt és úgy képezi, ahogy akarja. És mennyire naivan őszinte, amikor arca megrándul egy kis billentési hibánál. Üzenném neki, nem számít, nincs olyan, aki nem téveszt. Még Glenn Gould is azt mondta, hogy mechanikusan megjegyyez az előadandó művekben pontokat, legyen mibe kapaszkodni hibázás esetén. Erről persze itt szó sincsen. Ráadásul a fiatal művésznő technikája salangmentes, kristálytiszta, könnyed, csak csodálni tudom, ahogy a fortissimót mindenfajta erőlködés nélkül adják át ujjai, pianói mérhetetlen lágyan szólnak. Partnerével teljes összhangban vannak. Pichlbauer nagyszerűen imitálja a zenekart. Karmester nincs, hát teljesen egymásra vannak utalva, és az eseti, kis indítási pontatlanságok ellenére is teljes érzetű zongorakoncertet varázsolnak elénk.

Ováció, acélból a taps! Jár nekik.

Kovács Attila

Az egyházzene szolgálatában

Rostetter Szilveszter új CD-felvételéről

Június 23-án este különleges hangversenyre várták a zenebarátokat a veszprémi Árpádházi Szent Margit-templomban: a XIV. Nyári Orgonavarázs-sorozat második estjén a sorozat házigazdája, a templom 1998 óta folyamatosan szolgáló orgonistája, Rostetter Szilveszter mutatta be új, jubileumi CD-lemezének majdnem teljes anyagát. Amint az előzetes híradásokból, valamint a tőle megszokottan közvetlen stílusban megfogalmazott konferanszból egyaránt kiderült: a művész fontos mérföldkőhöz érkezett – ötven esztendeje, 1969 Péter-Pál napján játszott először nyilvános szentmisén Budapesten, a Csillaghegyi templomban. Az azóta eltelt fél évszázad alatt Rostetter Szilveszter az országhatárokon túl is jól csengő nevet szerzett magának úgy hangszeres előadóként, mint sajátos stílusú zeneművek komponistájaként.

A szép jubileum jó alkalmat adott a visszatekintésre, egyben az összegzésre: ez a szándék tükröződik az újonnan megjelent CD műsorában. A nyolc művet sorakoztató felvétel első hat darabja a késő reneszánsz és barokk orgonairodalom remeikeiből ad gondos tervezésre valló válogatást. Merészen átugorva a közbeeső évszázadokat, a két utolsó kompozíció a kortárs orgonarepertoárból merít. Nyilván nem véletlenül a nyitó és záró szám lengyel zeneszerző alkotása: Rostetter Szilvesztert sok évtizedes bensőséges kapcsolat fűzi Chopin, Lutosławski és Penderecki szülőhazájához, mely máig pedagógiai és zenei munkásságának fontos helyszíne.

A lemez barokk programja jóleső dinamikával változtatja a hosszabb és rövi-

debb darabokat. Pachelbel *d*-moll *toccata*, *fuga* és *ciacconája* (2–4. track), Buxtehude *g*-moll *prelúdium* és *fugája* (6. track), valamint Bach grandiózus *C*-dúr *toccata*, *adagio* és *fugája* BWV 564 (9–11. track) az első, Żelechowski *Fantasia primi toni* című műve (1. track), a Johann Sebastian Bach egyik példaképének számító hamburgi orgonista, Reincken többrészes *g*-moll *toccata*-ja (5. track), valamint Greene *c*-moll *Voluntary* című alkotása (7–8. track) a második csoportba tartozik. (A felosztás inkább a terjedelemre utal, mint a formamodellekre, hiszen Żelechowski és Greene darabjai egyaránt két részből állnak: a lengyel zeneszerző – akinek ez az egyetlen fennmaradt alkotása – a prelúdium és fuga modellt követi, míg angol kollégá-

ja egy lassú prelúdiumot mintha olasz concerto tétellel folytatna.) Az egymásra következő zeneművek karakterei összefüggenek, ünnepélyes, komoly hangvétellel jellemzi a lemez anyagát (öt kompozíció is moll hangnemben áll). Az előadás kellően reprezentatív, az orgonista hallhatóan kedveli a világos, tiszta fényű regisztrációkat, a lendületes tempókat. Játékát kevésbé a historikus előadói praxisra jellemző tagoltság, sokkal inkább bizonyos legato karakter, folytonos éneklés jellemzi (például az egyetlen ívben felépített Pachelbel-ciacconában), mely ugyanakkor nem tartózkodik a hangsúlyozottan retorikus elemektől. Ilyen a Bach-mű lassú tételének végén a félelmetes diszsonanciákat halmozó akkordsor – a bevett előadói

hagyománytól merészen elrugaszkodó – fortissimo „hangszerelése”, a fúgával való kontrasztot mintegy „előrehozva”.

A művész saját kompozíciós műhelyét a 2013-ban komponált *Adagio „Krisztus színeváltozása a Tabor hegyen”* képviseli. Akik ismerik alkotásait, aligha lepődnek meg: lassú, meditatív jellegű folyamatzenét hallunk, melynek lényege az időből való kiszakadás (némiképp a mű „programját” adó bibliai történetnek megfelelően). A rövidebb szakaszokból építkező darab egyes részei első hallásra nagyon

hasonlítanak egymásra – többszöri meghallgatás azonban leleplezi, hogy egyfelől a szakaszok időtartamának tágítása-szűkítése, másfelől a szinte előttünk megszülető zenei gondolatok folytonos továbbalakítása zajlik a látszólagos eseménytelenség háttérében.

A záró szám szerzőjét, a lengyel egyházzene jelentős előadó- és alkotóegységét, Jan Rybarskit baráti szálak fűzték Rostetter Szilveszterhez: a jubilánsnak komponálta nagyszabású, 2016-ban befejezett *Fantáziáját*. A romantika

erőteljes hatását mutató, Liszt legnagyobb szabású orgonaműve, a Meyerbeer nyomán írott *„Ad nos, ad salutarem undam” Fantázia és fuga* közvetlen inspirációjáról tanúskodó, színes harmóniavilágú, kissé csapongóan formált kompozíció a lemez hatásos fináléja. A tavaly elhunyt, kiváló lengyel művész emlékének dedikált CD az Árpádházi Szent Margit-templom orgonáján készült; a megszólaló darabokról tömör, négy nyelvű booklet ad tájékoztatást.

Szabó Balázs

A változatlan helyzet

Ünnepi Könyvhét. 2019. június 13.–15.

Egy évvel ezelőtt megfogalmaztam néhány kérdést az Ünnepi Könyvhét eseményeihez kapcsolódva, de kiterjesztve a veszprémi irodalmi rendezvényekre is. Elgondolkoztam azon, hogy jó-e az, hogy Veszprémben egy héttel később van a könyvhét, mint az országos rendezvénysorozat, sugallva is azt, hogy érdemes lenne kapcsolódni a központi időponthoz. Szóvá tettem a programütközéseket. Hiányoltam a gyerekeknek szóló programokat. A legfontosabb kérdés pedig az volt, hogy hol van, miért olyan kis létszámú az egyes rendezvényeken részt vevők köre. Aggódtam, hogy milyen fogadtatása lesz a kritikámnak, és reménykedtem, hogy talán mi, akik a veszprémi kulturális intézményekben dolgozunk, együtt ki tudunk találni valamit.

Nézzük hát, hogy mi változott egy év elteltével: nem az én felvetésem miatt, hanem a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése kérésére a 90. Ünnepi Könyvhét helyi rendezvényei ugyanakkor zajlottak, amikor az ország többi pontján. Önkritikát gyakorlok: a szervezés nehezebb lett, mivel a kiadók és az alkotók elsősorban Budapestre koncentráltak, de én nem tapasztaltam olyan szintű országos hírverést, amit Veszprémben is ki lehetett volna használni. Az is bekövetkezett, hogy mivel több kötet megjelenése csütörtökre vagy péntekre volt időzítve, ezek időben meg sem érkeztek a kereskedőkhöz.

A folyamatos egyeztetéseknek köszönhetően idén kevesebb volt a programütközés, de tapasztalatom szerint nem lett több az érdeklődő a könyvhéten. Pedig várakozásaim szerint a helyszínváltásnak is jót kellett volna tennie, hiszen a félreeső Szent Imre térről visszaköltözött a helyszín a Kossuth utcára, a posta környékére. Én csütörtök délután és szombat délelőtt tudtam több időt kint tölteni, de azt láttam, hogy az embereket még csak lassításra sem készítette a könyves pavilonok látványa, a legkisebb érdeklődést sem mutatták a színpadon zajló beszélgetések iránt. Izgalmas kérdés az, hogy vajon hogyan érhető el, hogy népesebb és elmélyülésre kész közönség figyelje ezeket a beszélgetéseket. Érdekes műfaj ez: két-három ember beszélget a színpadon, körülöttük pedig zajlik az élet – és ez így van jól, hogy zajlik, hiszen ez a könyvhét lényege és célja: a találkozások, a spontán beszélgetések, a tervezett és ötletszerű vásárlások. Akik kifejezetten a meghívott vendégek kedvéért jönnek, azok lehet, hogy az előzetes információk alapján igényesebb, mélyebb kérdésekre-válaszokra vágyanak. Akik pusztán odatévednek, sok-

szor azt sem tudják, hogy kiket látnak-hallanak éppen, s az ő figyelmüket nagyon nehéz megragadni. Egy-két percet belehallgatnak a beszélgetésekbe, és ha éppen nem hangzik el valami olyan, ami fontos számukra, akkor vesznek néhány akciós könyvet, és mennek tovább.

Nem tudok elmenni szó nélkül a szervezési pontatlanságok mellett: volt beszélgetés, amelyen nagyon szerettem volna ott lenni, időben is érkeztem, és mégis csak az utolsó néhány percet hallottam, mert kb. 15 perccel korábban kezdődött. Ez nem volt egyedi eset. A megnyitó után viszont a fordítottja következett be: elkezdődött egy csúszássorozat, és a jelenlevők semmilyen tájékoztatót nem kaptak annak okáról vagy arról, hogy kb. mikor fog kezdődni az előre kinézett program. Ez tiszteletlenség azzal a kis létszámú közönséggel szemben is, akiket tényleg érdekeltek a beszélgetések, és tiszteletlenség a meghívott előadókkal szemben is. Ez olyan hiba, ami a jövőben könnyen elkerülhető.

Idén is azt tapasztaltam, hogy a szervezési nehézségek ellenére gazdag és jól összeállított program várta mindazokat, akik a hőség ellenére belehallgattak a beszélgetésekbe. Csókay András idegsebész megnyitója ugyan zavarba ejtett a hitéről és annak könyvek általi megerősítéséről tett vallomásával, kevéssé éreztem ezt a könyvhétre valónak, de kétségkívül jól felépített, nagyon hatásos beszéd volt. Örültem annak, hogy milyen jelentős szerepet kaptak a helyi szerzők és kiadványok. Változatos a helyi kínálat: szerepelt benne a Magyar Irodalomtörténeti Társaság Veszprém Megyei Tagozatának programja és Búzás Huba kötetbemutatója éppúgy, mint a helyismereti vagy helytörténeti kiadványok ismertetése. S élveztem

a Bokányi Péterrel folytatott beszélgetést. Távrolról figyeltem, hogy Tóth Krisztina milyen közvetlenül beszélget a tőle dedikálást kérőkkel, és megragadott, ahogyan kihasználta az alkalmat, hogy az írásaiból rövidfilmeket készítő fiatalokra is ráirányítsa a figyelmet. Felkerült a várolistámra a *Pardon* című kötet, melyet Arany Zsuzsa válogatott Kosztolányi írásaiból, és amely valószínűleg sokat fog módosítani a jelenlegi Kosztolányi-képemen.

Meglepetés volt számomra, hogy mennyire kevesen kíváncsiak csütörtök este a könyvhét egyik fő rendezvényére: az *Olvasólámpa* sorozat keretében Tömörly Péter beszélgetett Szócs Gézával. Mindjárt a beszélgetés elején tisztázták, hogy aznap este a politika nem jut szerephez (bár néha azért beszűrődött), ami a kis létszámú közönség egy részének csalódás volt. Azoknak, akik tényleg a költőre voltak kíváncsiak, kellemes estében lehetett részük.

Csalódás volt számomra pénteken az internetes irodalmi portálok találkozója. A három meghívott portál teljesen különböző módon közelítette meg a bemutatkozást. A *Képirás* olyannak mutatkozott, mint egy könyvtárszakmai továbbképzés, egy adatbázis-bemutató: részletes, unalmas, apró részletekre kiterjedő barangolás a honlapon. A *Napút* ismertetése során több szó esett az érdemi kérdésekről, de a legmeggyőzőbb a *Spanyolnátha* lendületes, szellemes, ironikus bemutatkozása volt.

A veszprémi könyvhét két és fél napja után a kérdéseim továbbra is nyitottak: mit és hogyan kellene változtatnunk, hogy a belefektetett munka és energia hatékonyabban hasznosuljon? Hogyan érhetnénk el egy szélesebb réteget és a fiatalokat?

Schreiber Márta

A kertész, a fűtő és a

A Séd partjának közelében, a Fenyves utca 19. szám alatt különös jelentőségű épület rejtőzik az elhagyatott telken, a falaira felkúszó növényzettől takartan. Építészeti, történeti jelentősége akkor válik világossá, ha az ajtója feletti címert és az évszámot, valamint földszinti részében az építészeti kialakítás legfontosabb elemét, a boltozatrendszer szemügre vesszük.

A hozzávetőlegesen észak-déli tengelyű, téglalap alaprajzú, műpalával fedett, emeletes épület tetőzete dél felől kontyolt, az északi oldalon téglalépcsős oromfallal zárt. Északi rövid homlokzatához földszintes épületrész csatlakozik. Nyugati homlokzatának földszintjén ajtó, kisablak, kőtokos ajtó, ablak és ajtó nyílik. A földszinti nyílások tengelyeiben az emeleti szinten téglalap alakú, fekvő ablakok helyezkednek el. A homlokzat építészeti, művészettörténetileg legjelentősebb eleme az említett kőtokos ajtó. A homokkőből faragott tok vállas, a szélén a szalagkeret az ívesen megemelt záradékra is ráfut, de a zárkó megszakítja. Maga az ajtónyílás álló téglalap alakú. A szemöldökkő és az ívesen megemelt záradékelem közötti lapos, szegmensíves nyílás (felülvilágító) befalozott. A zárkóvön domború faragással a piarista címer: háromágú korona, alatta fordított „MA” monogram egymásba tolt betűkkel, ez alatt a „MPΘY” betűk láthatók, aminek jelentése: „Isten anyja”. A szemöldökkőre, szintén domború faragással, a következő évszámot vésték jellegzetes piarista írásformával: „CIO IO CC LXV”, azaz „1765”.

Az épületbelső a földszinten a 18. századi építési gyakorlat igazi remekművét tárja fel az alkalmazott boltozati technika tekintetében. A háromhelyiséges elrendezésre egy lényegében szimmetrikus konfigurációt épített rá a mester, amelynek középső eleme egy, az épület hossztengeleyére merőleges boltozatgerincű fiókos dongaboltozat, 2+1 fiókkal. E keskenyebb helyiséget két szélesebb helyiség fogja közre, amelyeket hosszú, kétszakaszos, hevederes csehsüvegboltozatokkal fedtek. A déli helyiség boltozatának különlegessége az igen széles hevederek és a keskeny boltszakaszok együttes alkalmazása. Az ajtó- és ablaknyílások íves bélletzáródású, 18. századi konstrukciók. A vékony válaszfalakkal kisebb helyiségekre osztott emelet szintjén csak a körítőfalak lehetnek eredetiek a vastagságuk alapján.

A piaristák veszprémi és magyarországi működésének kezdete Volkra Ottó

János veszprémi püspök nevéhez fűződik. 1711-ben ő telepítette be a városba a kegyes tanítórendet. Gimnáziumot alapított számukra, iskolának, papnevelő intézetnek engedve át saját rezidenciáját. 1715-ben az ő javaslatára honosította is az országgyűlés a rendet. Bár Volkra halála után szemináriuma megszűnt (1722), a későbbi püspökök is támogatták a piaristákat. A számukra kijelölt feladatok szilárd gazdasági hátteret igényeltek, amelynek legnagyobb részét az alapítványok, kisebb részét a gazdálkodás feltételét biztosító ingatlanok képezték. Ez utóbbiak közé tartozott a Séd két partján megszerzett kert és major, amely a 19. századi bérleti szerződések alapján a piarista rendház asztalát volt hivatva ellátni friss zöldséggel és gyümölcssel. Azt a telket, amelyen a Fenyves utca 19. szám alatti kerti lak áll, Conradi Norbert rendfőnök (1763-1772) vette 1765-ben 66 forintért, s még ugyanebben az évben, 1765-ben felépítették a házat, amint azt az ajtó feletti évszám is mutatja. A Historia domus 1765. évi bejegyzése szerint a tartós anyagból készült, 10 öl hosszú és 4 öl széles épület két szobát és konyhát fogadott be, amelyek mindegyike boltozott volt, és olyan magasra épült, hogy a termés nagyobb biztonságban való elhelyezésére is legyen elég hely. Conradi a következőképpen értékelte a beruházását: „Ez a ház sok pénzbe került, de jobb stabilan építményt rakni, mint foltozott tetőre, rosszul szolgáló falakra munkát és pénzt költeni. Remélhető tartósság attól az épülettől, amelynek alapjai biztosak, falai a kőrákáshoz hasonlóak, de ez látva még inkább szembetűnik, mint olvasva” (Koltai András fordítása). Az 1766-os összeírás szerint a ház tartós anyagból épült, két szobát és konyhát foglal magában, az ezek feletti szint pedig terménytárolásra rendelt („Cubicula duo culina et quod supra cubicula et culinam est pro granario deputatum”). Az 1769. évi összeírás a következőképpen adja meg a jó anyagból készült épület méretét: 10 öl hosszú, 4 öl széles és 3 1/4 öl magas, azaz

19 x 7,6 x 6,17 m. Ma mért méretei: 18,61 x 7,50 x 5,05 m. Az 1771-es és az 1775-ös összeírás szerint a két kerthez kapcsolódó majorsági épületben két szoba van boltozat alatt, és a konyha. A felső rész terménytárolásra használt, és 11 láb magas. („Pars superior in usum aliquando Granarii ad pedes undecim elevata.”) Egy 1772-es leltár szerint zsindefedésű a tartós anyagból emelt épület. Egy 1790-es forrás szerint terményeknek, a mosónő és a fűtő házacskájaként megfelelő építmény („...in quo aedificium servandis frugibus, et domicilio lotricis, et Calefactoris idoneum constructum est.”) Egy 1796-os összeírás szerint a Vitéz-kútnál elterülő, 640 négyszögöles telken lévő két kert folytatásában van a tartós anyagból emelt épület, amely a kertész, a fűtő és a mosónő házacskájának és a széna tárolására is alkalmas („Hortulari, Calefactoris, Lotricis domicilio et foeno conservando idoneum...”).

1849-ből ismerjük az épület első haszonbérbe adását. Ekkor a két kertet és az azok egyikében lévő háznak két szobáját, egy konyháját, kamráját és istállóját január 1-től Nedvárai (?) József és Pátkay Zsuzsi 3 évre bérbe vette. A kerthez melegágyi ablakok is tartoztak, amelyeket szintén bérbe vettek.

Egy 1857-es összeírásban a Piarista Kollégium birtokát képező ingatlan parcellaszáma 1367-es volt, a 151-es számú ház lakóépületként (Wohngebäude) szerepel 58 négyszögöles mérettel.

1859-ben a rend Séd patak mellett fekvő két kertjét és az azok egyikében létező háznak két szobáját, egy konyháját és istállóját január 1-től 3 évre Mikolcsics (Mikoltsits) Mihály és Zemako Anna vette haszonbérbe, de különféle nehézségekre hivatkozva még ez évben felbontották a bérletet.

Korompay György felfigyelt az épületre, amelyet a következőképpen ismertett a Veszprémet bemutató, 1956-ban megjelent könyvében: „A földszintes barokk emlékek közé tartozik még a Fenyves u. 13. számú gazdasági épület, melyet a pi-

mosónő házacskája

aristák építettek 1765-ben. Szimmetrikus homlokzatának közepén, szegmentíves, felülvilágító, kőkeretes bejáratának zárókövén a piarista rend jelvénye és az építés korának évszáma látható. A kapu két oldalán két-két tengelyben szegmentíves ablakok sorakoznak, felettük, az épület főpárkánya alatt, padlásablakokkal. A földszinti helyiségeket részben szegmentíves donga- és csehsüvegboltozatok fedik.”

A Korompay-féle leíráshoz képest mára láthatóan megváltozott a nyugati homlokzat földszintjének nyílaskiosztása: a két szélső tengelyben is ajtót nyitottak, a két megmaradt ablak belülről szegmensíves (béllezáródású). A Korompay által említett főpárkány eltűnt, a jelenlegi felső ablakok sem padlásablakokat idéznek, s a leírás arra utal, hogy az épület inkább földszintes ház benyomását keltette.

Építészeti tekintetben abban nyilvánul meg a Fenyves utca 19. szám alatti

kerti lak kimagasló jelentősége, hogy az úgynevezett magtárpadlásos lakóháznak magyarországi viszonylatban valószínűleg a legkorábbi fennmaradt képviselője. Bár a történelmi korokban (szinte) minden épület padlását használták terménytárolásra, legyen az akár földszintes, akár emeletes, az, hogy a Fenyves utca 19. felmenő falas emeleti szinttel épült meg, különös tekintettel az okiratos adatokra, egyértelműen e kategóriába utalja az épületet. Ezen épülettípusnak ma már csak a népi építészetben vannak sokkal fiatalabb képviselői (pl. a favázás, tapasztott muraszemenyei magtárpadlásos műemlék lakóház a 19. század második feléből). A két helyiséggel, szobával közrefogott konyha általános formája volt a 18-19. századi lakóházaknak. Azonban ez a típus volt a kiindulópontja a két család által lakott, a konyhát közrefogó 1-1 szobával jellemezhető majorsági cselédházaknak, amire e veszprémi épület

ugyancsak egy igen korai példa. A város történelmében, kulturális életében nagy szerepet játszó piaristák címerével díszített kapu nemcsak mint szerkezet, mint a 18. századi kőfaragás emléke, hanem mint védjegy, mint dokumentum értékű konstrukció is értéket képvisel.

Az épület utóbb irodákat fogadott be, a kertészet használta. Elhagyatottsága és a terület hasznosítása iránti igény az értékes épület pusztulását vetítette előre. Azonban jelentőségét felismerve, a Veszprémi Értéktár Bizottság beemelte a védendő építészeti értékek sorába, ami biztosítja, biztosíthatja Veszprém e különleges történelmi épületének fennmaradását és szélesebb körben való megismerhetőségét.

Balázsik Tamás

VESZPRÉMFEST

A holland popénekesnő 2007 óta van jelen a zenei szcénán. Számos jelöléssel, díjjal büszkélkedhet, elsősorban Hollandiában, de lemezei szép számmal fogytak szerte a világban. Élő előadásait szintén nevezték különféle díjakra. Koncertje magyarországi rajongótáborával telt házat hozott a VeszprémFest szervezőinek. Az est végére a hűvösödő História kerti levegő ellenére is ráadást követelt a közönség.

XXI. századi dizőz

Caro Emerald koncertje a VeszprémFesten, 2019. július 10.

Séd, 2018. 4. sz. 8. old.

Első nap a VeszprémFesten. Előzenekar a Honky Crew. Egy erotikus gondolat után újra kéne fogannom és születnem ebben a században, hogy megértsem ennek a műfajnak (?) a létét. Van egy jó dobos, van két időnként színpadra lépő fúvós, nem is rosszak, és van két DJ-masina mögött zenei elemeket igazgató kezelő, aki a múlt század – elsősorban – szvingkorszakának zenéiből ollóz össze sokszor teljes

zenei frázisokat, amelyre élőben a dobos poposabb, rockosabb ritmikával rátelepszik, s amelyet időnként egy-egy egészen jó fúvósszólo tarkít. A muzsikát mondjuk Glenn Miller és zenekara, és még sorolhatnám, ki adja a gépkezelő által kiragadott és összeragasztott motívumokból, a kivetítőkön meg korabeli filmrészletek futnak az eredeti előadókkal. Ez így „félzenélés”. Mindenesetre úgy tűnik, a közönség egy jó része élvezi, én nem annyira. Ha koncert, akkor a zenélni tudó zenész hangszerrel álljon pódiumra.

Némi átrendezés után úgy negyed tíz körül aztán színpadra lép Caro Emerald kísérő zenekara billentyűs hangszerek, ütős, dob, nagybőgő – basszusgitár, gitár, szaxofon trombita felállásban. Először a háttérből énekel, de a szám vége felé színre lép az énekesnő is a huszadik század közepének hangulatát idéző öltözékben. Ez sem véletlen persze, hiszen a felvonultatott repertóár dalai mai popos, időnként hip-hopos, távolról funkys, fúziós, kicsit rockos köntösbe átöltöztetve, a múlt század közepi stílusok hangulatát sokféle hatással ötvözve szólalnak meg a koncerten. Érezhető az átgondolt tematika is. A koncert első harmadában szólnak az érdekesebb, de keveseket vonzó hangzások, aztán a koncert végére kerülnek azok a darabok, amelyek nem igazán változatosak, de „etetősek”, megszólítják a tömeget. Pop ez a javából! Nem rosszak természetesen a zenészek, de valahogy annyira erősen sikeredett az egység, hogy nincs lehetőség hátborzongató egyéni megvillanásokra, finom hangszerezési megoldásokra, nincsen tét, „biztosra menjünk” érzet hallik. Hatásában, minőségében, felfokozottságában is magas nivójú improvizáció a szaxofonos

(David Temple) hangszerén szól, egyetlen alkalommal. Tetszik a billentyűs (Stephen Large) is, aki remek stílusérzéssel formálja a latin zenére jellemző fordulatokat. A trombita (Benjamin Cummings) és a szaxofon együttes játéka meggyőző, jól is vokálóznak. Az ütős (Claus Tofft) mindössze egy szólóra kap lehetőséget, ott viszont látszik, tudja a dolgát. A gitáros (Wieger Hoogendorp) leginkább az egy szál gitárkíséréssel előadott vadonatúj dalban használhatja készségeit. Rémon Hubert, a dobos szerepe a stabil alapritmus, és az sem semmi. Sokkal több van ezekben a zenészekben, mint amire lehetőséget kapnak. Miért? Talán mert a legjobb szándék ellenére is kiviláglik a közönségnek való megfelelés igénye. Nem azt mondom, hogy nem jó, sőt, de nem kimagasló a produkció. Persze, hogy megmozgatja a lábakat a reggae érzet, a rockabilly és a latin muzsika, a tangó, a mambó, az R&B, de ezek mindegyikének van jeles, egyedi képviselője.

Maga Caro Emerald nem énekel rosszul, nincsen hamis hang, nincsenek ritmikai pontatlanságok, frontemberként nem „tolja túl”, kedves jelenség. De nem borzongat meg ő sem. Nincsenek énekében változatos megoldások, olyan meglepetések, amelyekre felkapná az ember a fejét. Nem átütő, nem pezsdíti a vért! Az utolsó számok egyikében villant pár bluesosabb frazeálást, amiből érezhető, hogy több van benne. Na, ebből kellene még! Jazzt távolról sem érzek – dacára a szóróanyagban foglaltaknak – ezen az estén kimaradt valahogy. Kérdések fogalmazódnak meg bennem mindkét koncertre vonatkozóan. Miért van ez a „revival”, ez a visszatekintő érzet? Miért érzi a mai generáció, hogy vissza kell nyúlnia a 60-70 évvel ezelőtti zenéhez? Talán mert változatosabb, sokszínűbb volt? Még gondolkozom rajta.

A koncert szervezőinek szándéka világos: két múlt század eleji-közepi kort megidéző zenekar produkciójával megtölteni a nézőteret. Ha így nézzük, az esemény sikeres volt. Én azért visszavágyom a VeszprémFest korai időszakát, amikor a közkedveltség még kevésbé volt ennyire fontos.

Kovács Attila

Spektáculum helyett valódi zenedráma

Verdi *Rigoletto* című operájának koncertszerű előadása a VeszprémFesten.
História Kert, 2019. július 11.

A VeszprémFest 2019 második napján, mintegy háromezer fős közönség előtt mutatták be Giuseppe Verdi (1813–1901) egyik legnépszerűbb operáját a Pajtakertben lévő szabadtéri színpadon, nemzetközi és hazai énekesek közreműködésével. A Magyar Állami Operaház Ének- és Zenekarát Medveczky Ádám vezényelte.

Az operát Molnár Antal, a 20. század egyik legjelentősebb zenetudósa így jellemezte: „színes, pompás, sokrétű spektáculum, látványosság, kosztümbe bújt éneklő személyekkel, gazdag masinériával, tánckarral, énekkarral, zenekarral”. A külsődleges elemek a közvélekedés szerint szinte nélkülözhetetleneké erősödnek a jellegéből adódóan népünnepélyszerű szabadtéri előadásokon, ahol a közönség nemcsak jó zenét akar hallani, de látványosságra, érdekes, változatos eseményekre is kíváncsi.

Ezért voltak kételyeim, hogy egyik zenei kedvencem, a nagy itáliai zeneszerző 1851-ben bemutatott, máig töretlenül népszerű remekműve tud-e hatni szabadtéren, koncertszerű előadásban, színes kosztümök, látványos díszletek, táncosok nélkül. Ilyenkor az időjárási feltételek, külső zajok, az elmélyült odafigyelést zavaró egyéb hatások is jelen lehetnek.

A pajtakerti előadás eloszlatta félelmeimet, és azok elszántságát igazolta, akik hittek abban, hogy még a romantikus nagyoperákat is be lehet (sőt kell is) mutatni szcenírozás nélkül, koncertszerűen. A veszprémi előadás maradandó zenei élményt jelentett, és azzal a felismeréssel is járt, hogy ennek a műnek az előadása során nemcsak nélkülözhetők a külsődleges „spektáculumok”, de esetleg zavarók is lehetnek. A lényeg, a zenei mondanó ebben a formában talán tisztábban és igazabban valósul meg. Bartók Kékszakkállójának prológja jutott eszembe: „Hol a színpad, kint-e vagy bent?” A *Rigoletto* valódi zenedráma, nagyarányú színpadi kantáta, amelyben a történések a szereplők jelleméből adódnak. A lényeg a lelki történet. Ezért lehet a jó előadáshoz elegendő a zene, ezen belül az emberi hang tökéletes interpretálása. Mindezek ezen az estén adva voltak.

Mindenekelőtt az Operaház zenekaráról és mesterükről, Medveczky Ádámról kell elismeréssel szólni. Az együttes kiválóan muzsikált, egészében és részleteiben egyaránt. A szólóállások méltóak voltak a világsztár énekesekhez. Emlékezzünk például a mantovai éjszaka csellósólójára vagy Gilda áriájának szép oboakíséretére. Itt kell említeni a zenei rendezést. A hangtechnikát kezelő szakemberek munkáját dicséri, hogy a hangulatokat, jellegzetes helyzeteket festő zenekari finomságok szinte mindegyike tökéletesen megjelent.

Az előadás főhőse minden szempontból az egyik legkiválóbb mai Verdi-bariton, a Grammy-díjas olasz Paolo Gavanelli volt. Hangi adottságai kiválóak. Ha kell, bársonyosan lágy, ha kell, ke-

gyetlenül hideg, cinikusan gonosz, máskor megalázkodó, könyörgő. Tökéletesen képzett baritonja messzemenőig alkalmas az udvari bohóc jellege kettősségének ábrázolására. Hitelesen tud aljas, ura kedvéért mindenre kész udvaronc, emellett lányáért aggódó, mélyen szerető apa lenni. Színészi gesztusai visszafogottak, hatásvadász elemektől mentesek, ugyanakkor rendkívül kifejezőek. A mantovai herceget éneklő amerikai René Barbera az új nagy tenor generáció egyik ünnepezt sztárja. Nemcsak hihetetlen magaságokkal rendelkezik (a magas C feletti hangokat is könnyedén éneklő) és csodás legatói vannak, de sodró drámaisága, férfias ereje, tüze alkalmassá teszi a Verdi-szerepek előadására is. Alig lehet elképzelni nála jobb szívtiprót, gátlástalan mantovai herceget. Az I. felvonás kesztyűáriája (*Questa o quella*), a híres *La donna è mobile* remek volt. Az ártatlan, szerelmes, életét még hűtlen kedveséért is feláldozni kész Gilda szolamát a pályája elején lévő, de már ma is nemzetközileg elismert és ünnepezt cseh Zuzana Marková énekelte. Belépésekor kissé elfogódottnak tűnt, talán a hirtelen hűvösre vált idő nem kedvezett a hangjának. A későbbiekben azonban mind jobban bemelegedett, I. felvonásbeli áriája, *Rigolettóval* a II. felvonásban énekelte kettőse az este legszebb eseményei közé tartoztak.

A három főszereplő kimagasló énekesi szereplése mellett az előadás erőssége, hogy szinte mindegyik – még a legkisebb – szerepet is jó hangú magyar művészek énekeltek. Méltatlan volna a magas színvonalú koncerthez, ha róluk nem esne szó. Szinte állandóan színpadon van az opera során a három udvaronc, Marullo, Borsa és Ceprano gróf. Szólamukat Káldi Kiss András, Kiss Péter és Szüle Tamás énekeltek. Jelenlétük az események biztos hang alapot teremtette meg, de ha kellett, részt vettek a történetekben, vagy azokat az antik görög drámák karához hasonlóan kommentálták. Külön kell szólni a két basszus szereplőről, akik hangban és megjelenésben szinte főszereplőként vettek részt az eseményekben. Az I. felvonás második jelenetében, a mantovai éjszaka sötét sikátorában *Rigoletto* és Sparafucile egyezkedő kettőse az opera egyik kulcsjelenete. A bérnyilkost Szvéték László énekelte. Számomra a megalázott Monterone grófot éneklő Pallerdi András zenei élményt jelentett. Kitűnően képzett, szép hangú énekes. Megszólalásából, színpadi jelenlétéből erő, tisztesség, becsület és erkölcsi megbízhatóság árad (az előadás során a magyar történelem egyik tragikus hőst, a lányát megbecsületlenítése miatt fellázadt Zách Feliciánt asszociáltam). A bérnyilkos húgaként Szántó Andreának a híres kvartettben (*Bella figlia dell'amore*) volt fontos szerepe, amelyet jól látott el. A herceg, Maddalena, *Rigoletto* és Gilda III. felvonásbeli négyese méltán volt az est egyik legnagyobb sikere, A nevelőnő Giovanna szerepét Bakos Kornélia adta elő, Ceprano grófnét Megyimórecz Ildikó, az apródot Nagy Zsófia, a porkolábot Kristóf István alakította. Jelenlétükkel hozzájárultak a sikerhez.

Az előadás vége felé, úgy 11 óra körül az idő meghűvösült, a felhők is gyülekeztek, a III. felvonás kísérteties viharzenéje, a zenekar villámcsikázásai mindinkább meteorológiai aktualitást kaptak. A közönség azonban nem tárgított. Az este művészeit a publikum hosszan és melegen ünnepelte. A kivételes zenei eseményhez a bólogató faóriások, távolban fent a kivilágított püspöki palota jelentette a háttér és méltó környezetet.

M. Tóth Antal

Melankolikus popmese

Katie Melua koncertje a VeszprémFesten.
Veszprém Aréna, 2019. július 13.

Az örmény származású brit énekesnő másodszor látogatott el a VeszprémFestre. A programsorozat utolsó eseményét az eső az Arénába kergette, amelyet majdnem teljesen megtöltött az előadót és zenéjét kedvelő publikum. Másfél órányi álmodozás, csendes meghittség – talán ez hajtott ide sokakat.

Romantikus pop, (brit) folk-pop, könnyed zene, melankolikus pop? Nehezen meghatározható a műfaja Ketevan „Katie” Melua és zenekara szombat esti produkciójának. Nem is próbálkozom, mindegyikből van, itt-ott kiegészülve egy-egy R&B-s, gospeles, bluesos és az örmény gyökerekre támaszkodó dallal. Szinte unplugged jelleggel lép színpadra csapatával, a billentyűs Mark Edwardsszal, Tim Harries basszusgitárossal, Joe Yoshida dobossal és

Zurab Melua gitárossal – testvérével – Katie Melua, aki szinte végig játszik akusztikus gitárján az ének mellett. A koncert egészét megüli a végtelen nyugalom, intimitás, csak a koncert vége felé hangzik fel pár ritmikusabb, lábat-fejet mozgató darab. A konferanszok is mérhetetlenül nyugodtak, már-már alázatosak, ahogy az énekesnő többször is megköszöni, hogy itt lehet, hogy „eljöttek meghallgatni”. Ez a fajta nyugalom nem is forrósíthatja fel az Arénát, nem születik az a fajta eksztatikus reakció, amely mozgalmasabb zenéjű műfajok nyomán alakul ki. A zenekar alázatosan a háttérben marad, alig akad egy-egy szóló a gitáron, a billentyűs hangszerek (többnyire Hammond orgona) inkább zenei szőnyeggel vannak jelen, kivéve talán a gospel, ahol tényleg jellegzetes zongorajátékot hallunk. A dobos nagyrészt seprűt használ dobverő helyett, nehogy ezt a fátyolos, mesészerű hangzást megbolygassa. A basszus mély tónusban támaszt alá. Katie Melua akusztikus gitárja harmonikus gitárkíséret szólisztikus elemek nélkül. A kora tehát az ének minden dalban. Vajon ez a tiara hogyan csillog? Érdekes ez a mélyebb tónusból magasabb fekvésben kiemelkedő, vibrato nélküli, hosszan kitartott hangokkal operáló ének. Minden darabban megjelenik, mindig ez szakítja fel az alapdallam egyszerűségét. Melua variációi érdekesek, az adott stílusra jellemzőek. Az egyszerűbb dallamoknál kicsi glissandók (csúszás), erőteljesebb, előkés hangsúlyok jelennek meg, a bluesban érezhetően jelen vannak a jellegzetes blue note (szándékosan máshova intonált) hangok. Ha kell, lágy, ha kell, erőteljesebb, vannak dalok, ahol szinte szárnyal ez a hang. Viszont néha hallok alulintonáltságot, és ez meglep, hiszen tanult énekesnőről van szó. Egy-egy pontatlan hang becsúszhat az élő előadásba, de a többszöri előfordulás már elgondolkoztató. Mindenképpen ő az azonban, aki szint hoz, egy kis feszültséget teremt ebben a nyugodtan hullámozó dalfolyamban.

A számok egy része Katie Melua sajátja. Mindegyikük a saját maga szabta műfaj jellegzetességét, higgadtságát hordozza, pedig a művésznő a valós életben, úgy hírlík, adrenalinfüggő, szereti az extrém tevékenységeket. Érdekes módon a más szerzők tollából származó dalok szólnak ütősebben, így például a Canned Heat együttes *On The Road Again* című, 1968-ból származó dala, amely sajátos felfogásban kicsit R&B-sen hangzik, hálás is a közönség. Tapsot kap Colin Vearncombe, alias Black *Wonderful Life* című slágere, Melua felfogásában talán még egzotikusabb. Felhangzik egy mindig hatásos gospel is, itt tényleg csillogtatja variációs képességét. A legutolsó dalt, a *What a Wonderful World*-öt, Louis Armstrong klasszikusát 1967-ből George David Weiss tollából, boldogan nyugtazza a közönség (hiszen mindig az ismert kompozíció fogja meg a legjobban a hallgatókat). Engem a ráadásban az akusztikus gitárral kísért saját szerzeményekkel (*Time's Out Forever, I Cried For You*) érintett meg. Itt éreztem, hogy Katie Melua igazán felszabadult, itt van elemében. Részemről ebből szívesebben hallgattam volna még. Autentikus hatása volt az örmény dallami gyökerekből táplálkozó opusnak és az azt követő, arabos dallamvezetésű számnak. Az ének talán ezekben csillogott a legzebben, és a közönség is ezeket díjazta legfőképp.

Kérdések maradnak bennem nyitva. Dacára a 2003 óta tartó sikereknek, meddig elég ez a fajta nyugodt, introvertált zenélés, amiben igazán nagy zenei kihívások nincsenek? Ugyancsak felmerül bennem, miért is kell a kortárs popban 30-60 évet visszanézni és más felfogásban előadni mások kompozícióit (nem mintha amúgy bajom lenne ezzel)? Miért egyszerűsödik le a zenekari munka a pop bizonyos területein, miért kapnak kevés szereplési lehetőséget tehetséges háttérzenészek, hiszen egy-egy jó szóló, improvizáció szint visz az előadásba? Az idol a pop terméke (és nem csak a zenében), tudom, ezért is vonzodom inkább azokhoz a műfajokhoz, amelyek egymást inspiráló, egyenrangú zenészekkel operálnak. Az esemény közönségének jó részében láthatólag nem merültek fel ezek a kérdések, nyugodtan vették tudomásul, hogy vége az estének, szép csendben mindenki indult a kijárat felé.

Kovács Attila

Álmoskás

A UB40 koncertje, VeszprémFest. Veszprém Aréna, 2019. július 12.

Főként a rádióból ismertem a reggae, pop, dub elemekkel operáló zenekart, amelynek több mint 50 slágere szerepelt az idők folyamán a brit slágerlisták élén. Az Arénában is először jártam, annak ellenére, hogy öt éve élek Veszprémbe, így a koncertről első benyomásként tudok beszámolni, ami mindig érdekes közkedvelt, híres zenekarok esetében, hiszen a külső szemlélő tiszta, előítéletektől és elvárásoktól mentes benyomásait tudja visszaadni. Szeretem, ha a művészet előzetes tudás nélkül is hat rám.

A reggae ritmusok visszafogottsága rockhoz, punkhoz, elektronikus vagy jazz-zenéhez szokott füleimnek kissé idegen. Nincsenek kitörések, nagy menetek, kilépő hangszerek, ritmusváltások. Az ének is hasonló, statikus ütemekben úszik rá a zenére. A színpadon jobbra-balra lépkedő zenekartagok nyugalma sem visz bele jobban a zenébe. Mintha mindegyik szám végtelenítve lenne, a szünet után változatlanul ömlik az előző szám a következőbe. A hangosítás nem hozza ki a hangszereket, bár közepeken állok, úgy érzem, nem járja át kellőképpen a hallójárataimat a zene, pedig a fúvósok tudnák emelni a hangulatot.

Valószínűleg nem a legmegfelelőbb helyszín az Aréna a reggae zenéhez, biztosan más lett volna az élmény, ha nem szorulunk falak közé az eső miatt, esetleg belecúsúszunk egy naplementébe. Ha zárt a tér, akkor lehetne a produkciót segíteni a fénytechni-

kával, de itt nincs nagy játék a fényekkel, szinte végig egyformán van megvilágítva a színpad, túl világos is van. Többször körülnéztek, háromnegyedig telt a csarnok, csak oldalt nem foglaltak a székek, a küzdőtér szellős, de nincsenek nagy üres foltok. Az ülőhelyeken néhányan dülöngélnek a zenére, egy-ketten felállnak, a többség azonban csak szemléli a koncertet. A küzdőtéren már jóval nagyobb a mozgás, énekelnek a zenekarral, lengetik a karjukat, lépegetnek jobbra-balra a zenére. Sok a középkorú, a 40-50 éves korosztály a jellemző. Valószínűleg ők újraélik a fiatalságukat a felcsendülő számokban, amíg nekem ebből az élményből kéne megkapnom azt, amire majd szívesen emlékezhetek.

Nehéz a lendületet fenntartani egy 40 éve alakult formációban nyilván, bár ez nem feltétlenül jelenti, hogy ne távozhatnék különleges élményekkel egy ilyen koncertről. A zenészek tudásában kivétel nélkül nincsen, mindenki nagyon jól játszik, érett zenei egyveleget kapunk, szuperek a fúvósok, a dobos is nagyot megy, de zavar, hogy nem csillannak ki a részletek, halknak érzem, és nem megfelelő hangszínen szól az egész. Sajnos nem kapom meg azt a pluszt, amit zenei ízléstől függetlenül, egy bármilyen ekkora volumenű koncert adhatna az embernek.

Hud Janka

Variációk egy címre

Magyar Kórusok Találkozója – gálahangverseny. Hangvilla, 2019. június 8.

Másodízben, 2019. június 7-9. között rendezte meg Veszprém Város Vegyeskara és a Veszprémi Programiroda Kft. a Magyar Kórusok Találkozóját azon határon túli magyar és hazai kórusok részvételével, amelyek az elmúlt évben valamilyen szakmai találkozón, versenyen kiemelkedően szerepeltek. A Hangvilla-különdíjat elnyerve három napot tölthettek Veszprémben, saját műsoruk bemutatása mellett közös műveket is énekeltek. Tavaly a Felvidék, idén Erdély állt a fókuszban.

Három napja rágom a tollam végét: mi lenne a megfelelő cím a Magyar Kórusok Találkozója június 8-i gálahangversenyéről írandó kis beszámolómnak. Melyik cím adná vissza azt a hangulatot, azt a zenei és közösségi élményt, amely az idei pünkösdőn áthullámozott a lelkeken, és megtöltötte a Hangvillát, mint egy megállíthatatlan cumami. Melyiket válasszam...? Lássuk csak!

... mert boldog, aki énekel...

Ez jó. Miként az is jó, hogy a sepsiszentgyörgyi Cantus Firmus Vegyeskar, Jakab Árpád vezetésével a tordaszentlászlói dalostalálkozón (ismét) megnyerte Erdélyi Ágnes, Veszprém Város Vegyeskara karnagyának szívét, és (elsőnek) a Hangvilla-különdíjat, így meghívást a találkozóra. Kodállal vallják: nyelvében él, dalában érez a nemzet. Ezt tükrözte minden: Pito ni – a címben idézett – madrigálja, a szép énekszó műsorszájához szóló kodályi invokáció, Jagamas János és Bárdos Lajos népdalfeldolgozásai, Farkas Ferenc örökzöld diákdaljai Patakról, és ráadásként Szokolay Sándor igen ritkán megszólaló szívszorító imája... Műsorválasztásukat és előadás-

módjukat a tradíció jellemezte. Nem csoda, hiszen a magyar kóruséneklés legjobb hagyományait őrzik s örökítik tovább az eljövendő generációknak. A hallgatóság megkülönböztetett szeretettel és forró tapssal fogadta az együttes mives műsorát.

...én vagyok a tücsök...

A Kolozsvár szülötte zeneszerző, Selmeczi György szellemes kórusát meg is kellett ismételni. Nem csoda! A mindössze hároméves múltú, 40 fős „tücsökker”, Kolozsvár Magyar Gyermekkórusa Kálló Krisztián irányításával elbűvölte a hallgatóságot a dévai gyermekkórus-találkozón csakúgy, mint a Hangvillában. Elfogódottság nélkül, tisztán, csengőn és üdítő természetességgel dalolták sok pici, színes gyermekkarból álló műsorukat Veress Sándortól Bárdoson, Kodályon, Kocsáron, Balázs Árpádon át a már idézett *Tücsökig*. A gyerekek állandó szereplői a Kolozsvári Magyar Opera zenés produkcióinak, ez a fegyelmettségében is oldott pódiumrutin érezhető volt minden megszólalásban, és meghozta a vastapsot a 7-13 éves kis énekeseknek.

...elmúlt már a vad tél, hahó...

Megmelegedett a szívem tája, amikor egykori alma materem, a Veres Pálné Gimnázium volt növendékei, az Amadeus Kórus lépett pódiumra, Réger Mónika Artisjus és KÓTA Életmű-díjas karnagy vezetésével. Ők a Kodály Zoltán Magyar Kórusversenyen az arany fokozat mellé vehették át a Hangvilla-különdíjat, s kapták meg a veszprémi vendégszereplés lehetőségét. Kiegyenlített, szép, karcsú hangzás, magabiztos intonáció, átfűtött előadásmód jellemezte igényes műsorukat – virtuóz reneszánsz madrigálok, dús romantika, elmélyült spiritualitás (Szőnyi Erzsébet: *Ima alkonyi harangszóra*), és Bárdos Lajostól a lírai *Elmúlt a tél* után, zárásként igazi forró hangulatú népdalszvit, a *Patkóéknál*. És ismét vastaps!

...pastime with good company...

A Vivace Kórusfesztiválok hangulatát és gyakorlatát idézte a közös éneklés: minden karnagy, s benne természetesen Veszprém színeiben Erdélyi Ágnes vezetésével egy-egy közöskari mű közel kétszáz

énekes előadásában koronázta a gálahangversenyt. Való igaz volt a VIII. Henriktől kölcsönzött alcím: pompás dolog jó társaságban zenével, tánccal tölteni az időt! A testvérvárosiak két erdélyi népdalfeldolgozással gyarapították a repertoárt, míg a kolozsvári gyerekek révén a musical is helyet kapott: *Valahol Európában* – ezúttal ma itt, Veszprémben – a zene az kell, hogy ne vesszünk el... Ahogyan az előző napi nyitókoncert Bárdos Lajos *Veszprémi jelhangjával* indult, úgy a gálakoncert is ezzel a közöskari művel zárult, közvetítve az egész találkozó fő üzenetét: Nyelvében él a nemzet, dalában él az ifjúság...

...zene az kell...

Tudjuk ezt jól Veszprémben, tudják, akik támogatták a Magyar Kórusok Találkozó-

ját: a városi önkormányzat és a Hangvilla – őszinte köszönet érte. És tudják Veszprém Város Vegyeskara kóruscsaládjának – az oratóriumkórus, a Vokál és a Dúdoló népzenei műhely – tagjai, akik a nyitókoncerten adtak ízelítőt a királynék városában folyó értékes, színes vokális kultúrából, Erdélyi Ágnes, Lukács Elek és Baksa Kata vezetésével, valamint Józsa Eleonóra (zongora) és a Bódis Erika vezette Kóris zenekar közreműködésével. Az évadzáró koncertek családi hagyományaihoz híven itt búcsúztatták a Vokál érettségizőit, és köszöntötték a vegyes kar újonnan megválasztott örökös tagjait. A vendégkórusok vasárnap a város templomaiban énekeltek, százaknak adva szépséges pünkösdi ajándékot. Mindenki, aki megmártózott e háromnapos muzsikafolyamban,

akár szervezőként, akár résztvevőként, akár hallgatóként, akár a koncerteken, akár a szombat esti fergeteges táncházban, akár a templomok egyházzenei áhítatán, megerősítheti, s talán ez lehetne a cím is: A zene az kell, mert körülölel, és nem vesszünk majd el...

C. Szalai Ágnes

Konzi

Dohnányisok hangversenye. Szent Mihály-bazilika, 2019. június 15.

Szeretném az első mondatban felhívni a kedves olvasó figyelmét, hogy jelen írás nem egy koncertről, nem az előadók vagy a megszólalt művek művészi kvalitásainak mikroszkóp alatti vizsgálatáról, aprólékos elemzéséből fog állni. Sokkal inkább egy jelenségről kívánok szólni, amelyet megpróbálok több perspektívából megközelíteni. Ez a jelenség, mely több mint három évtizedig volt szeretett Veszprémünk, ha nem is fő, de mindenképpen kiemelkedő zenei jelképe: a veszprémi „konzi”.

A veszprémi konzi a '80-as években vált ki önálló intézményként a Lovassy László Gimnáziumból, sok éven át Dohnányi Ernő nevét viselte, majd 2012-ben jött egy törés, amikor is az iskola elveszítette addigi Völgyhíd téri épületét, és be kellett költöznie a Dimitrov Megyei Művelődési Központba, majd legvégül a volt Csermák Antal Zeneiskola falai közé. Nagyon sok tényező játszott szerepet a középfokú zenei intézmény megszűnésében, ezekről az okokról nem kívánok szólni, mivel úgy gondolom, hogy felesleges a múltat bolygatni. Jelen írásban a Veszprémi Zeneművészeti Szakgimnázium „záró” koncertje kapcsán szeretnék arról írni, hogy tanároknak, diákoknak és személyesen nekem mit is jelentett ez az intézmény.

A veszprémi konzi jellegéből adódóan mindig is egy családi, befogadó környezet volt. A Völgyhíd téren álló épületben egy helyszínen tanulhattak, lakhattak a diákok és még néha maguk a tanárok is. E sorok írója tősgyökeres veszprémiként nem részesülhetett a kollégium adta előnyökben, ennek ellenére jómagam is maradéktalanul éreztem a tanáraim és diáktársaim felől érkező elfogadást, segítő szándékot és szeretetet. Egy nagy család voltunk, melyben megvolt mindenkinek a maga szerepe. Egy férfi tanár mentorként atyai feladatokat is ellátott, ahogy egy női tanár sokszor mindannyiunk anyja volt. Diáktársaink testvérként léteztek, akikkel néha civakodtunk, néha pedig a legmélyebb érzelmeinket és gondolatainkat is megoszthattuk. Tanáraink emberré neveltek minket, amiért legtöbbször sírig hálás leszek. Úgy gondolom, és azt is tapasztalom, hogy más iskolákban

ilyen szintű összetartozás, egység és feltétel nélküli elfogadás nem tud megfoganni. Nagyon szépen látszott mindez a jelen írás apropóját is adó eseményen.

Veres Györgyné Petrőcz Mária ötlete nyomán szerveztük meg a 2019. június 15-én a Szent Mihály-bazilikában megtartott „utolsó” koncertünket. Hosszas értekezletekre és komoly szervezőkészségre volt szükség, hogy méltóképpen tudjunk búcsúzni iskolánktól. Sümeginé Hegyi Iлона adminisztratív háttérmunkája nélkül valószínűleg nem is tudott volna megvalósulni ez az álom, így ezúton is szeretnék neki köszönetet mondani. Szintén köszönet illeti Molnár Péter intézményvezetőt, Rostetterné Nagy Rita intézményegység-vezetőt, valamint Zsilinszky Cecíliát, a Szent Mihály-bazilika kántorát. A műsor kiválasztásában nagy szerepet vállalt Molnár Zoltán, aki az érsekség levéltárának zenei érdeklőségeit kutatja töretlen és törhetetlen lelkesedéssel, olyan elődök munkásságát folytatva, mint Kollár Kálmán, dr. M. Tóth Antal és Katona Tibor.

Mivel az ország egész területéről, sőt még határon túlról is érkeztek volt konzis diákok és tanárok a koncertre, ezért nem volt más lehetőségünk, mint csak a koncert napján próbálni, felkészülni az estére. Így a több mint egyórányi műsort, összesen kevesebb, mint ötórányi intenzív próbafolyamattal tanultuk meg. A felkészülés alatt is teljes mértékben érezni lehetett a volt konzisok közötti szeretetet, elfogadást, egymás támogatását. Mindenki maximálisan koncentrált a nap folyamán, így egy nagyon szép, meghitt koncerten tudtunk együtt muzsikálni.

A bazilika csordultig megtelt emberekkel, akik valamilyen formában szintén kötődtek az iskolához, így igazán családi hangulatban telhetett az este. Nem volt szükség külön zenei magyarázatokra, zenetörténeti fejtegetésekre, hiszen nem is ez volt a koncert célja, hanem hogy újból együtt legyen tanár a tanárral, diák a diákkal, tanár a diákkal. Együtt zenéltünk egymásnak, és ez a jelen szituációban sokkal fontosabb volt bárminél.

Az első műsorszám után Nagy Károly apátkanonok, plébános köszöntötte az egybegyűlteket, és osztotta meg gondolatait. A főtisztelendő úr megemlítette, hogy a karitás, vagyis a szeretet hozta össze a koncerten jelen lévőket, szeretet az iskola, szeretet a tanárok és diákok, de leginkább a zene iránt. Ezt követően Molnár Péter mondta el gondolatait a koncert kapcsán. Az utolsóként énekelt ámen után szünni nem akaró vastaps köszöntötte az előadókat.

A koncerttel együtt iskolatalálkozót is szerveztünk, ahol még egyszer utoljára együtt tudott lenni az összes valaha volt konzis. Örömteli volt látni, hogy mindenki megtalálta a maga társaságát, mindenki jól tudta magát érezni a hozzá közel állókkal, régi barátságok újulhattak, erősödhettek, új barátságok köttethettek meg.

Felmerülhet a kérdés, hogy mi lesz ezek után Veszprém zenei életével. Nem mehetünk el a gondolat mellett, hogy az iskola megszűnése komolyan veszélyezteti a város zenei jövőjét. Veszprém mindig is kimagasló zenei együtteseket, produkciókat tudott létrehozni, fenntartani. Gondoljunk csak a Mendelssohn Kamarazenekarra, Veszprém Város Vegyeskarára, a Liszt Fe-

renc Kórustársaságra, az Ifjúsági Fúvószenekarra, vagy a korábban megrendezett Vivace fesztiválokra, és a jelenleg is futó, világszínvonalú Auer fesztiválra. Mindezek létrejöttéhez olyan személyekre volt szükség a városnak, akik valamilyen szinten kötődtek a városhoz vagy éppen a konzihoz.

Más szempontból megközelítve a szituációt: jelenleg a zeneiskolában kb. 800 gyermek tanul zenét, akiket kb. 70 tanár tanít összesen. Ennek a kb. 70 tanárnak nagyon nagy hányada volt korábban veszprémi konzis, akik korábbi alma materük miatt választották Veszprémet letelepedésük helyéül, hogy ott tanítsanak. Ezen tanárok egy része jelenleg az országban lévő egyéb, magasan kvalifikált zenei intézményekben próbál új álláslehetőség után nézni, mivel jelen állás szerint megszűnik az a szellemi közeg, ami ezt

a szürkeállomány-mennyiséget korábban idevonzotta, majd eddig itt is tartotta. Úgy gondolom, hogy ez a folyamat is komolyan befolyásolhatja a kulturális életet, hiszen nagy művészek, gondolkodó értelmiségiek hagyják el Veszprémet, nem a jobb megélhetés, hanem a szakmai színvonal esetleges visszaesése miatt. Ez hatalmas veszteség lesz a városnak.

Vajon lesz-e olyan vonzereje a zeneiskolának önmagában, hogy egy, a városhoz nem kötődő zenetanár is ide jöjjön tanítani? Vajon Veszprém ki tud termelni olyan kvalitású művészeket, akik tovább tudják majd vinni a fent említett együttesek munkáját? Egyáltalán lesz-e ember, aki ezekben az együttesekben fog zenélni? Úgy gondolom, hogy ezek mind súlyos kérdések, amelyeket csak a jövő fog tudni megválaszolni.

A kultúrát tekintve nem lehet rövid távon gondolkodni. A rövid távú tervezés mindig egyfajta hitetlenségre utal: nem hiszünk abban, hogy ez anyagilag jövedelmező, nem hiszünk abban, hogy a kijelölt úton kell továbbhaladni. Kultúrát csak hosszú távra felkészülve, évtizedekre előre szabad megtervezni. Ez pedig hit nélkül nem megy. Hit önmagunkban, hit a kijelölt célokban, hit a munka értékteremtő és értékálló szerepében, hit az emberekben. Írásom végén álljanak Kodály Zoltán jól ismert, és most talán aggasztónak is ható szavai:

„Kultúrát nem lehet örökölni. Az elődök kultúrája egykettőre elpárolog, ha minden nemzedék újra meg újra meg nem szerzi magának.”

Lukács Elek

Az előrelátó közönség már jó előre megvette a jegyeket, nem akart lemaradni. Különösen azok igyekeztek, akiknek tavaly már nem jutott belépő. A II. Rátónyi Róbert Operettfesztivál mind a négy estéje teltházas volt, és nem tudjuk, még hányan nézték volna meg az előadásokat, ha nagyobb a színház befogadóképessége. A négy fesztiváli napon hétezer látogató fordult meg a különböző helyszíneken, de egyet kell érteni Oberfrank Pál igazgatóval, aki a záróesten is megállapította, itt nem a számok fontosak, hanem az, hogy akik eljöttek, sajátjuknak érezték ezt a kezdeményezést, örömmel fogadták a programokat. Ünnepi találkozások helye volt a színház és környéke, és egy éppen induló fesztivál ennél jobban nem igazolhatja, hogy jó elképzelések mentén szervezték.

Legyen a Színházkertben...

II. Rátónyi Róbert Operettfesztivál. Veszprémi Petőfi Színház, 2019. június 20.–22.

Az esti fő programban ebben az évben három, különböző korszakokban, más-más zenei stílusban íródott operett-előadást láthattunk. Keller János, a fesztivál művészeti vezetője olyan produkciókat keresett a magyar színházak repertoárjából, amelyek valódi operettélményt nyújtanak – és jól játszhatók a Petőfi Színház színpadán. Így első este a kecskeméti Katona József Színház *Állami áruház* című előadása, másnap a budapesti József Attila Színházban két éve futó *Csókos asszony*, majd a csíkszeredai Csíki Játékszín *Mágnás Miskája* került színre.

Érdeemes volt a határon túlra is tekinteni, mert a közönség éppen az Erdélyből érkezett *Mágnás Miskát* díjazta, hivatalosan is, hiszen ebben az évben a közönségsvavazatok alapján hirdették ki a fesztiválgyőztes produkciót.

Bebizonyosodott, a *Mágnás Miska* egy remek szubrettel és egy kis létszámú, de nagyon jó zenekarral akkor is sikeres és szerethető, ha az előadás nem is hozza igazán azt a fergeteges komédiázást, amit ez a százéves operett tálcán kínál. Sándor Anna energikus színpadi jelenléte Marcsaként, különösen az első felvonásban, olyan hangulatot teremtett, ami végig tartást adott a darabnak, a *Cintányéros cudar világ...* kezdetű finálét pedig a közönség nemcsak visszatapsolta, hanem együtt énekelte az előadókkal. Kányádi Szilárd rendezése azonban, azzal együtt, hogy az adott színház lehetőségeihez igazította ezt a nagy-

szabású operettet, lehetett volna sokkal leleményesebb, gördülékenyebb. A Mágnás Miska anyaggazdagsága, színpadra állításának bőséges hagyománya nemcsak a lehetőségek tárháza, hanem inspirációval is szolgálhat. Nem lehet véletlen, hogy a következő évadban három színházunk is bemutatja Szirmai Albert operettjét: a Vígszínházban Eszenyi Enikő, Szegeden Peller Károly, Székesfehérváron pedig a fizikai színházi rendezőként számon tartott Horváth Csaba állítja színpadra, miközben több társulat tovább játssza a korábban bemutatott előadásokat.

A *Csókos asszony* Zerkovitz-operett kapcsán elgondolkodhattunk azon, hogy azok a kuplélágerek (pl. az *Asszonykám, adj egy kis kimenőt...*), amelyek a teljes műből kiragadva talán muzeálisnak hatnak, a darabba beágyazva, vagyis a maguk eredeti helyén nagyon jól működnek. Persze ahhoz, hogy mindez a mai közönségnek szóljon, kellett a József Attila Színház színvonalas szereplőgárdája és Böhm György rendező, aki a darabot a kilencvenes évek óta több színházban is színpadra állította, a témának abszolút szakértője. A funkcionális díszlet külön említést érdemel.

A kecskeméti *Állami áruház* előadása az egykori kaposvári színházi kísérleteket idézi (helyenként szó szerint is), a közösségi, társadalmi problémáknak a színház eszközeivel történő színrevitelét, „megbeszélését”. Az előadás az azo-

nos című, 1952-ben készült film alapján készült, és a történettel együtt, mintegy folyamként magával cipeli a harmincas évek operettstílusát (*Meseáruház*), a szocializmus időszakából hozott filmanyagot, aztán ennek Ascher Tamás által a hetvenes években Kaposvárott színpadra vitt rendezését, Bacsó Péter *Tanú* című filmjét, a háború borzalmaival, a kommunizmus jelképeit – és nem utolsósorban a Benkő Bence–Fábián Péter rendezőpáros mai reflexióit. Az operettre jellemző dalok, a klasszikus párok, a helyzetkomikum, a bonyodalmakkal építkező történet, a romantikus szál mind ott vannak az előadásban, ugyanakkor az utalásrendszerrel, gondolati töménységgel, az anyag zsúfoltságával nem könnyű megbirkózni. Az előadás a 20. század elején népszerű műfajt szembevisíti a század folyamán felhalmozódott magyar traumákkal, és miközben működ-

teti a műfaji hagyományokat, ugyanakkor kérdőre is vonja azokat. A művészi szándék jól látható, és többé-kevésbé, helyenként kiválóan működik, egészében viszont mintha túl sok lenne mindez, és nagyon bizonyul a mozgatni kívánt teher ahhoz, hogy ez az előadás hordozni tudja. Dobó Enikő (Ilonka) primadonnaként kimagasló teljesítményt nyújtott, és nagy tapsot kapott a táncos-komikus szerepkörben fellépő Szemenyei János (Dániel Károly), akit még operett-musical szakos egyetem hallgatóként a *Sztárcsinálókban* (2004) ismert meg a veszprémi közönség, és azóta sem felejtett el.

A fesztivál vasárnap este a Budapesti Operettszínház művészeinek gálaműsorával zárult, amelyben megvillantották mindazt, amit a műfaj elkötelezett művelői ma képviselnek. Oszvald Marika ismét ámulatba ejtette a közönséget, különösen emlékezetes marad Lukács Anita *Marica grófnő* belépőjével, és Peller Károly is, aki felsőfokon énekelt az *Egy rózsaszál szében beszél* című dalt a *János vitézből*. Itt nem segít a kritikusi okoskodás: az előadó is századszorra éneklé a dalt, mi is századszorra halljuk, mégis a hatása alá kerülünk.

A fesztivál négy napján számtalan, minden korosztályra figyelő kísérőprogram követte egymást, a közönség ezeket is értékelhette. A legtöbb szavazatot a Hajdú Péter „Sáti” vezette Veszprémi Ifjúsági Táncgyűttes kapta, a szakmai kísérőprogramok közül pedig a *Beszélgetés az operett csillagaival* lett a legnépszerűbb. A beszélgetés vendégei Galambos Erzsébet és Felföldi Anikó ikonikus szubrettek voltak. A jelenlévők még hosszú ideig hallgatták volna a két színésznő visszaemlékezéseit, személyes élményeit, ahol természetesen Rátonyi Róbertől is szó esett.

A kísérőprogramok keretében nagy érdeklődéssel vártam szombaton délután

a Petőfi Színház következő évadának előzetesét is, ugyanis októberben lesz Veszprémben a *Mária főhadnagy* című operett premierje, ebből csendültek fel most részletek, és a látottak-hallottak alapján sikeres produkció ígérkezik. A Halas Adelaida–Szeles József és a Módri Györgyi–Kőrösi Csaba páros mellett ismét láthatjuk a színház néhány korábbi előadásában is játszó, a pályájukat most kezdő Bori Rékát, őt a címszerepben, továbbá Széles Flórárt, valamint Lukács Dánielt és Jenővári Miklóst.

Elgondolkodtató, hogy a fiatal korosztályból sok színész és rendező izgalmas kihívásnak tartja a műfajt, láthatóan nem a realista színházon, a nagy kérdéseket megtárgyalni kívánó színházfel-fogáson keresztül tekintenek rá, hanem művészi problémaként, a színpadi jelenlét nagyon sajátos lehetőségeként viszonyulnak hozzá. A műfaj komoly próbára teszi a tehetséget, és megmutatja a színészi képzettséget is. Láthatjuk, hogy a mai operett-előadásoknál nem elég kiválóan, sőt hibátlanul élelni a dalokat, hanem a színészi teljesítmény is fontos. A csíkszeredai Sándor Anna játéka például ebből a szempontból volt rendkívül tanulságos. A csíkszeredai társulat előadása arra is példa, hogy nemcsak a képzett operett-társulatokkal lehet jó előadást csinálni, hanem a jó énekesekkel és jó színészekkel bíró prózai társulatok is hozzá tudnak adni a műfaj lehetőségeihez – és maguk is fejlődnek ezáltal.

Tavaly egy kisebb léptékű programmal indult a Veszprémi Petőfi Színház kezdeményezése. Idén egy összetettebb koncepció látszik kibontakozni: a sajátosan magyar operett műfaj föl vállalásával a veszprémi színház a magyar színházi élet lényeges kérdéseire kíván hozzászólni.

Ladányi Ibolya

Múlt és jelen találkozása

Az érseki számvevőség titkai – tárlat. Szaléziánus Érsekségi Turisztikai Központ, 2019. május 22.–2019. augusztus 30.

„Rejtőző Istenség, hittel áldalak, ki elrejtetél itt bor s kenyér alatt”
(Aquinói Szent Tamás)

A Szaléziánus – az egykori Bíró–Giczay-ház első emeletén elhelyezett – legújabb időszakos tárlata rendkívül különleges területet mutatja be az egyházi életnek és az egyház berkein belül folyó „termelői” tevékenységnek. A kiállítás tematikailag három egységet vonultat fel: a liturgikus varroda, az ostyasütő műhely és az érseki borpince világa tárul fel a látogatók előtt. A laikus, hétköznapi ember az ezekben a liturgikus műhelyekben készült termékekkel csak a templomokban, szakrális környezetben találkozhat: a miseruhát a szertartást végző papon látja, az ostyát és a bort konszekrálta állapotban – mint „Krisztus testét és véré” – veheti magához, illetve az egy szín alatti áldozás során csak az előbbi. A római misekönyv általános rendelkezéseiben olvassuk: „Krisztus példáját követve az egyház mindig kenyeret és vízzel elegyített bort használt az Úr lakomájának ünnepelésénél. Az eucharisztia ünnepeléséhez használt kenyér kizárólag búzából és nem régen készült legyen, továbbá a latin egyház régi hagyománya szerint ko-

vásztalan...” Szent Lukács az utolsó vacsora előkészítésénél írja: „Elérkezett a kovásztalan kenyér napja...” Az ősegyház liturgiájában a szeretetlakomák hagyományát megtartva, a hívek saját kenyérral is hozzájárultak az eucharisztia ünnepeléséhez. A középkorban az oltárkenyér készítése főként a szerzetesek feladata volt, amelyet igen nagy körültekintéssel és áhítattal teljesítettek: csak tiszta búzaszemeket használtak e célra, melyeket más gabonafélével nem kevertek. A misében használt kenyér formája kerek volt felül kereszt alakú bevágással, hogy négy részre lehessen törni. Ez a legrégebbi katakombafreskókon is látható.

A dr. Kögl Lénárd által alapított Boldog Gizella liturgikus műhelyek egyike a ma is működő ostyasütő üzem. Hetven évvel ezelőtt, a szerzetesrendek megszüntetésének évében merült fel az igény az érseki számvevőség létrehozására. A liturgikus használatra szánt ostyát az ostyasütőben az angolkisasszonyok készítették. Erről az időszakról részletesen olvashatunk a kiállítást kísérő, jól összefoglalt tablószövegeken, megismerhetjük az ostyasütés teljes folyamatát, az eszközök történetét. A kiállítás különleges tárgyai a kézi ostyasütő szerszámok, amelyeket anno Németországból szereztek be, s helyben használtak. Az ostyasütőlap felületén vésett

liturgikus motívumok (kereszt, bárány) láthatók, igényes ötvös-munka valamennyi. Ezek ma már használaton kívüli eszközök, jelenleg modern berendezéssel történik az ostya előállítása. Korszerű sütőforma, keverőgép áll a „sütőasszonyok” rendelkezésére, akik reggelente 10 kg lisztből készítik el a liszt-víz keveréket, s modern keverőgéppel dolgozzák egyenletes, csomómentes ostyamasszává. A párástítás, szárítás művelete után következik az ostya – napon-ta kb. 2000-2500 darab – felszeletelése. Csak a sérülésmentes, szép ostyák kerülnek kivágásra, majd a templomokba. A kiállításon óriásplakát mutatja be a mai ostyaüzem korszerű légkörét. A látogatók nemcsak végigkísérhetik az ostya készítésének történetét, de meg is kóstolhatják azt, természetesen nem konzekrált állapotban.

A Veszprémi Érsekség miseborának történetét is látványos módon mutatja be a kiállítás. A széleskörű tájékoztató tablók, az archív fotók és a hagyományos szőlőfeldolgozás tárgyai (a szőlőprés, a szőlődaráló) hiteles képet nyújtanak az intézmény több száz éves szőlőkultúrájáról. A püspökségnek az államosítás előtt nagy kiterjedésű földjei (a nagytoldipusztai szántó), szőlőültetvényei (Mindszentkállán), gyümölcsösei (Farkasgyepűn), halastavai voltak. A birtokállomány jelentős része elveszett, de napjainkban még hat hektáron folyik a szőlőművelés: Felsőörsön és Balatonalmádiban, az Öreghegyen. A szőlő feldolgozása hagyományos technológiával történik: a must forrása után a borok tölgyfa hordóban érlelődnek tovább, s ezt követően kerülnek az érseki palota pincéjébe tárolásra, illetve palackozásra. A misebor készítésére nagyon szigorú szabályok vonatkoznak, így kiváló minőségű kézműves boroknak számítanak: a mindszentkálai kékfrankos és a kékfrankos rozé arany, az olaszrizling pedig bronz oklevéllel kitüntetett misebor. A kiállítás kiválóan érzékelteti a múlt hagyományait és a korszerű jelent.

Az érsekségi liturgikus műhely harmadik egysége a varroda, amely a kiállítás leglátványosabb része. A liturgikus ruhák, a papi ornátus sajátos formái, gazdag színei ünnepélyes pompát kölcsönöznek a szentmise. A történelem tanúsága szerint a papság majd minden vallásban különleges, a profán öltözettől mind színben, mind szabásban eltérő ruházatot használt. A keresztény egyházban is viszonylag korán megjelent a papságnak a profántól eltérő öltözet. Már a 2. századtól kezdődően találkozhatunk a papi ornátus egyes darabjainak megnevezésével, leírásával. Theodorosz megemlíti, hogy Nagy Konstantin arannyal átszőtt stólat ajándékozott Makariosz jeruzsálemi püspöknek, hogy a keresztséget abban szolgáltassa ki. A kereszténység elterjedése a Római Birodalom területén természetes módon hozta magával, hogy a római viselet már a korai századokban igen erőteljes hatást gyakorolt a papság liturgikus öltözetére. A tóga, melyet a rómaiak ünnepnapokon hordtak, a miseruha (latinul: casula) őskének tekinthető. Liturgikus használatbavételnek idejét nem tudjuk pontosan, de az 5. században – a korabeli mozaikok, falfestmények ábrázolásai szerint – már biztosan viselték a szentmise bemutatásánál. A liturgikus ruhák színszimbolikája szintén a kereszténység kezdetéig vezethető vissza. A bíbor már az ókorban uralkodói kiváltság volt, kizárólag a vezető tógájának és köpenyének lehetett mélyvörös színe. A festéket a Földközi-tengerben élő bíborcsigákból állították elő drága és bonyolult eljárással. A színszimbolikában e gyönyörű árnyalat az istenséget jelentette, ezért is tettek Krisztus vállára a vele gúnyolódó katonák bíbor palástot. A színek kánonja azonban csak a 12. századra alakult ki, III. Ince pápa kodifikálta először, aki már egy meglévő gyakorlatra hivatkozott. Eszerint a fehér az ártatlanság szimbóluma, a vörös a vértanúságé, a fekete a gyászé, illetve a zöld a hétköznapi színe, amely a reménységet jelképezi. Később a lila (viola) mint a bűnbánat színe – a gyászmisek, temetések alkalmával – fokozatosan kiszorította a feketét, utalva ezáltal a halál keresztény szemléletére. Eszerint a halál elsődlegesen nem az elmúlás, hanem az Istenhez való megérkezés ünnepe, amelynek viszont előfeltétele a bűnöktől való megtisztulás. A kék a Szűzanya színe, melyet az ő tisztületére tartott liturgiákon használnak, a rózsaszín az öröm színe, amelyet az advent 3. és a nagyböjt 4. vasárnapján visel a szertartást végző pap. Az egyes színek értelemszerűen az aktuálisan végzett liturgia jellegére utalnak, elsősorban arra, hogy az egyházi év mely szakaszában járunk, illetve arra, hogy az adott szertartásnak ki vagy mi a „témája”. A katolikus egyházban az egyes liturgikus ruhadombok és kellékek használata az egyházi rend szentségének megha-

tározott fokozatához vannak kötve: a püspök, az áldozópap vagy a diakónus a liturgikus öltözeke alapján is felismerhető.

A kiállításon tíznél több gazdagon hímzett miseruhát látunk. Ezek mindegyike a Boldog Gizella Liturgikus Varrodában készült, Tornavölgyi Krisztián veszprémi és Cséry Gergő nemesgulácsi plébános miseruha-gyűjteményének darabjai. Megcsodálhatjuk még Szendy érsek egykori reverendáját, illetve azt az ugyancsak helyben készült, aranyszállal hímzett infulát, amely Prohászka Ottokár püspöki süvegének a hiteles másolata. A varroda hangulatát idézik a kiállított varrógépek, a különböző anyag- és színminták, a selyem- és pamutfonalak, az olló, a tű és a cérna.

A kiállítás tablószövegeiből megismerhetjük a varroda múltját és jelenét. Dr. Mail József gazdasági helynök elmondása szerint a varroda története egészen Boldog Gizelláig nyúlik vissza, amikor a veszprémvölgyi apácakolostorban elkészítették Szent István király palástját. A hagyomány szerint ebben a munkában maga Boldog Gizella is részt vett. A királyné feladatai közé tartoztak egyebek mellett az is, hogy minden templomot liturgikus felszereléssel lásson el. Így feltételezhető, hogy attól az időtől kezdve Veszprémben (is!) készítették azokat a liturgikus eszközöket, textileket, miseruhákat, amelyekre a templomokban szükség volt.

Az üzemszerűen működő liturgikus varroda 1948-ban, a veszprémi irgalmas nővérek Komakút téri épületében kezdte meg működését egy tambur géppel, három villanyvasalóval, egy Herbester, egy Singer és egy Pfaff vasalóval, illetve nyolc apáca közreműködésével. A rend feloszlása után a varroda a kolostorból a püspökség gazdasági központjába költözött. A cél az volt, hogy a háborúban tönkrement és elpusztult liturgikus ruhákat (miseruhákat, ministránsruhákat, zászlókat, oltárterítőket, kehelytörölköket stb.) pótolják. A liturgikus ruhák elkészítése hosszadalmas volt és nagy szakértelmet igényelt, ezért sem véletlen, hogy kezdetben kizárólag a szerzetesnővérek foglalkoztak vele. Igényes kézi hímzéseiből néhány darab a kiállításon is látható.

A liturgikus varroda országos rangú műhellyé vált, sőt külföldről is érkeznek megrendelések, de nemcsak liturgikus ruhákat, textileket, hanem például az Alkotmánybíróság és az egyetemek rektorai, dékánjai számára talárokat is készítenek. Az igényes hímzést napjainkban már számítógéppel vezérelt gépek végzik, s a nővéreket civil dolgozók váltották fel.

Az *érseki számvevőség titkai* című kiállítás révén egy zárt ajtó mögött működő különleges világba pillanthatunk be, ahol olyan „titkok” tárulnak fel, amelyek 70 éve, szerényen és visszafogottan az egyházi szertartások és az eucharisztia ünneplésének szolgálatában húzódnak meg.

Pilipkó Erzsébet

Orgonavarázs

Nyári Orgonavarázs –
Rostetter Szilveszter CD-
bemutató koncertje.

Szent Margit-templom, 2019.
június 23.

A veszprémi Szent Margit-templomban immáron XIV. alkalommal kerül megrendezésre az Orgonavarázs koncertsorozat. Az idei második esten Rostetter Szilveszter zeneszerzőt hallhattuk telt ház előtt, aki a templom orgonistája és a sorozat szervezője. Mindig különleges élmény hallani a templom neobarokk falai között a még épülő orgona hangját.

A játékos hangszerét tökéletesen ismerő művészként, szakavatott festőhöz hasonlatosan keverte hangszerén a különféle változatokat. Az est gerincét adó barokk orgonaművek előadása kiváló hangszeres technikáról árulkodott, érett egyéniséget hallhattunk, aki sokéves szakmai tapasztalattal a háta mögött néha meghökkentő hangzásokkal lepte meg a közönséget.

Elsőként a publikum számára kevésbé ismert lengyel kora barokk művet hallhattunk, Piotr Zelechowski első tónusra komponált fantáziáját. A szerző szerzetes volt Lengyelország északkeleti részén, zeneműve jelentős alkotása a korabeli európai orgonairodalomnak.

Pachelbel, Buxtehude és Reincken orgonaművei a korabeli német egyházi zene különféle stílusrétegeibe nyújtottak bepillantást. Pachelbel három teljesen elkülönülő részből álló kompozícióját az est szólistája előadói maníroktól mentesen, csak a zene áttetsző vonulatára koncentrálván mutatta be a közönségnek.

A németalföldi „stylus fantasticus” műfajában, azaz a fantasztikus stílusban kötött fűgák, vad, szilaj passzázások érzelmes közzjátékokkal váltakoznak. Reincken *g-moll Toccatája* későbbi korok zenei világának témáját idézte, míg Buxtehude *g-moll Prelúdiuma* nagyszerű iskolapéldája a fentebb említett korabeli szerkesztésmódnak.

Stílusában érdekes színfoltként csendült fel a korabeli angol orgonazene kedvelt műfaja, Greene zeneműve, a *Voluntary*, azaz orgonaszó kivonulásra.

Záróétűdként Rostetter Szilveszter J. S. Bach nagyszabású háromrészes virtuóz orgonaművét adta elő, a *C-dúr Toccatá, adagio és fűgát*. Bach összegzi az eddig hallott barokk művek stílusait és szerkezetét, azonban valami egyedülálló újat alkot: orgonista legyen a talpán, aki ezt a kéz- és lábtechnikai gyakorlatot el tudja játszani. Minden orgonista joggal sejtetheti a nagy mester gondolatát: ezt csinálja valaki utánam!

A templom egyházzene a hangversenyen hálát adott az elmúlt 50 év templomi zenei szolgálataért, az ez alkalomból született CD-t a művész a koncert után sokaknak dedikálta. Sajnálatos módon Rostetter Szilveszter saját kompo-

zícióját, mely a hanglemezen hallható, a koncerten nem játszotta; így nem marad más, meg kell hallgatni a kiadványt is!

Kóvári Péter

A lengyel Erkel

Nyári Orgonavarázs –
Marek Stefański orgonahang-
versenye. Szent Margit-tem-
plom, 2019. július 13.

Marek Stefański 50 éves korára a lengyel orgona-előadóművészet legendás alakjává nőtte ki magát, még ha a szinte kizárólag Nyugat felé tekintő magyar muzsikustársadalom nem vagy csak alig vesz is róla tudomást.

Stefański az egyik legtöbbet foglalkoztatott orgonista évi 300 fölötti szólóest-jével. A világ minden táján szívesen látják, Oroszországban messze a legismertebb külföldi előadóművész. 2016-ban Dél-Koreában ő képviselte Európát az „5 kontinens – 5 orgonista” fesztiválon. Minden stílusban otthonosan játszik, külön hitvitásának tekinti a kortárs kompozíciók bemutatását. A Krakói Zeneakadémia professzora, fesztiválok szervezője, több száz rádió-, tévé- és lemezfelvétel van mögötte. Több mint 80 CD-je közül 18 platínamez lett.

Veszprémi estjét a 200 éve született lengyel nemzeti opera megteremtője, a „lengyel Erkel”, Stanisław Moniuszko szellemi örökségének szentelte. Különös jelentősége van ennek éppen Veszprémben, éppen a Margit-templomban. Szent Margit édestestvére ugyanis Szent Kinga, aki a lengyel írásbeliség, a lengyel nyelvű éneklés anyja, Lengyelország védőszentje, egész alakos szobra ott áll a templom főoltárán. Az oldalkápolnában a lengyel és magyar államalapító dinasztiák szent asszonyainak ábrázolásából található kereszt alakú arc képcsarnok, ugyancsak a templomban látható Szent II. János Pál szobra is. Ezenfelül Veszprémben élnek Moniuszko egyenes ági leszármazottainak 6. és 7. generációjából néhányan.

Ezen információk birtokában kíváncsian vártuk a Moniuszko, Chopin, Stanisław Kwiatkowski, Lutosławski és Feliks Nowowiejski műveiből összeállított műsort. Moniuszko litániája, Lutosławski *Bukolikái* és Nowowiejski *g-moll szonátája* a bővérű dallamossággal szerkesztett sláv romantikus stílust idézte elénk. Chopin *c-moll prelűdje* talán kilógott a sorból, hiszen megfogalmazása kapcsán még gondolati szinten sem lehet szakrális indíttatásról beszélni. Moniuszko és Kwiatkowski (utóbbi a Gdańsk-olwai katedrális orgonistája volt a múlt század végén) népének-feldolgozásai érdekesek ugyan, de azok számára viszont, akik nem ismerték a feldolgozott alapdallamokat (a közönség 98 százaléka), unalmasnak tűnhettek, akármennyire különleges hangszíneket kevert ki a

művész az orgonán. Mert a hangszínpaletta rendkívül széles volt: a vonóhangszín önálló alkalmazása, a szólófuvola vonós-regiszterrel történő kísérete egyedi ötlet. A görbekürt regiszter-aláfestésként való használatára pedig ilyen összeállításban talán nincs is példa.

Amit hallottunk tehát: egy ízig-vérig professzionális, mélyen átélt, a szentséggel valószínűleg azonosuló művész gazdag interpretációs eszköztárával előadott, Istenhez a lengyeliség fennmaradásáért fohászkodó (ne felejtjük, Lengyelország a 19. században nem létezett Európa térképén) nagy szellemek éneke. A babiloni fogsághoz hasonlítható érzésű dallamosság azonban a mai magyar lélek számára annál kevésbé vonzó, amennyire egyre kevésbé tudunk azonosulni a számkivetettség érzésével.

A nem túl nagy számú közönség egy része rajongással, mások udvarias tapssal fogadták a szakmailag egyébként rendkívül magas szintű előadást.

Rostetter Szilveszter

Klasszikus zene – tizenévesen?

Mendelssohn Kamarazenekar,
Mendelssohn-bérlet 5. koncert.
Hangvilla, 2019. május 29.

A Mendelssohn Kamarazenekar 5. bérletes hangversenyén vettem részt. A program izgalmasnak látszott: az első részben egy Fauré- (*Masques et Bergamasques op. 112*) és két Csajkovszkij-darab (*Nocturne op. 19, No. 4* és *Variációk egy rokokó témára op. 33*) volt műsoron, a különleges vendégszólista: Perényi Miklós. A második részt Bartók Béla műve (*Zene húros hangszerekre, ütőkre és cselesztára*) töltötte ki. A Hangvilla épülete este 7 órakor újra megtelt étellel, a ruhatár pedig kabátokkal és esernyőkkel.

A műsor kezdetén Kovács Péter (a zenekar művészeti vezetője) köszöntötte a nézőket, röviden ismertette az est menétét, és bemutatta a világhírű gordonkaművészt. Míg Perényi Miklós elhelyezkedett a kis emelvényen a csellójával, én még a műsorfűzetet bújtam, próbáltam minél több információt megtudni, mielőtt játszani hallom. Aztán megállt a szemem. Eltelt pár hosszú másodperc, mire felnéztem a színpadra. Éreztem, hogy ennél többet egyetlen Perényi Miklós-leírásból sem tudnék meg. A játéka olyan élmény, ami nem értelmezhető a szavak szintjén. Ő az a szólista, aki jól tudja, milyen fontos a mögötte lévő zenekar. Teljes volt az együttműködés, emiatt nehéz is elmondanom, hogy a zenekar követte-e a gordonkaművészt vagy fordítva. Talán egyik sem, és ez az a kooperáció, ami miatt kiteljesedhettek a darabok.

Csajkovszkij művei közül az utolsót emelném ki különösképpen. A szerző az alaptémát különféle, rokokó stílusú variációkban dolgozta fel. Az eltérő változatok között egy-egy átmenet volt, melyek erőteljes pontokon zárultak, mintha csak kérdőjeleket hagytak volna maguk után. Ezekre a kérdésekre pedig a témakidolgozások keresték a választ. Egyszerűen, az egészséges volt egy kérdés-felelet érzete.

A teljes első részt éberem és elmélyülten figyeltem. Úgy éreztem, mintha az egész közönséget megérintette volna ez az inspiráló hangulat. Talán mondanom sem kell, hogy a vastaps, amit az előadók kaptak, még kétszer visszahozta Perényit a színpadra játszani.

A szünet kezdetével a mozgolódás is megindult. Ekkor figyeltem fel a korombeli hiányára. Voltak páran, nem tagadhatom, de arányaiban nagyon kevesen, és a jelenlévők egy részéről tudtam, hogy ők is zenélnék, illetve zeneiskolába járnak. Tehát hol van a fiatal laikus közönség? Később körbekérdeztem az ismerőseim között, és számomra meglepetésként hatott, hogy a kapott válaszok nagy része nem magát a klasszikus zenét mint világot tagadta meg. „Nincs időm” – jött a reakció többször is. Ekkor elérkeztem a szinte már klisévé vált nagy problémához: a felgyorsult világhoz, amelyben mindig mindenki siet valahová, valamiért. Csak nehogy ebben a nagy sietségben elfelejtsük a művészeteket és az alkotással járó hihetetlen élményeket. Egy mű nem lohol. Van, hogy viszonylag sokáig építkeznek, és a tetőponthoz vezető teljes utat végig kell járni.

A szünet után a kamarazenekar magára maradt, de közel sem negatív értelemben. Bartók Béla műve nem a „megszokott” koncertélményt nyújtotta. De úgy hiszem, hogy Bartók nem is törekedett ismerős érzetek felkeltésére. A darab egyszerre volt modern és klasszikus, erős és érzékeny. A megszokott hangszerek mellett láthattunk, hallhattunk cselesztát, hárfát és nagydobot is, amelyek még különlegesebb élményt adhattak a hallgatóknak.

Bár egyértelmű, hogy ezekre a koncertekre kevés korombeli jár, ennek az okát én közel sem látom egyértelműnek. A tanácsom – és nem csak a fiataloknak –, hogy ha lehetőségük van rá, ne hagyják ki ezt az élményt. A klasszikus zene a mai napig pótolhatatlan, és egy olyan világot nyithat fel bennünk, amiről talán nem is tudtuk, hogy létezik.

Németh Emese

Emlék ... zenekar

Az LGT Emlékzenekar koncertje. 7. Veszprémi Sörfesztivál, História Kert, 2019. június 16.

Milyen jó egy napsütéses nyári délutánon, egy tányér porcukros házi hájas tézsa

mellett önfeledten beszélgetni és az emlékezés gubancos fonálát messze, a múltba elhajítani. Hogy milyen messzire? 25 évnyi fonalat fejtettünk fel ezen a délutánon az LGT Emlékzenekar néhány tagjával, és gondolatban útra keltünk a múlt pókhálós labirintusába.

Nekem hihetetlen, hogy egy tribute zenekar ilyen sokáig képes működni, az meg még hihetlenebb, hogy a mai napig erő, lendület és őszinte öröm van a zenéjükben. Ahogy most elnézem őket a sütemények fölött, olyanok, mint a gyerekek, röhögnek, egymás szavába váganak, sztoriznak, majd hirtelen elméláznak egy kicsit, de már ott csillog a szemükben az újabb huncutság. Ők itt nem csak egy zenekar, ezek a történetek, amiket elmesélnek, nem pusztán üres, megkopott visszaemlékezések, ők most is ugyanúgy ugratják egymást, mint hajdanán, elemzik viszonyaikat, vitáznak, bohóckodnak, tudnak valamit, ami ritka: elfogadni egymást olyannak, amilyenek. A hosszú együttlét ellenére itt nem voltak fájdalmas tagcserék a siker érdekében, a közösség megtartotta azt is, aki néha a lejtőn lefelé ment. Ők nem pusztán éneklnek, hogy „a zene segít”, ők élnek, megélik, megtapasztalják és odaadják mindenkinek önzetlenül. Innen hát az erő, innen hát ez a hosszú fonál. Gombolyítsuk fel egy kicsit!

Először egy dacos állú, szőke kislányka, Krisztián rajzolódik ki az emlékekből, aki egymás után százszor is visszateszi a bakelit lemezjátszó fáradt túhegyét a *Loksi* című dupla LGT-lemez elejére. (Zenei tehetséget nevelni nem könnyű!) Aztán a következő állomás 1993, egy városi *Ki mit tud?* szűk öltözője. Két vetélkedő amatőr zenekar és egy öltöző, utálatos leosztás. Méregetés, izgulás, aztán közös csalódás és még valami. Egy bevillanó gondolat: ennek a srácnak tisztára olyan hangja van, mint a Somlónak! A gondolat után a fiúk a kocsmába mentek. A kocsmában aztán Süle Zsolt (ének), Holubecz Imre (dob) és Nyakas Krisztián (basszusgitár/ének) sörszerződést és örök barátságot kötöttek egymással. Jöttek az első próbák, közelgett az első fellépés, és akut segítségként megérkezett Csongrádi Kornél (gitár), no meg a Lajos, a Vonderviszt Lajos (zongora), aki köztudottan már akkor kinőtt a rockzenéből. (Szerencsére.) Elérkezett a debütáló koncert napja. Királyszentistván, tűző nap, gerjedő hangfalak, de a lelkesedés sokáig tart, így kétségkívül ekkor áll pályára a veszprémi emlékvonat, ami a mai napig is szállítja népes közönségét azokon a bizonyos síneken.

Idővel persze nőtt a repertoár, és a közös munka nyomán szépen lassan a Loksi-legendák bőréből előbújtak a valódi tagok, saját hanggal, saját ízzel, saját cirkusszal, meg egy új, zseniális és ösztönös gitárossal, Csoknyai Gyurival. Persze a színpadkép és a dögös hangzás mit sem ér fúvósok nélkül, akiknek népes serege fordult meg a zenekarban. A legrégebbiek a veszprémi Légierő Big Band légies mozgású tagjai, Beke Gellért (trombita) és Hovorka István (harsona), majd jött a trombitásfrédi Marton Zoli és végül a

szuflából soha ki nem fogyó Móré Nándor (szaxofon). Utós ütősökben sem szenved hiányt a zenekar, főleg miután megérkezett Glück Balázs, aki elevenségével és dinamizmussal gazdagítja a zenei képet. Ez a kép itt már újra színes, elhagytuk a fekete-fehér felvételeket, ahol először játszottak együtt Somló Tamással Ajkán, ahol még nincsenek ősz hajszálak, de egyvalami, azt mondják, azóta is megmaradt. Az izgalom a fellépések előtt, amitől ez az egész ünnep lesz, és nem egy elcsépelet hakni. Megkérdezem, hogy meddig megy még ez a vonat? Zsolti megrántja a vállát, amíg csak élünk, aztán Lajos rám néz a szemüvege mögül, és azt mondja, amíg azt látja a közönség szemében, hogy élvezi. Ilyen egyszerű volna? Valószínűleg ez a varázs elkíséri még a zenekart sokáig.

A História Kert közönsége ugyanazzal a lelkesedéssel táncolta és énekelte végig az LGT slágereit, ahogy az elmúlt 25 évben mindig, s bár mondhatnánk, hogy hazai pályán könnyű, de egy zenekarnak mindig otthon kell a legfrissebbnek lennie. Ünnepi alkalom volt ez, egy igazán elegáns helyszínen, amiről felvételt is készítettek a fiúk, hogy így, túl a negyedszázadon legyen egy emlék, amit majd izgalmas lesz visszaneézni egy újabb 25 év elteltével. Lassan véget ér ez a délután is, izlelgetem magamban ezt a 25 évet, nem keserű, nem dohos, nem édes, nem mázas, egy ízt érzek, a só ízét, ami a kitarítás és a kikristályosodás íze, ezek a fiúk tudnak valamit, ezek a fiúk őriznek valamit, ezek a fiúk segítenek emlékezni.

Világjáró Krisztina

Shapeshifter

A Harcsa Veronika-Gyémmánt Bálint Quartet lemezbemutató koncertje. Hangvilla, 2019. június. 25.

Határtalanul folyó zene tanúi lehetünk azok a szerencsések, akik ellátogattak aznap a Hangvillába.

Nem voltam felkészülve erre a légieségre; egy jól szerkesztett, profin előadott jazzkoncertre készültem, de amit kaptam, az messze túlmutatott ezen. *A Listen To Me Now*-val nyitottak, ami a lemezen is az első dal, de még így, utólag visszahallgatva is olyan érzésem van, mintha egy nyári, kora reggeli erdei jelenetet néznék, ahol a madarak táncolnak a párás fűvön, a felkelő nap fénye beszivárog a fák ágai között, és csillognak a levelek a vízcseppektől. Maga volt a zenében megelevenedő színház. Első pillanattól kezdve motoszkált a fejemben egy világsztár, mintha már hallottam volna hasonlót, vagy lett volna ilyen élményem valakitől, de nagyon nehezen ugrott be végül Annie Lennox neve. Rákerestem, meghallgattam pár dalát, és meg kellett állapítanom, hogy az érzetem helytálló volt, de amit Veronika énekel, amilyen stabilan vezet a dallamokat, és kristályosan csillog

a hangja, az sokkal művészebb annál, amit Lennox produkált az alapján, amit ismerek tőle. A zene is alapvetően más, és természetesen össze sem hasonlítható, de az érzet nem hagyott nyugodni. Tovább kerestem hát, hogy találok-e vajon a jazz-világírodalomban akár csak hasonlót is. Hallgattam még Katie Meluát is, aki mintha – de nem. Ennyire felkészült, tökéletesen kimunkált és ugyanakkor szabadon szárnyaló hangot nem hallottam. Megkérdeztem később a művésznőt, kit tart példaképének, és két nevet említett, akik hatással voltak rá: itt-hon Kiss Erzsébet, akivel az Eric Sumo Band-ben dolgozott együtt, és aki azzal inspirálta őt, hogy minden helyzetben a maximumot nyújtotta, akár próbáról, akár koncertről volt szó. A külföldiek közül az első számú idol Janis Joplin volt. A két energikus példakép hatása tökéletesen fellelhető Harcsa Veronika színpadi teljesítményében.

A dalok összetettségét, művészi színvonalát úgy tudnám legjobban érzékeltetni, hogy képzeljenek el egy zenei folyamatot, aminek megkomponálására felkérték Robert Frippet, Pat Methenyt és Tom Waitsot. A gitárt többségében sejtelmes harmóniak megszólaltatására használja Gyémánt Bálint. Úszik a háttérben a hangja több sávon és több effektel megtámogatva; a dob és a bőgő néhol elterül rajta, néha lüktetve támasztja azt a több irányból ránk ereszkedő harmóniakavalkádot, amit Bálint produkál. Két kiváló belga zenészt hívtak a produkcióba, akik tökéletesen kiegészítik ezt a zenei színházat: Nicolas Thys nagybőgős sztárnak számít saját hazájában, és Harcsa Veronikával együtt játszanak Kris Defoort zenekarában, a dobos Antoine Pierre pedig Veronika osztálytársa volt a Brüsszeli Királyi Konzervatóriumban.

Aki arra használja a zenét, hogy kivarázsolja magát a hétköznapokból, és szeretne egy végtelenül igényes produkciót meghallgatni, annak szívből ajánlom a címben szereplő lemez meghallgatását. És koncertre se felejtsek elmenni, egyedülálló élmény!

Nyakas Krisztián

Nem lehet megunni...

Veszprémi Utcazene Fesztivál, 2019. július 17.– július 20.

...sem a várost, sem az Utcazenét, a Wombot sem (pedig az Ördögkatlant is szinte minden évben végigjártasszák), Elfet sem, a Presszót sem. Minden évben sok új zenészt vonultat fel ez az egyedülálló fesztivál, de nagyon örülünk, ha korábbi zenészeinkre is táncolhatunk az újdonságok élvezése közben.

Nem lehet megunni, hogy bár sok emberrel találkozunk többször egy évben, itt mégis egy helyen látható a rengeteg ismerős, barát az ország és világ sok pont-

járól. Büszke vagyok ilyenkor a városra, hogy ez az esemény évről évre megismétlődhet. Mindig egy kicsit máshogy, mindig vannak dolgok, amelyek eltűnnek, amelyek felbukkannak. Noha a fura zöld meg fehér fesztiválkalapok permanensen jelen vannak az utcaképből, amit kicsit néhányan ununk már talán, a rókás gyerek idei felbukkanása is (aki egy plüssállatot cipel a vállán) megnyugtató látvány.

A street food részleg egyre csak növekszik, ami a legkevésbé sem hátrány, elképzelésem szerint sokan csak azért sétálnak ki, hogy egyenek valami újat, valami ütőset, és tényleg, mindig lehet találni olyat, amit még nem evett korábban az ember. Szerencsére az italfelhozatalban is meglátszik ez a diverzitás. A zenekarok megtekintése sokak számára talán inkább kiegészítője az ittlétnek, semmint célja. Az ismerősökkel való találkozás, az együtt töltött minőségi idő, ami létrejöhet ez alatt a négy nap alatt, a legerősebb sikertényezője lehet ennek az ingyenes fesztiválnak. A zenészek is láthatóan imádják ezt a hangulatot. Mind a négy napon tele van a közösségi média elképesztően hálás posztjaikkal, videóikkal.

No és milyen volt a felhozatal a 2019-es évben?

A Wombo zenekar visszatérése és hangulatemelése minden este fix pont lehetett az erőmerítkezésre és feltöltekzésre. Elképesztő, hogy utolsó este is ugyanazzal az imádatlással, lelkesedéssel és örülettel tudott a zenekar megnyilvánulni a színpadon, mint az első napon. Lola Marsh cuki és éteri hangja, a zenészek és hangosítók profizmusa a koncert alatt az egyik fénypont volt a fesztiválon, bár a kicsit táncolósabb ütemekre vágyókat hosszú távon valószínűleg nem kötötte le a zenekar. Általában elmondható, hogy a lágyabb hangzású zenekarok voltak, vannak többségben az Utcazenén, de mindig lehet találni „tomboló” talpalávalót is a figyelmes közönségnek. A kontrasztból hiányzott sajnos az elmúlt három évben punk és alternatív vonalat közvetítő, több száz embert bevonzó Punkterasz, ami a Szigony (remélhetőleg átmeneti) szüneteltetése miatt most nagy űrt hagyott a lelkekben. Bár a társaság és a hangfalakból szóló erős riffek azért a Sörpincében fellelhetőek voltak, az efféle élő zene hiánya most nagy fejtörést okoz a veszprémi alternatív szférában. A szombati utolsó este színesítéseként azért egy drum and bass buli is lement a Rebel Bass Crew jóvoltából, így az ugrálás hajnalig nem állt meg a belvárosban.

Az Expresszó a szokásos kellemes telt házas bulijait hozta a jól ismert és már ikonikus DJ Elffel és Enikő-partival.

A zenészek közül a tavalyi No Money Kids idén is nagyon megmozgatta a közönséget. A 2005-ös fesztivál nyertesének, Takáts Eszternek különleges hangja megtöltötte a Fortuna udvart. James Leg elhozta nekünk kicsit Amerikát a maga „psychedelic punk ass rock and soul” zeneként definiált ritmusaival. Az erős blueselemek a vinnyogó gitárhangra emlékeztető, szintiből feltörő akkordokkal és a cigarettafüstös, sör áztatta hang elkau-

zolta az embert a zenei gyökerek világába.

A nem letisztult hangzások, stílusok keveredése, fények, emberek különböző helyekről, országokból egy nagyon biztonságos, nyugodt fesztiválba tekerve. Ez az Utcazene. A mi városunk!

Hud Janka

A századfordító Cholnoky

*Cholnoky Jenő (1870–1950)
(Századfordító magyarok sorozat, 25. rész)*

MTV 2002 (szerkesztő-riporter: Orha Zoltán, rendező-operatőr: Dörflinger László)

Cholnoky Jenő földrajztudós halálának évfordulóján a legnagyobb videómegosztó portálra került fel egy filmalkotás, mely kísérletet tett a geográfus életének bemutatására. A film, mely magát többféleképpen aposztrofálja (ismeretterjesztő film, dokumentumfilm, portréműsor), a közismert tényeket kívánta árnyalni és próbált objektív képet kialakítani, mivel mind a mai napig a tudós személyisége tudományos körökben kritikát nem tűrően van jelen. Mohai Gábor bemondó feltehetően tévedésből világhírű fotográfusként konferálja fel a tudóst. A rövid bevágások során láthatjuk a filmben megszólaló szakértőket, akik egy-egy kulcsmondatukkal előrevetítik Cholnoky prototípusát. Veszprémi, a kora Öveges professzora, pontos dokumentarista író. A film a királynék városában kezdődik, ahonnan korabeli és az ezredfordulón készült felvételekkel illusztrálják azt a közeget, ahonnan a földrajztudós pályája indult. Géczi János a család rövid bemutatásával nyit, majd Cholnoky személye kapcsán szól a családban oly jellemző önsorsrontásról, az alkohol és a magánéleti tragédiák szerepéről. Nemerényi Antal Cholnokynak a geográfiában elért eredményeit méltatja, de nem feledkezik meg arról, hogy a tudós meglehetősen megosztó személyiség volt, szókimondó, sajtós humorral megáldott, ironiára hajlamos ember. Az érdi múzeumban Kubassek János részletesen beszél Cholnoky külföldi újtairól és azok tudományos jelentőségéről, megemlíti, hogy első önálló, Kínáról írt munkája szülővárosában jelenik meg a századfordulón. Kubassek hangsúlyozza Lóczy Lajos és Teleki Pál szerepét Cholnoky életében, előadói és a tudománynépszerűsítő munkájáról sem felejt el beszélni. Papp-Váry Árpád a tudós trianoni eseményekben betöltött szerepét emeli ki. Tardy János megemlíti, hogy a geográfus sokat tett a Balaton-felvidéki földrajzi értékek védelméért. Szintén minden megszólaló megemlíti Cholnoky 1949 utáni mellőzöttségét és néhol a magyarság szerepéről alkotott eltúlzó vélekedését is. A család részéről Cholnoky Péter és Tamás mesélnek nagyapjukkal kapcsos-

latos emlékeikről. A film pozitívuma, hogy bár mozaikosan, de összegyűjti és árnyalja a legfontosabb ismereteket Cholnoky Jenőről. Ehhez főként Gécz János, Nemerkenyi Antal és Papp-Váry Árpád tesz hozzá jelentősen. Képi világát tekintve, a mai kor szemével nézve kissé egyhangú (kivétel ez alól Kubassek János füredi „sétája”, ahol a Koloska-völgyben emlékezik meg a tudósról), de számos korabeli dokumentumot láthatunk a vágóképekben. Ezt a hatalmas életművet 50 percen belül bemutatni, de tudományos kutatásairól, szakmai kapcsolatairól bővebben is szólhattak volna. Ma egy ennél látványosabb (akár színészekkel eljátszott, életeményekkel színesített) film is készülhetne róla. Jövőre ünnepeljük születésének 150. évfordulóját...

Rybár Olivér

A digitális kor pedagógiája

„Tanulás és tanítás a digitális kultúrában” – a Magyar Tudományos Akadémia Közoktatási Elnöki Bizottságának konferenciája (2018. november 30. Magyar Tudományos Akadémia, Veszprémi Területi Bizottsága). Tematikus blokk az Iskolakultúra 2019/4–5. számában.

Napjaink egyik legfontosabb kérdése az oktatás szerkezetének és tartalmának hozzáigazítása a gyorsan változó társadalmi-gazdasági igényekhez, a tanári szemléletmód és módszertan megújítása. A Pléh Csaba akadémikus, pszichológus vezetése alatt működő MTA Közoktatási Elnöki Bizottság fő célja ebben a munkában a közoktatás átalakításának, fejlesztésének támogatása, az új Nemzeti alaptanterv koncepciójához ajánlások készítése különböző tantárgyak, műveltségterületek szerint. A bizottság változatos tevékenységéről számtalan formában értesülhet a közvélemény, melyek közül a recenzio csak egyet említ.

A 2018 végén tartott, a digitális kor kihívásaira adott pedagógiai válaszokról szóló konferencia nemrég jelent meg az Iskolakultúra 2019/4–5. számában. A bevezető írásban Pléh Csaba a multitasking (feladatmegosztás) pszichológiai hatásait mutatja be, ami egyre fontosabb az egyszerre több felületen is jelen levő gyermekek és fiatalok tanulása, tanítása szempontjából. Az online tér nemcsak az ismeretszerzés, hanem a mérés-értékelés szempontjából is egyre nagyobb teret foglal, Molnár Gyöngyvér és Csapó Benő az elektronikus tesztelés oldaláról írja le egy több éve működő rendszer, az eDia tapasztalatait. A következő tanulmányok különböző tudásterületek módszertanában hasznosítható elemeket, eljárásokat írnak le: az irodalom-

tanításban izgalmas eszköz lehet a digitális annotáció (Gonda Zsuzsa–Molnár Gábor Tamás), a kreatívfejlesztés bármelyik órán hangsúlyt kaphat (Bereczki Enikő Orsolya), aminek egyik eszköze például a digitális történetmesélés (Lanszki Anita). A legnagyobb változás talán a minket körülvevő vizuális kultúrában és képfogyasztásban következett be, amire az oktatásnak is reagálnia kell – erre nyújt példát Kárpáti Andrea és Nagy Angelika –, a minket körülvevő környezet hatásai pedig már kisgyermekkorától érezhetőek (Lénárd András). A felsorolt témák mutatják, hogy milyen sok szempontból lehet vizsgálni a digitális kor hatásait ismeretszerzési folyamatainkra; a tematikus blokk tanulmányait természetesen online is lehet olvasni: <http://www.iskolakultura.hu/index.php/iskolakultura/>.

A lassan 30 éves, 1991-ben megalakult lap 2018 júliusa óta az Emberi Erőforrások Minisztériuma és a Támogatáskezelő által nyújtott Nemzeti Tehetség Program támogatásának köszönhetően jelenik meg.

Somogyvári Lajos

Múzeumok éjszakája

Múzeumok éjszakája, galériák éjjele. Veszprémi vár, 2019. június 22.

Már a hivatalos programkezdés, 18 óra előtt szépszámú látogató gyülekezett a várban a Laczkó Dezső Múzeum és a Művészetek Háza Veszprém közösen megrendezett *Múzeumok éjszakája, galériák éjjele* rendezvényeire. A múzeum főépületének felújítása miatt az intézmény a várban rendezte meg programjait, ami természetesen korlátozta a korábbi évekhez képest a lehetőségeit. A Művészetek Háza pedig a galériáiban és az épületei belső udvaraiban várta sokféle rendezvényeivel a vendégeket. A két intézmény közösen készült a programsorozatra: lehetőségük szerint a folyamatos és a kezdési időhöz kötött eseményeket igyekeztek úgy összeállítani, hogy az érdeklődők ne maradjanak le a számukra szimpatikus programokról. A bőséges kínálatban való eligazodást közös tájékoztató füzet segítette.

A vár műemléki környezetében a szervező intézmények programjaiban a látogatók megismerkedhettek egyrészt az épített környezettel, a műemlékek történetével, másrészt az ezekben a házakban működő galériák kortárs képzőművészeti kiállításával.

Ezekre az alapokra építette fel a két szervező a kínálatát, amelyben fontos szerepet szántak a zenének, irodalomnak és színháznak. Az intézmények a legfontosabbnak az est folyamán a találkozás lehetőségét tartották: a vendégek találkozhatnak egymással, a két intézmény munkatársaival, a kiállított művekkel, valamint részt vehet-

nek az aktivitásukra épülő, a mű létrejöttét, megalkotását megérteni segítő akciókban.

Az este 6-tól éjjel 1 óráig tartó programsorozat szinte valamennyi része megvalósult; a közbejövő vihar miatt csak néhány, kimondottan szabadterre tervezett esemény maradt el, más kültéri rendezvényt zárt térben mutattak be. Az időjárás sajnos visszatarthatta azokat a reménybeli látogatókat, akik a későbbiek folyamán szerettek volna egy-egy eseményen részt venni, de akik még a vihar előtt eljöttek, nagyrészt kitarítottak.

Mintegy bevezetőként az Alig Színpad előadásában a 17. századi francia szerző, Tabarin *Veszedelmes levelek* című komédiáját élvezhette a közönség a Csikász Galéria udvarán rögtönzött játszóhelyen, felidézve a középkori francia vásári komédiák hangulatát.

A Laczkó Dezső Múzeum *Múzeumra hangszerezve* folyamatos programján a Hősök kapuja kiállítóterében zenélő műtárgyakat, dallamos alkotásokat élvezhettek a látogatók. Este 9-kor az időjárás szelidültevel a Méhkas Dia Project színes fényjátékkal „festette át” a Hősök kapuját és a környező épületeket. A Szent Iván-napi tűzgrást felidézve a Project Prometheus tűzszonglőr-bemutatóját láthatták a kitartó érdeklődők. Népszerű volt a várkertben szervezett látogatás, ahol Herczeg Attila bv. százados kalauzolta a vendégeket személyes történeteinek felidézésével.

Természetesen folyamatosan látogathatók voltak a Művészetek Háza kiállításai: a Vass László Gyűjtemény, a Csikász Galéria és a Dubniczay-palota kiállított műtárgyai. A művek megismertetését segítette a Dubniczay-palota *Irokéz gyűjteményében* szervezett tárlatvezetés, amelyet Pados Gábor műgyűjtő és Hegyeshalmi László kurátor vezetett.

Az alkotás folyamatának bemutatását, a művek – akár többszintű – jelentéstartalmának felfedését segítették a művész-közönség találkozók: műbemutató Péterfy Ábel festőművésszel, aki az idei *Veszprémi Tavaszi Tárlaton* kiállított fődíjas képei előtt fedte fel az érdeklődőknek a művei létrejöttének körülményeit, beszélgetés Magyarósi Éva animációs filmrendezővel, képzőművésszel vagy a szintén a *Tavaszi Tárlaton* kiállított Pattantyús Orsolya keramikuművésszel és Pattantyús Gergő üvegművésszel. Ezt a szándékot – mármint a mű megszületésének megismertetését – célozták meg azok az akciók, amelyek az egyes műtárgyak mintájára, azok továbbgondolására tevékeny közreműködésre ösztönözték a közönséget Dienes Attila és Ézsias István szobrászművészek kiállított művei alapján, vagy akár a Tegulárium téglái mintájára minitégla készítésével.

A sűrű program közben zenehallgatásra is volt bőven lehetőség. A veszprémi zenészek alkotta Banzáj Jam Session a Dubniczay-palota kapualjában szórakoztatta az érdeklődőket.

Érdekes kísérlet volt az irodalom és képzőművészet találkozása: a *Szavak tükre* program keretében irodalmi tárlatvezetésen vehettek részt a látogatók, amelynek során a kiállítótermekben az egyes mű-

Három a

vekhez mintegy rögtönözve Fenyvesi Ottó és Búzás Huba költők, Arany Zsuzsanna irodalomtörténész, Kilián László író-szerkesztő és a meghívott slammerek olvasták fel írásaikat a lelkes közönség előtt. Irodalmi programmal zárult a *Galériák éjjele*: Tóth Loon *Képzelt pör – Dubniczay vs. Padányi* című előadásában Reider Lászlót és Máté P. Gábort láthatta a címszerepben az éjjel után is kitartó közönség.

Veres B Zsuzsa

A felszínen

Szalay Péter kiállítása.

Művészetek Háza, Várgaléria,
2019. július 5.–szeptember 22.

A Dubniczay-palota udvarán hallgatva a barát, Uglár Csaba Munkácsy-díjas képzőművész szavait, aki a dadához és szürrealizmushoz közeli alapokon született heurisztikus alkotásokról beszélt, el nem tudtam képzelni, mit is várhatnánk? Nos, amit a nagyközönség kapott ezzel a kiállítással, az alapvetően a jó hangulat, a humor, ami azonnal érthető, és mindenekelőtt a nagyrabecsülés, amit az alkotó iránt lehetetlen nem érezni. Szalay Péter szobrászművész szinte mérnöki alaposággal hozza létre munkáit, de nem úgy, hogy maga formálja azokat, hanem eltérő rendeltetésű, funkciójú objektvekből kerülő úton valósít meg valami teljesen mást.

„A tárgyakkal elborított világ fricskája a kiállítás” – mondta a barát, és megálapításával egyet kell érteni. Hozzátevé azt, hogy a tárgyakat létrehozó teremtő erő virtuózként veszi igénybe az olyan technikai segítségeket, mint a térszkenner, a 3D-s nyomtató, de például él a sík- vagy térbeli tükröztetés eszközével is. Utóbbival a hajdani nippekből állított elő új jelentéssel bíró, mosolyra készítő tárgyakat (*Kettős látás*). Mintha megnemesítene kidobott, talált tárgyakat, kiegészítve a töredékes darabokat; amit meg ép állapotban lelt, azt részlegesen kristályokkal takarja el. Így nőtt az egyik porcelánszoborra itt is, ott is hófehér alumíniumszulfát kristály, amelynek apró hasáb a kristályformája. „A felszínen” sorozat első darabja ez, de mind egyik érdekes, figyelemre méltó, például a „3 a.” című is, ami arasznyi tucatplasztikát avat jéghercegnővé magnéziumszulfát kristályok halmaival.

Jelen van – Szalay Péter értelmezésében – az 1960-as éveket jellemző kinetikus művészet, és az op-art is üvegben, fában, használ régi óraszerkezetet, térszögmérőt. *Kikelet* sorozatában folyamatosan kinyílnak és becsukódnak az origamikhoz hasonlatos piros, sárga, zöld „virágok”. A természettudományos érdeklődést, a játékosan használt magas szintű technikai tudást, a nyitottságot, könnyedséget árasztó kiállítási tárgyak láttán egyet tehetünk: összekacsintunk az ifjú művésszel. Éljen a szabadság!

Örsi Ágnes

A veszprémi belvárost érintő, az 1970-es, 80-as években lefolyt rendkívüli átalakítás, a régi Kossuth utca felcserélése egy modernnek elképzelt városközpontra, az új környék elkészültével egy idő után nyilvánvalóan valamiféle humanizálást, az emberi lépték valamilyen fokú visszaszerzését kívánta meg. Ennek az utólagos kiigazító munkának a jegyében a Kossuth Lajos utca egyik középpontinak tetsző teresedésében, a sétálóutca 21-es számú házának vonalában állították fel 1987-ben Somogyi József *Három grácia* című szobrát.

A szobor felállításával a város nemcsak első Somogyi József-szobrához, nemcsak a szobrász életművén belül egy kései főműhöz, de talán a legkiemelkedőbb modern köztéri alkotásához is hozzájutott ily módon. A folytatásban ennek a mondatnak a három állítását szeretném bővebben kifejteni, és Veszprémben csak időnként megforduló látogatóként inkább nem bánkódnék tovább a régi belvárosi városrész elvesztésén. Minden ekkori vagy ez utáni – akár nagyon ötletes – köztéri műalkotás felállítása, az utca ezt követő ráncfelvarrásai és újabb továbbépítése – ezek az erőfeszítések csak csekély mértékben enyhítették az eredeti veszteséget.

Somogyi József (1916–1993) az 1956 után kezdődő és a rendszerváltásig számítható magyar köztéri szobrászati időszak egyik legkiemelkedőbb képviselője volt. Nem egyszerűen szobrász, hanem szakmájának eleinte közép-, majd felsőfokon oktatója, a hivatalosság különféle berkeiben oltalmazója és reprezentálója is; az 1962-ben a művelődési miniszter alá rendelt, a vitás képzőművészeti alkotásokban döntő Művészeti Bizottságnak megalakításától kezdve végig szobrász tagja volt Pátzay Pál mellett. De míg Pátzay a fennmaradt jegyzőkönyvek tanúsága szerint az új, kísérletezőbb kezdeményezések megjelenésére öregkori rosszkedvvel, szemellenzősen, érzékelhető ellenszenvvel reagált, Somogyi ebben a tekintetben jóval nyitottabb volt, és számtalan helyzetben kelt a kifogásolt alkotó (egy-egy kollégája)

vagy éppen a szóban forgó alkotás védelmére; a húsz évvel idősebb Pátzayból ez a kollegialitás, ezeken az üléseken legalábbis, teljességgel hiányzott. Somogyi kiterjedt művészetoktatói munkája (1974-től tíz éven át a főiskola rektora is volt), tanítványainak hosszú sora és közéleti szerepvállalásai mellett (egy ideig vezette a Magyar Képzőművészeti Szövetséget, tagja volt az Elnöki Tanácsnak, illetve betöltötte a Magyarországi Református Egyház világi elnöki tisztségét is) alkotói pályája kiegyensúlyozott maradt, bővelkedett a megbízásokban, és szinte mindegyik nyilvános térbe került monumentális műve hangsúlyosnak, jelentőségteljesnek, mi több, marandónak bizonyult.

A korszak nagyágyúihoz – Kerényi Jenőhöz, Makrisz Agamemnonhoz vagy Vilt Tiborhoz – hasonlóan ő is olyan alkotó, akinek nem csupán egyetlenegy, hanem több „főműve” is van: összeszámolásukhoz legalább két kéz kell, hiszen korjelző vagy új utat nyitó főmű a dunaújvárosi *Martinász* (1960; első, kisplasztikai változata 1953-ból, a szocreál legmélyebb időszakából való), az óbudai *Család* (1964), a hódmezővásárhelyi *Szántó Kovács János* (1965), a salgótarjáni *Felszabadulási emlékmű* (1967), a szigetvári *Zrínyi* (1968), a budapesti modern rádióépület falán elhelyezett *Kompozíció* (1969), a síófoki *Halászok* (1971), a pápai *Petőfi* (1973), a dunaújvárosi *Aratók* (1979), a budai *Barátok Béla* (1981), a győri *Nimród* (1983), a gesztenyés kertben a *Fasizmus áldozatai*

nagylány

Somogyi József: *Három grácia*,
bronz, 1987. Kossuth
Lajos utca

nek a kompozíciós trükknek a teherbírását a dunaújvárosi ötala-
kos *Aratóknál* 1979-ben Somogyi különben már kipróbálta) – és
azonnal közelebb jutunk a szobor igazi titkához. A titok ez a na-
gyon különösen, tömörszerűen zárt csoportos együtlet, a három
szobor egyenkénti beállítása, melyben az észak és a dél felé eső
alak (akik a plasztika vízcsobogó funkcióját ellátó, kezükben tar-
tott tálcát magasabbra emelik, az északi nő a derekához, a déli a
feje tetejére) hozzávetőlegesen párhuzamosan, szemben áll egy-
mással, a keleti alak (ő ejti legmélyebbre a tálcáját, az ágyéka vo-
nalában tartja) hozzájuk képest merőlegesen van elhelyezve. De
ez csak egyetlen nézőpont pillanatnyi leírása, mindössze pár mé-
tert fordulunk, és ugyanez a beállítás, hármójuk egymáshoz való
viszonya azonnal másképpen hat, amit külön elbolondít a lábfej-
tartások és a fejfordítások vagy tekintetek eltérő iránya. Az sem
mellékes, még ha most mellékesen is mondom, hogy a háromfi-
gurás szobor ebbe a térbe van belekomponálva, nézeteit min-
dig befolyásolja az éppen adott háttér, legyen az a húszemeletes,
üzletház, kirakat vagy bármilyen egyéb geometrikus sík. Min-
denesetre olyan kapcsolódás van a három alak között, amelyben
egyszerre képes érvényesülni a szimmetria és az aszimmetria, és
az alapbeállítás a kiegészítő részletekkel hallatlan erős dinamikát
és mozgást von bele a megformálásba.

Minél többet nézzük, annál jobban érzékeljük a *Három grácia*
statikus bravúrját, amely, ismétlem, Somogyi Józsefnél sosem
valami architekturális absztrakt elgondolás, még ha sok szobrá-
nál a geometria is a segítő támaszték. És ha így képzeljük el őket,
akkor ez a három esetlenül vastkos nő végső soron a szobor iga-
zi küldetését teljesíti, hiszen nemcsak ez, mindegyik szobor azért
van, azért áll azon a helyen, ahová odatették, hogy nézzük őket. A
Három gráciát pedig, Veszprémben talán minden szobornál job-
ban, nagyon lehet nézni.

Csuhai István

nak emlékműve (1985) vagy utolsó, még életében, a gyermekko-
ra színhelyének számító falu temetőjénél, Ásványrárón felállított
II. világháborús emlékmű (1992). A felállítások dátumaiból és a
szobrok címéből vagy a helyszínekből láthatjuk, nem is egy ikoni-
kus, reprezentatív darab közülük, a korszak fontos, nagy presz-
tízsű szobra. Ebbe a sorba illeszkedik a művész életének vége felé
a veszprémi *Három grácia* is (Somogyi már túl van a hetvenen,
amikor a szobor elkészül). A felsorolt szobrok mindegyike figu-
rális alkotás, vezérlő gondolata, „főhőse” mindnek a nagyjából
szabatosan megjelenített, valamilyen elfoglaltságban bemutatott
emberi alak, amit egy-egy rendkívüli tárgy vagy dolog szerepelte-
tése, esetleg a rendhagyó beállítás nyomatékosít. Somogyi József
(ellentétben Makrisszal, Kerényivel vagy pláne Vilttel) sohasem
tett még részleges kirándulást sem az absztrakció felé, viszont a fi-
guralitáson belüli ironikus karikatúrisztikus ábrázolásmódjával a
groteszk – a széles, aránytalan idomokkal, a csodálkozó-elámuló
arcvonások hangsúlyozásával gyakran a mosolyt keltő groteszk –
irányába tudta elvinni az emberi figurát. Ez az elrajzoltág másik
elemi stílusjegyével, a nyersen, rusztikusan hagyott felületekkel
együtt Somogyi talán legszembetűnőbb szobrászati védjegye.

Nem is kell túl figyelmesen nézni a *Három gráciát*, hogy ez
a jellegzetes antropológiai irónia feltűnjön a nézőnek – egyetlen
alkotásba besűrítve az egész Somogyi-techné megjelenik, úgy-
szólván itt artikulálódik előttünk. Nem érdemes túl sokat firtatni
a szobor címét – a klasszika-filológiai megfejtés nem utal különö-
sebben a helyre vagy a környékre, ahol a szobor áll, legfeljebb na-
gyon elvontan, áttételesen a *közjó* fontosságára; de a három alak
megformálásában nem tudok semmi olyasmit felfedezni, ami a
görög vagy római mitológia három gráciáját valóban közelről,
egyéni tetteken idézné fel. A „három grácia” valószínűleg indító
alapötlet lehetett, olyasféle asszociáció, amely három egymás kö-
zelében álló nőalak esetében óhatatlanul felmerül, talán munka-
cím volt, ami aztán végigkísérte a szobrot a mai napig. Játsszunk
el viszont a gondolattal, hogyan hatna a szobor, ha a három kerek-
ded, telt idomú, nagy mellű, nagy fenekű, csekély mértékben el-
térően felöltöztetett, többé-kevésbé hasonló arckifejezésű nő nem
a mostani elrendezésében, hanem mondjuk egy vonalban, esetleg
valamilyen rend szerint az ellenkező irányba elfordítva állna (en-

Mit érzünk, amikor a postaládánkat teletömik reklámújságokkal? A mi ládánkra még az előző lakó ráírta, hogy „Reklámújságot nem kérünk!” Hiába, naponta ott gyűrődött a hamarosan szemébe kerülő promóciós anyag. Egyszer fölön csíptem a kihordó fiút, megkértem, hogy lökje be az újságokat a falba épített villanyszekrény fölötti résen, így nem fogja akadályozni a levelek kézbesítését. Valahogy félreértette a dolgot, mert a villanyszekrény tetejére helyezi az újságokat, s ha erősebb szél fúj, az utcán röpködnek a Media Markt, a Tesco, a Lidl anyagai a pártpolitikai salátával együtt. Szerencsére ma már létezik szelektív hulladékgyűjtés, így a sok reklámújság rendszerint a sárga műanyag zsákban végzi. Persze, előtte informálok, hol vannak az újabb akciók, hol lett olcsóbb a krumpli, az alma, a sampon, a sör. Előbb-utóbb azonban a megvásárolt termékek is ugyanarra a sorra jutnak, mint a reklámújságok: Tapossa laposra!

Kollázs-masszázs

Fenyvesi Ottó: *Fragmentumok tükröződése*. Lovas, Nagy Gyula Galéria, 2019. július 5.–augusztus 5.

Fenyvesi Ottó az újrashasznosítás művészi módszerét, a junk artot választja. Kollázsai erőteljesen szembesítenek azzal, hogy a tudatunk médiamanipuláció. A Fenyvesi által is szerkesztett újvidéki *Új Symposion* folyóiratra nagy hatással volt Marshall McLuhan média-elmélete. Az 1967-ben megjelent, kultikussá vált *Média-masszázs* című kötetében a következő gondolatra bukkantam: „A médiumok teljességgel átgyúrnak minket. Személyes, politikai, gazdasági, esztétikai, pszichológiai, morális, etikai és társadalmi következményeik olyannyira áthatóak, hogy egyetlen részünket sem hagyják érintetlenül, makulátlanul, változatlanul. A média: masszázis.” (Kiss Barnabás fordítása)

Fenyvesi kollázsai több ponton is utalnak az információs társadalom médiamoslékára. A *Két tűz között* című kollázsában pl. ezt a kivágást olvashatjuk: *L'ettica dell'informazione*. Amikor a multinacionális áruházláncolatok reklámújságait böngészem, akkor nem merül fel bennem, hogy van-e etikája a fölhalmozott vizuális és szöveges információknak. Ám az, hogy a reklámújság ugyanúgy manipulálja, irányítja a figyelmet, a tekintetet, mint a híradó, számomra nem kétséges. Ahogyan az sem, hogy a post-truth korban az álhírek gyártása szeméthalmozás, mint az elhasznált termékek a folyókban, tengerekben, óceánokban. Tudatunkban álhírekből összeragadt információs szemétszigetek torlódnak. Az álhíres pártpolitikai termékeket kínáló különböző nyelvű újságok, tévéállomások, online portálok, álneves felhasználók a közösségi médiában mind ugyanannak a propagandagyárnak a szorgos zsoldosai. Nevezhetjük ezt a gyárat globalizációs kapitalizmusnak vagy nemzeti burzsoáziának, a módszereiket és a hatásukat tekintve hasonlóak. A „szabadság” és a „nemzet” pusztán színpadi jelszavak, amelyekkel el lehet fedni a háttérben zajló mocskos alkukat. A hatalom paranoid központosítása, a tőke irracionális halmozása elérhetetlen, absztrakt célt hajt: a halhatatlanság értékesítését, materializációját.

Álközösségek, álhírek, álországok, álnemzetek, álháborúk, álbékék, áltettek, álszubsjektumok – a „média lenyel”, szól Fenyvesi *The Kill Riff* című kollázsának egyik lehetséges szókapcsolata. Mindez ugyanakkor korántsem jelenti azt, hogy lehetetlen objektíven tudósítani, hogy minden hamis, minden relatív. Fenyvesi a kollázsaiiban a rések, repedések, törések felmutatásával, használatával darabolja fel a médiatartalmak narratív szerkezeteit. Ezáltal a szavaknak új kötődési lehetőséget, kapcsolódást biztosít, költői feszültséget teremt közöttük, groteszk párosításokat hoz létre. A befogadó kreativitásán múlik, hogy miként rakja össze a képfeleleten szétszórt szavakat, vizuális fragmentumokat. Vannak közöttük humorosak: „Elveszik a motiváció / Kakasok bográcsban”, líraiak: „Utazás föld alatt, föld fölött / végállomás”, metareflexívek: „Gyerekek és a média”, prófétikusak: „A jövő látomását idézi / Chopin és Liszt varázsa”, politikaiak: „nemzetiségiek / Bezsupolva” (lásd *A hely hatalma* című kollázst). Ezek a mondatszerkezetek duchamp-i „talált tárgyak”, sokféleképpen olvashatóak, pl. hagyományosan soronként, ám akár szavanként felülről lefelé vagy alulról felfelé, továbbá átlósan, véletlenszerűen is. A kollázsok megszüntetik a szerzői, alkotói tekintélyt, a befogadó fantáziájára bízzák a képi nyelv megszervezését.

Amikor megmutattam Fenyvesi képeit egy olyan embernek, aki egyáltalán nem foglalkozik művészettel, az első reakciója persze az volt, hogy: „Ez mitől művészet?” Illetve az avantgárdal szembeni klasszikus fanyalgás: „Ez nem művészet!” Éppen ez az, amire Fenyvesi a kubista kollázs nyomán buzdít, bíráljuk felül azt, amit művészetnek, hírnek, valóságnak, vagyis médiatartalomnak hiszünk. Joseph Beuys nyomán a WAS IST KUNST? kérdésre a szintén beuysi „JEDER MENSCH IST EIN KÜNSTLER” az egyik válasz, a másik pedig „KUNST = KAPITAL”. Az előbbi Beuys egyik költeményének is a címe, amelyben több ponton utal a gyereklét nyitottságára, játékoságára: „Engedd el a félelmedet, játssz mindennel. / Támaszd föl magadban a gyermeket. Te ártatlan vagy. / Építs várat takarókból. Legyél csupa víz. Karold át a fákat. / Írjál szerelmes leveleket.” Beuys egyik land artos manifesztációja visszatükrözi ezt a gondolatot. Az 1982-ben elindított nagyszabású terve, a *7000 tölgy, városerdősítés városigazgatás helyett* című projektum során 7000 tölgyet ültetett a németországi Kasselben, minden fa mellé egy bazaltkővet is emelt. Öt éven át tartott a munka, bárki része lehetett a „szociális szobrászat” megvalósításának. Fenyvesi junk artja hasonlóképpen buzdítja a befogadót: alkosson képet szöveg- és képhulladékból. Mivel a szerzői tekintély nem uralja az olvasati lehetőségeket, eldöntetlen, hogy mi a kép központi tartalma, jelentése. A befogadó része a képteremtés játékanak, ezzel tapasztalhatja meg Beuys „mindenki művész” gondolatát és gyakorlatát.

Fenyvesi kollázsain nem pusztán a szórakoztatóiparból, hanem az ún. magas kultúrából vett idézetek is szerepelnek, ezek kiegészülnek a szubkulturális zenék dalszövegeivel (ezzel is megidézve a punk fanzinok anarchikus képnyelvét). A filmvilágból többek között Tarkovszkij *Sztalker*, Kubrick *Mechanikus narancs*, Coppola *Apokalipszis most*, illetve Antonioni több szempontból is fontos *Zabriskie Point* című filmjének részletei bukkannak elő. A *Zabriskie Pont* zárójelenetében az egyik hősnő, Daria elképzeli, hogy felrobban főnökének a Zabriskie Point nevű sziklán épült luxusvillája. A Pink Floyd filmzenéje a jelenet kontrasztos szerkezetére épül: a pszichadelikus meditatív zenei hullámmást felváltja az agresszívebb kakofónia. A robbanás pillanatában minden az égbe repül, a lángok martalékává lesz. Nem pusztán a kapitalizmus luxustermekei, hanem a könyvek és egyéb műalkotások is pusztulnak. A lelassított képnyelv elemeli a látványt, időt hagy a gondolkodásra. Daria az elképzelt apokalipszis után a kocsiba ül, a napnyugta irányában távozik. A film felvillantja, hogy a természethez közelebb életmód alternatívát képezhet a mindent kizsákmányoló, leuraló kapitalizmushoz képest. A főszereplő Daria Halprin a film forgatása után valóban egy kommunában keresett menedéket a film másik főszereplőjével, Mark Frechette-tel. A férfi később bankrablásba bonyolódott, majd a börtönben mindmáig tisztázatlan körülmények között meghalt. Daria azonban más utat választott, az 1970-es években anyjával megalapította a ma is működő Tamalpa Institute nevű intézményt, az alternatív gyógyászat és mozgáskultúra akadémiáját.

A múlt század közepétől többek között a hippimozgalom is felhívta a figyelmet a klímaváltozásra, különféle alternatív utakat

fenyvesiotto-KillRiff

javasolva. Mindez persze piaci jelenséggé vált, a tiltakozás termék lett, a bioárúk, a vegán étkezés, a nyugati buddhizmus, a New Age spiritualizmus ugyanúgy része az értékesítési folyamatoknak. A kapitalizmus ellen küzdeni azért tűnik lehetetlennek, mert a kapitalizmus elleni harc előbb-utóbb elveszíti auráját, áruvá válik, gondoljunk csak a hippi, illetve a punk szubkultúrák felhígítására, piaci felhasználására. Erre a problémára reflektált sokszorosan a volt jugoszláv újbálooldal, a '68-as mozgalmak, illetve a frankfurti társadalomkritikai filozófia révén az *Új Symposium* szerzői, köztük Fenyvesi is.

Kassák Lajos szerint: „A művész által konstruált, alkotott valóság nem egyszerűen élvezeti cikk, hanem életünk fejlődésének vagy alakulásának fontos társadalmi tényezője.” Fenyvesi kollázsai többszörösen is utalnak a figyelem manipulációjára, a valóságot megkonstruáló közbeszéd minőségére. A médiahulladék avantgárdos átesztétizálása Fenyvesinél nem csap át társadalmi utópiába. Kassák konstruktivizmusát Fenyvesi dekonstruktivizmussá alakítja.

Visszatérve a *Zabriskie Point* film apokaliptikus látomásához, Fenyvesi kollázsait úgy is felfoghatjuk mint szöveges, vizuális robbanást. A filmre közvetlenül utaló, *Zabriskie Point* című kollázon íves, fehér résfelületet látunk a szöveghalmazok között. Ezt

a felületet a befogadó kiegészítheti saját ragasztásaival, tudatfragmentumaival. A *Zabriskie Point* kollázs egyik felirata: „A NYELV LABIRINTUSA”. Az antik görög mitológiában Thészeusz a bikafejű istennel, Minótaurosszal birkózik meg a krétai labirintusban. Fenyvesi kollázsai szöveges és vizuális labirintusok. Van-e középontja ezeknek a labirintusoknak? A bikafejű rém, Minótauros ott bukkan fel, ahol centralizálni akarjuk az anarchikus képviselőt. Amikor a saját elvárásai horizontunknak megfelelően átideologizáljuk, egyjelentésűvé, homogénné egyszerűsítjük a heterogén nyelvi és képi tartalmat.

Fenyvesi utóbbi kollázsain a szövegtorlaszok legtöbbször betűroncsokká és végül pontokká, hamuvá porladnak. A konkrét költésztől kölcsönzött betűpoétika a médiakritika része. A betű nem pusztán vizuális és fonetikus jel, hanem roncs, a pont, az elhamvadás előtti utolsó megnyilvánulás. Persze fordítva is működik, a jelentés nélküli pontból keletkezik a betű, a szó, a mondat, az elbeszélés, a kép. „Mivé lesz mind e zaj?”, kérdezhetjük Fenyvesi egyik korai versmondatóval. A kollázs pedig nem válasz, hanem masszáz. A részletek megfigyelésének diszkrét bája éberre teszi a tudatot.

Orcsik Roland

Lemenni nulláig, hogy a semmi minden lehessen

TÓTALZÉRÓK&TÓTALÖRÖMÖK – Tót Endre kiállítása. Művészetek Háza, Modern Képtár-Vass László Gyűjtemény, 2019. június 29.–2019. október 26.

Tót Endre mára egyik nemzetközileg is legismertebb művésznünk, pedig egyáltalán nem a közmegegyezés és a klasszikus sikerrecept útját járta végig. Amit az életműve autentikusságán értünk, az nem más, mint a belső drive-jának minden környezeti nyomást elhárító következetes futtatása. Még sorsában is van valami a félrecsúszott hologramok érdekességéből.

Sümegegy született (1937), egész fiatal korában ott élt és sportolt, később az Iparművészeti Főiskolára vették fel, szemben a legtöbb pályatársával, akik a Képzőművészeti Főiskolára jártak. Aztán, mikor a neoavangárd generációja összeáll a hatvanas években, őt is ott találjuk köztük tasiszta és informel képeivel. Olyan, mintha végre szinkronba került volna saját korosztályával, de egy szűk évtized után kiderült, hogy ez csak egy olyan keresztutakra jellemző közös szakasz, amelyek más irányban futnak tovább.

A hetvenes évek elején radikálisan szakít a hagyományos táblaképek festésével, pont, amikor a többiek kezdenek bejőni. Ezt a határmezsgyét jelöli meg 1971-ben kiadott művészkönyve, a *Meg nem festett képeim*. Aztán a hetvenes években vonul ki teljesen a kortárs közéletből óbudai elefántcsonttoronyába, mikor a második nyilvánosság avangárdjai már át- és felvéreznék olykor a hivatalos művészet textúrájába. És végül, mikor a pályatársak egy-egy külföldi tanulmányút után büszkén hozzák haza a nemzetközi trendeket, új impulzusokat, és bújnak az adaptátor felvilágosító szerepébe, akkor Tót Endre a maga közép-keleti zárnyílágát küldi ki Nyugatra a mail art futárpostájával, és énekel bele egy teljesen különleges szöveget a nemzetközi konceptuális művészetbe.

Az út tehát, amit a művész jár, már az egzisztencialista kiüresedés útja.

Zéródemonstráció

Nem megragadni akar, hanem elengedni. Nem birtokolni, hanem elfogyni. Nem felépíteni, hanem lebontani alapvetőnek hitt értékeket. Nem külső referenciapontokat keres, hanem a belső visszajelzésre figyel. Így jut el a teljes kiüresedés matematikai és szimbolikus leírásáig, egy nagy Nullával. A Nulla Tótnál forma és tartalom egyben. Nem élethazugságokkal vagy társadalmi

hazugságokkal birkózik, hanem a létezés nagy kérdéseit teszi fel magának. Tótnál a Nulla nem az elemi üresség, ami nagyon

TOTALZEROSeries I-VI.
1975-77-es darabja, zománctábla, 22x17 cm

nyomasztó filozófiai teher, hanem a semmivé válás végállomása. Ez a Nulla valamikor több volt, valami olyannak az ovális alaprajza, ami fölényből lett visszabontva, hogy az így létrejövő semmi igazán inspiráló ugródeszkává váljon a különleges örömök számára. Nagyon fontos Tóttal kapcsolatban megjegyezni, hogy nem csatlódásból és frusztrált keserűségből jut el a semmiig. Neki a semmi és a nulla nem ijesztő végállomás, hanem startpont.

Annak, aki már mindent elveszített, nincs félténivalója, sem megnyernivalója, üzenik az Öröm topik megannyi darabjai: *Örülök, hogy itt állok. Örülök, hogy egyet léphetek. Örülök, hogy ugrálhatok.* A profán örömök vállalása a megelégedett ember sajátja. De mennyi derű és humor is van ezekben az egészen hétköznapi örömökben. A kontrolláló puha diktatúrával, de később a fogyasztói társadalommal szemben is hirdeti a körülményektől független belső tartás reménységeit. Tótnak ez a kiindulópontja – a polgárpukkasztó szándéka ellenére – enyhe szemrehányásként hathatott Nyugaton is. Épp a filozófiai alapossága okán Tótnak nem kellett semmit változtatni művészetén, miután 1980-tól már Kölnben élt. Egyetemes és közérthető volt a szó nemes értelmében.

A posztmodern egyik jellemzője, hogy a mondanivalóhoz keres médiumot, és nem egy technikát csiszol fényesre. Ennek megfelelően Tót is sok mindenhez hozzányúlt, hogy üzenetét háromdi-

menziós lefedettségben kidomboríthassa. Festett, fotózott, írt, printelt és performanszokat csinált. De legfőbb és leghűs-

ÖRÜLÖK, HOGY NEM JUT ESZEMBE SEMMI
I Am Glad When Nothing Comes To My Mind
közreadja: Tóth Gábor, 2009 (print)

gesebb médiuma saját maga volt. A Zéró darabokon sokszor ott az arca, de az Örömköket is mind ő éli és ő jeleníti meg. Itt van valami, a 19. század végére hasonlító romantikus kísérlet a művész és a mű összekapcsolására. A művész, akiről nem hasadnak le munkái, hisz saját hitelével feleltek. Ha a művész elbukik, elbukhat az egész életmű is. Tót e tekintetben biztosan nem bukott el. Tökéletes egységet alkot személyisége alkotásaival.

Hogy mennyi bátorság kellett ehhez? Nem kevés. Utólag könnyű célirányosnak és koherensnek látni a művész lépéseit, döntéseit, de a maga idejében nem volt előre tudható, hogy a visszavonulás a festéstől vagy a mail art elindítása, hovatovább az emigrálás hogyan érinti majd az életmű sorsát. A közel tíz év óbudai magány eleve bizonyította, hogy Tót Endre nem a feltétlen elismerést és visszajelzést igénylő ember. Teszi a dolgát, és örömmel fogadja annak következményeit, bármi legyen is az. Örülök, hogy egy ember végigjárta a maga útját és megosztotta a boldogságát velünk.

Földesi Barnabás

Képek forrása:

https://acbgaleria.hu/muveszek/tot_endre.78.html?pageid=272

<https://copyshopshow.wordpress.com/2009/06/17/im-glad/>

Gustave Courbet (1819-1877), a francia realista festészet magányosa a kritikusok által elutasított, 1855-ben bátor vállalkozásként megrendezte önálló kiállítási pavilonját a párizsi világkiállítás közelében *Réalisme* címmel, de sikertelensége majdhogynem végzetes egzisztenciális csődbe sodorta. Még két évtizedet kellett várni, hogy az impresszionisták harmadik kiállítása (1877) áttörje azt a szellemi ellenállást, melyet az elfogadott kényelmes ízlésvilág konzervált. „A műalkotásnak meg kell ragadnia a nézőt, a hatalmába kerítenie, magával sodornia. A művész a szenvedélyét adja át, ez az az áram, amelyet sugároz, s amelyet arra használ, hogy a nézőt is belevonja szenvedélyébe.” (Renoir)

Bonsai-Arts and Crafts

Meixner Etelka: *Életfa*, herendi porcelánzobor, 2019

Az életöröm, az ünnepi jókedv, a szépség érzékeltetésének impresszionista mestere, Pierre-Auguste Renoir (1841–1919) porcelánfestőként kezdte pályáját. Legérettebb művészi periódusában modelljeiben a virágszerűséget, az alabástromszerűen áttetsző finomságot ragadja meg. Renoirt talán kevésbé érintette meg a kor művészi örületéből a keleti hatás, de *Madame Charpentier és kislányai* (1878, Metropolitan Művészeti Múzeum, New York) című festményén az interior decor megragadóan érzékelteti a japonizáló hatást: díszes pávák a selyemhímzésű paravánon. Az impresszionizmus nagymestere, Claude Monet (1840–1926) mélyebben érintett a japán fametszetek esztétikai-filozófiai üzenetében.

Az 1867-es párizsi világkiállítás különlegesnek ígérkezett: a publikumot vonzotta Japán részvétele, a „felkelő Nap országa” első ízben szerepelt Nyugaton. Az expók kínálta megmértetetésen - az érlelődő Arts and Crafts idején - a Fischer Mór vezette Herendi Porcelánmanufaktúra fényes sikereket ért el. Az 1851-es londoni világkiállításon Albert herceg elismerő oklevélben részesítette, a zsűri aranyéremmel honorálta. A kiállított porcelán étkészlet kitűnő minősége, finomsága, chinoiserie jellegű dekorja - festett apró virágok, ágak, pillangók - Viktória királynő csodálatát is kivívta, aki megrendelte a királyi udvar számára. Innen a Viktória-dekor elnevezés.

Herend kortársi elismertsége magas szintű manufakturális jellegéből fakadt. A század technikai felfedezései, a gépi technológiák, az ipari fejlődés térhódítása idején Herend a kézműves alkotás igényével, a meissenai és sèvres-i porcelán tradíciók folytatásával és megújításával hódított. A porcelánkészítés minden fázisa kézzel történt az előkészítő műveletektől a korongozásig, festésig. A porcelánmanufaktúra virágkora 1851–1873-ig ívelt, mely egybecsengett a romantikus középkor-mítosz ideájával Angliában. John Ruskin (1819–1900) és William Morris (1834–1896) mozgalma, az Arts and Crafts az iparművészetet és alkalmazott művészeteket, dizájn új esztétikáját fogalmazta meg. Ily módon a középkori kézművesség szellemiségét, hagyományát kívánták feléleszteni és követendő mintává emelni. Dante Gabriel Rossetti (1828–1882), John Everett Millais (1829–1896) és Edward Burne-Jones (1833–1898) a képzőművészetben párhuzamosan valósították meg Morris művészeti elveit.

A Herendi Porcelánmanufaktúra finom, kitűnő minőségű, egyedi iparművészeti alkotásaival a modern európai finomkerámia-művészet szignifikáns szereplője, felkért képzőművészei, tervező iparművészei pedig kimeríthetetlen forma- és dekorvariációkkal gazdagítják kínálatát.

Veszprém és a régió elnyerte az Európa kulturális fővárosa 2023 címet. Herend nem késlekedett, a kihívás és részvétel a porcelánmanufaktúra számára inspiráció. Az év elején kialakított új körforgalom - Budapest út-Mártírok útja-Bruszniai Árpád út - dekorációjaként június elején installált szoborkompozícióval a féltett interior design egyenesen kiköltözött az exteriorba. A közel négy méter magas porcelán *Életfa* Meixner Etelka iparművész alkotása. A hét, haragszerű elemből felépített törzsből nyolc ág hajt ki, és kilenc bimbóban végződik. A hófehér porcelánzobor japonizáló alkotás, Viktória-mintával díszített. Bimbózó magnóliafára, bonsaifára aszociáltat. Látványa felemelő, finomító, a hajnali napfényben különösen elvonatkoztatott, arisztokratikus megjelenésével az úrgótika jó értelemben vett távolságtartását, hidegségét érzékelteti. Budapest irányából érkezve különleges esztétikai játékban lehet részünk. A porcelán bonsaifa mögött a McDonald's vörös klinkertéglával borított, domborúnak tűnő falai kitűnően mintázzák a porcelánégető kemencék formáit.

Az *Életfa* csúcán lévő bimbó 24 karátos aranyfestékekkel sűrűn díszített, káprázatosan szikrázóvá válik a déli napfényben.

A műalkotást körbevevő természeti közeg azonban még megművelésre vár, bizonyára a rondóból parképítőink hamarosan egy parányi japánkertet varázsolnak...

Az *Életfa* mint szimbólum megjelenik a különböző kultúrákban, s legfőbb üzenete talán a szellem és a lélek fizikai testben lévő megjelenése, mintegy a földbe, a földi realitásokba való kapaszkodáson keresztül az intellektus fejlődése, magasabb égi dimenziókba törekvése.

A bonsai is az *Életfa* sajátos leképezése a japán kertművészetben - kínai előzménnyel -, a természetesen növekvő, sarjadó fának mesterséges alakítása, megfegyverzése a keleti életfilozófiával harmóniában.

Huber Lilla Mária

Kedves Kati!

... most már gondolkodom a verscsinári hüllő-
-ron is azt szeretném ha címe SYM-BOLUM
legyen, "Mivel a szimbólum - a szem-bólum, az
a pindórák, amely a só meg a doloz koporolatának,
mitikus egyrészt jelképe". Ugyan Alain Boreto!
Ugy gondolom az igazság az isodolomhoz, hűtővíz
a hűtőművek, nevükhez való vonszolás, és
együttel (új) feladatok látnak magam előtt.

Spenceren gondolkodom, de Te a Múzeum című
hüvelyben jöthetnél pindórák mint is magam
nemisly / Remélem
Mammona lejték
Csaláncos is aköz
felkereslek.

A legjobbat
Kiváncos kedved
is Cráladadent!

Kéhor

1999. III. 11 in